

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
UNIVERSITY
OF MACEDONIA

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

Η ρωσική πολιτική στα Δυτικά Βαλκάνια πριν και μετά το 1999 και οι
επιπτώσεις της στην περιφερειακή ασφάλεια

ΤΟΥ

Δημήτριου Παπαζίκα

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Χρηστίδης Γεώργιος

Νοέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Δημήτριος Παπαζίκας

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	4
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	4
ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	4
Ρεαλιστικές θεωρίες	4
Η εφαρμογή των Ρεαλιστικών Θεωριών στο σύγχρονο περιβάλλον	7
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΠΟΥΤΙΝ	7
Βασικές αρχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης – πριν την άνοδο στην εξουσία του Βλαντίμιρ Πούτιν	9
Βασικές αρχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής μετά την άνοδο στην εξουσία του Βλαντίμιρ Πούτιν	15
ΠΥΛΩΝΕΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ – ΡΩΣΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	26
Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990.....	26
Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ (1991).....	26
Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.....	26
Η θέση της Μόσχας (1991).....	32
Η ΡΩΣΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗ ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ (1992 – 1995).....	33
Ο πόλεμος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.....	34
Η ρωσική διπλωματία κατά τη διάρκεια του πολέμου.....	41

Η ΡΩΣΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ (1992 – 1999)	52
Η κρίση στο Κόσοβο (1992 – 1999).....	52
Η Ρωσική διπλωματία κατά τη διάρκεια της κρίσης στο Κόσοβο.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο.....	65
Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 2000	65
Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΡΩΣΙΚΩΝ – ΣΕΡΒΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	66
ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ (ΚΟΣΟΒΟ, ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ) ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ.....	67
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ.....	73
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ : Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο.....	82
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	82
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή, κ. Χρηστίδη Γεώργιο, για την καθοδήγηση, την υπομονή και τη δυνατότητα αμεσότητας στην επικοινωνία που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης εργασίας. Οι παρατηρήσεις και οι συμβουλές του ήταν πολύτιμες για την εξέλιξη και την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Θερμές ευχαριστίες επίσης και στους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος διότι χωρίς τις γνώσεις που μου παρείχαν, το χρονικό διάστημα των μεταπτυχιακών σπουδών, δεν θα μπορούσα να ολοκληρώσω τη παρούσα εργασία.

Το μεγαλύτερο «ευχαριστώ» στα αγαπημένα μου πρόσωπα, στους γονείς μου, την όμορφη σύζυγο μου και τα δυο μας τέκνα που αποδέχθηκαν όλες τις επιλογές μου και μου παρείχαν στήριξη όλο αυτό το διάστημα, χωρίς την οποία τίποτα από όσα έχω καταφέρει μέχρι σήμερα δε θα ήταν πραγματικότητα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, ολόκληρη η ανθρωπότητα έχει βιώσει συγκλονιστικές αλλαγές που ως επίκεντρο είχαν τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση του διπολισμού. Η νέα τάξη πραγμάτων όπως διαμορφώθηκε μετά το 1989 εμφάνισε κενό ισχύος στην περιοχή της Ευρασιατικής της περιφέρειας αλλά και στο χώρο των Βαλκανίων. Κατά το χρονικό διάστημα από το 1989 μέχρι και 1991 η Γιουγκοσλαβία είχε παύσει να υπάρχει αφού μια καταιγίδα εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων παραγόντων που υπονόμευαν την ενότητα της βρέθηκαν απότομα στην επιφάνεια και το 1992 η χώρα έπαψε να υφίσταται μετά τη διεθνή αναγνώριση της κυριαρχίας αρκετών πρώην Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών.

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας συνοδεύτηκε από μια σειρά αιματηρών συγκρούσεων, μερικές εκ των οποίων αφορούσαν τον πόλεμο στην Βοσνία - Ερζεγοβίνη (B-E) και με τελευταία το Κόσοβο. Το υπόβαθρο της σύγκρουσης ήταν η αυξανόμενη βία και ένταση μεταξύ των εθνικιστών της περιοχής. Οι περιοχές, που απολάμβαναν ένα βαθμό αυτονομίας στην Γιουγκοσλαβία άρχισαν να απειλούνται από την αναζωπύρωση του σερβικού εθνικισμού.

Η ρωσική εξωτερική πολιτική έχει τις ρίζες της πίσω στο 1993, στις απαρχές του ρωσικού ομοσπονδιακού κράτους. Έκτοτε, οι γενικές αρχές της δεν έχουν μεταβληθεί έχουν μεσολαβήσει, πάραυτα, νέα δόγματα που τροποποιούν το αρχικό, ως προς την αντίληψη της ηγεσίας για το εξωτερικό περιβάλλον, τη θέση της χώρας σε αυτό και συνακόλουθα, τους στόχους της, τις προτεραιότητές της και τα μέσα επιδίωξης αυτών. Οι αλλαγές, αυτές, θεώρησης έγιναν ιδιαίτερα αισθητές στην πράξη, όταν ανέλαβε τα ηνία της Ομοσπονδίας, ο Βλάντιμιρ Πούτιν και αφότου η οικονομία της χώρας μπήκε σε τροχιά ανάπτυξης, η ισχύς της χώρας στο διεθνές σύστημα αυξήθηκε και οι στόχοι της επαναπροσδιορίστηκαν.

Όσο αφορά τα Βαλκάνια, η Ρωσία ως διάδοχο κράτος της Σοβιετικής Ένωσης δεν έπαψε να διατηρεί συμφέροντα στην περιοχή και μετά την κατάρρευσή της ΕΣΣΔ. Σήμερα, η εξελικτική της πορεία -η ισχυροποίηση της θέσης της- στο διεθνές σύστημα άπτεται των επιτυχιών της εξωτερικής της πολιτικής, η οποία με τη σειρά της συνδέεται άρρηκτα με την οικονομική

ενδυνάμωση και κατ' επέκταση τη διατήρηση και διεύρυνση του ενεργειακού της δικτύου. Η ρωσική εξωτερική πολιτική έπαψε να έχει ιδιαίτερη βαλκανική πτυχή, μεταψυχροπολεμικά, όταν η ισχύς της χώρας συρρικνώθηκε και τα σύνορά της αποτραβήχτηκαν από την περιοχή. Παρά ταύτα, υφίστανται τόσο παραδοσιακά, όσο και σύγχρονα ρωσικά συμφέροντα στα Βαλκάνια, τα οποία εξυπηρετούνται στο πλαίσιο της ευρύτερης λογικής της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, που έχει σαν αιχμή του δόρατός της τις εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό, μέσω της παρουσίασης της ιστορικής αναδρομής του πολέμου στη Β-E και της κρίσης στο Κόσοβο, να αναπτύξει την ρωσική πολιτική στα δυτικά Βαλκάνια πριν και μετά το 1999 καθώς και τις επιπτώσεις της στην περιφερειακή ασφάλεια. Για την επίτευξη του παραπάνω τεθέντος σκοπού η εργασία έχει κατανεμηθεί σε επιμέρους κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο με το οποίο θα επιδιωχθεί να προσεγγισθεί η ανάλυση της συμπεριφοράς της Ρωσίας. Πραγματοποιείται μια σύντομη ανάλυση της έννοιας της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις, των στρατηγικών επιλογών των κρατών, καθώς και την ανάπτυξη της θεώρησης του ρεαλισμού ως του σημαντικότερου για την ερμηνεία της διεθνούς συμπεριφοράς της Ρωσίας ως Μεγάλης Δύναμης. Η παρουσίαση του δομικού καθώς επίσης και του επιθετικού ρεαλισμού έχει σκοπό να διαμορφώσει το θεωρητικό μοντέλο, που θα χρησιμοποιηθεί αναφορικά με τις επιδιώξεις της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στα δυτικά Βαλκάνια που αποτελεί τον αντικειμενικό στόχο του συγκεκριμένου πονήματος. Στη συνέχεια το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει το ιστορικό υπόβαθρο της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, του πολέμου στην Β-E και της κρίσης του Κοσόβου. Στο πλαίσιο του κεφαλαίου αυτού εξετάζεται και ερμηνεύεται, μέσα από το φακό των παραπάνω γεγονότων, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας πριν το 1999 καθώς και η διεθνής θέση της. Έπειτα, το τρίτο κεφάλαιο και μέσα από τον φακό της μονομερούς διακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου ξεδιπλώνεται η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας μετά το 1999, οι διμερείς διαφορές Σέρβων-Βόσνιων στη Βοσνία Ερζεγοβίνη και Σερβίας-Κοσόβου και τέλος θα επιδιωχθεί να αποτυπωθούν τα εργαλεία επιρροής της σύγχρονης Ρωσίας στα δυτικά Βαλκάνια. Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια ολιστική αποτίμηση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής στα

Βαλκάνια και ερμηνεύεται η συμπεριφορά των δρώντων στο διεθνές σύστημα αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ρεαλιστικές θεωρίες

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου μέσω του οποίου θα πραγματοποιηθεί στη συνέχεια η ανάλυση. Η επιλογή του κατάλληλου μοντέλου θα προέλθει από την ανάπτυξη βασικών εννοιών όπως της θεώρησης του ρεαλισμού και των μετεξελίξεών του, της ισχύος και των στρατηγικών επιλογών των κρατών ως τους σημαντικότερους για την ερμηνεία της διεθνούς συμπεριφοράς της Ρωσίας πριν και μετά το 2000.

Η θεώρηση του ρεαλισμού έχει τις ρίζες της στον Θουκυδίδη και στη συνέχεια μέσω της εξελικτικής της πορεία βρίσκει εκφραστές στον Machiavelli, τον Hobbes, τον Clausewitz ενώ ορισμένοι σύγχρονοι εκπρόσωποί του στον 20 αιώνα είναι ο E. Carr, ο Morgenthau, ο Kenneth Waltz, ο Keohane και ο Mearsheimer. Ο κλασικός ή πολιτικός ρεαλισμός (classical, political realism) θεωρείται ότι αποτελεί την αρχαιότερη διατυπωμένη προσέγγιση ερμηνείας των συμπεριφορών των κρατών γεγονός που αποδεικνύεται από τον «πατέρα» των Διεθνών Σχέσεων όπως τυγχάνει να θεωρείται ο Θουκυδίδης (Κουσκουβέλης 2007). Η σπουδαιότητά του όμως δεν έγκειται τόσο στη μεγάλη διάρκεια του, όσο στο σύνολο των αξιωμάτων που περιλαμβάνει. Ο ανταγωνισμός ισχύος καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στο σύνολο του έργου του, καθώς επίσης η συνεπίδραση τιμής - φόβου - συμφέροντος μεταξύ των κυρίων δρώντων του διεθνούς συστήματος (Λίτσας, Ιλιάδα και διεθνής πολιτική).

Στο διεθνές σύστημα παρατηρείται μια έλλειψη οργανωμένης τάξης κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης των κρατών. Δεν υπάρχει, δηλαδή, κεντρική εξουσία που να επιβάλλει την τάξη και επομένως το διεθνές σύστημα είναι άναρχο. Δηλαδή τα κράτη στο διεθνές σύστημα δεν έχουν εκχωρήσει το δικαίωμα της αυτοδικίας σε καμία υπέρτατη αρχή κατά το πρότυπο του κοινωνικού συμβολαίου της ενδοκρατικής πολιτικής τάξης (Mearsheimer 2007).

Η αναρχία, λοιπόν, του διεθνούς συστήματος δημιουργεί ένα αίσθημα ανασφάλειας και φόβου μεταξύ των μονάδων του συστήματος. Αυτό αποκαλείται στη θεωρία των διεθνών σχέσεων «δίλημμα ασφαλείας», δηλαδή η κατάσταση που προκύπτει όταν τα μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια ενός κράτους ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων.

Πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους. Εκτός, όμως από τον φόβο, η μεγιστοποίηση του συμφέροντος αποτελεί βασικό κίνητρο της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών. Μετά την επιβίωσή τους, τα κράτη πρέπει να μεριμνήσουν για τη διατήρηση της εδαφικής τους ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας τους. Τα συμφέροντα κάθε κράτους σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα εστιάζουν στη διατήρηση της σχετικής τους θέσης στην κατανομή ισχύος. Αν η σχετική τους θέση χειροτερεύσει και αυτή των αντιπάλων τους καλυτερεύσει, τότε ενδέχεται να κινδυνεύσει και η ασφάλειά τους. Τα κράτη, λοιπόν, έχουν συμφέρον να προσπαθήσουν να καλυτερεύσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα, αυξάνοντας συνεχώς την ισχύ τους, διότι η ισχύς είναι πάντοτε σχετική. Αυτό, όμως, οφείλουν να το κάνουν με τρόπο ορθολογικό. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να είναι σε θέση να υπολογίζουν τη σχέση κόστους / οφέλους και να επιλέγουν τη στρατηγική εκείνη που μεγιστοποιεί το συμφέρον τους.

Εξελικτική μορφή του κλασικού ρεαλισμού αποτελεί ο δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός που διατυπώθηκε από τον Kenneth Waltz, στην προσπάθειά του να διαμορφώσει μια θεωρία που να ερμηνεύει τον τρόπο συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές σύστημα. Παρά το γεγονός ότι η νεορεαλιστική θεωρία εδράζεται στη θεώρηση του ρεαλισμού υπάρχουν διαφοροποιήσεις όσον αφορά την έννοια του εθνικού συμφέροντος και της ισχύος. Το εθνικό συμφέρον για τους νεορεαλιστές διαμορφώνεται και τροποποιείται σύμφωνα με τις επιταγές και τις πιέσεις του διεθνούς συστήματος με συνέπεια να μην υφίσταται μια αμιγή διαμόρφωση του εθνικού συμφέροντος όπως αυτή διατυπώνεται από τους κλασικούς ρεαλιστές. Αναφορικά με την έννοια της ισχύος αυτή αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα του ρεαλισμού αφού τα κράτη επιδιώκουν βασικά την αύξηση της ισχύος τους. Η διαφοροποίηση, σε σχέση με τους ρεαλιστές, έγκειται στο σκοπό που επιδιώκεται να επιτευχθεί μέσω της αύξησης της ισχύος. Για τους νεορεαλιστές η αύξηση της

ισχύος συνδέεται άμεσα με την ανασφάλεια που νιώθουν τα κράτη μέσα στο άναρχο σύστημα και κατά συνέπεια η επιδίωξη της ισχύος αποτελεί το μέσο για την επιβίωση των κρατών, εργαλείο άσκησης πολιτικής και όχι αυτοσκοπός (Κ. Waltz 2011).

Αυτή η διάθεση των κρατών για απόκτηση και αξιοποίηση της ισχύος αποτελεί το πεδίο επαφής, η γέφυρα μεταξύ του δομικού και του επιθετικού ρεαλισμού όπως διατυπώθηκε από τον John Mearshemier. Ο επιθετικός ρεαλισμός αποτελεί μια δομική θεωρία της διεθνούς πολιτικής που εδράζεται κάτω από την ομπρέλα του κλασικού ρεαλισμού. Έτσι η έννοια της επιβίωσης αποτελεί κύριο σημείο της θεωρίας. Και οι δύο εκφάνσεις του κλασικού ρεαλισμού συμφωνούν ότι ο πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι η επιβίωση όμως διαφέρουν στο πώς τα κράτη μπορούν να επιβιώσουν μέσα σε ένα άναρχο σύστημα (Κουσκουβέλης 2007).

Το κοινό έδαφος των δύο ρεαλιστικών θεωριών είναι σε γενικές γραμμές η ασφάλεια, η αποδοχή της άναρχης δομής, της ορθολογικής δράσης και της ισχύος παρά το γεγονός ότι οι κύριες διαφορές τους εδράζονται στον ποσοτικοποιημένο προσδιορισμό της ισχύος και στον εξονυχιστικό καθορισμό των κινήτρων που βρίσκονται πίσω από τις κινήσεις των κρατών. Έτσι ένα κράτος που ενεργεί σύμφωνα με μια αμυντικού ρεαλισμού αντίληψη σκοπεύει αρχικά στην διασφάλιση της υφιστάμενης κατάστασης (*status quo*) ενώ μια επιθετικού ρεαλισμού στρατηγική στοχεύει στην επέκταση της ισχύος και κατάληψη ηγεμονικής θέσης (Βοσκόπουλος 2011). Η παγκόσμια ηγεμονία όμως σήμερα πλέον είναι αδύνατον να πραγματοποιηθεί λόγω της της αμοιβαίας πυρηνικής αποτροπής και της φθοράς που προκαλεί ο πόλεμος στους πυλώνες ισχύος ακόμα και των ίδιων των νικητών (Λίτσας, Ιλιάδα και διεθνής πολιτική n.d.). Άρα το καλύτερο αποτέλεσμα στο οποίο μπορεί να ελπίζει μια μεγάλη δύναμη είναι να γίνει περιφερειακός ηγεμόνας και πιθανός να ελέγξει και μια άλλη περιφέρεια η οποία βρίσκεται κοντά και στην οποία υπάρχει πρόσβαση δια ξηράς. Συνεπώς, μια μεγάλη δύναμη επιδιώκει τέσσερις κύριους σκοπούς: Αρχικά να είναι ο μοναδικός περιφερειακός ηγεμόνας του πλανήτη. Από τη στιγμή που ένα κράτος κατακτήσει ηγεμονική θέση, γίνεται κράτος που υποστηρίζει το *status quo*. Στην συνέχεια να ελέγχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου πλούτου. Επίσης να κυριαρχεί

στην ισορροπία της χερσαίας ισχύος στην περιφέρειά της και τέλος να έχει πυρηνική υπεροχή (Mearsheimer 2007).

Η εφαρμογή των Ρεαλιστικών Θεωριών στο σύγχρονο περιβάλλον

Μεγάλο ενδιαφέρον σήμερα παρουσιάζει και το φαινόμενο της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Μετά τη λαίλαπα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι ηγέτες στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά και στις ΗΠΑ θέλησαν να εμποδίσουν κάθε πιθανότητα να επανέλθει το φάντασμα της ναζιστικής Γερμανίας, αλλά και να κρατήσουν μακριά το Σοβιετικό εχθρό. Επέλεξαν την συγκράτηση, φέρνοντας κοντά σε μια εταιρική σχέση τους λαούς της Ευρώπης, με στόχο η σχέση αυτή να ενδυναμωθεί, να υπάρξει αλληλεξάρτηση και τελικά μια κοινή πορεία. Το Μάαστριχτ αποτέλεσε την πρώτη σημαντική ένδειξη ότι η ενοποίηση αυτή γίνεται ουσιαστική. Ωστόσο οι δύο επόμενες δεκαετίες που ακολούθησαν, κατέδειξαν με τον πιο emphaticό τρόπο ότι της ενοποίησης προηγείτο το κρατικό συμφέρον (Ήφαιστος 1992).

Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι στη συμπεριφορά των κρατών καθώς και στη διαδικασία λήψης απόφασης επεμβαίνουν και μη κυβερνητικοί αλλά και άλλοι πολυεθνικοί οργανισμοί που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των κρατών μεταξύ τους. Επίσης λόγω της παγκοσμιοποίησης η αλληλεξάρτηση μεταξύ των δρώντων διαμορφώνει ένα διαφορετικό πλαίσιο δραστηριοτήτων με συνέπεια η σκληρή ισχύς να υποβαθμίζεται μεν αλλά να παραμένει η πρωταγωνίστρια των διακρατικών σχέσεων. Οπωσδήποτε όμως και η ύπαρξη των κανόνων και ιδεών που διαμορφώνουν την πολιτιστική κουλτούρα του εθνοκρατικού παράγοντα, επηρεάζει τη συμπεριφορά του και διαμορφώνει τη διεθνιστική προσέγγιση και αντίληψη για τους άλλους παράγοντες της διεθνούς πολιτικής.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΠΟΥΤΙΝ

Προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι βασικές αρχές της ρώσικης εξωτερικής πολιτικής είναι αναγκαίο να κατανοήσουμε τις ρίζες που καθορίζουν την εθνική

ταυτότητα της Ρωσίας και οι οποίες στηρίζονται σε πέντε πυλώνες της ρωσικής ιστορίας:

Αρχικά οι Ρώσοι πιστεύουν ότι η Ρωσία είναι μια μεγάλη δύναμη και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζεται. Δεύτερον, η διεθνής πολιτική είναι ουσιαστικά ένας δαρβινιανός ή Hobbesian ανταγωνισμός στην οποία κυρίαρχη είναι η «ρεαλιστική» και η «νεο-ρεαλιστική» κρατική κεντρική πολιτική εξουσία. Τρίτον, η Ρωσία από τον Πέτρο τον Μεγάλο πριν από 300 χρόνια, μέχρι και σήμερα, αντιμετωπίζει συνεχώς προκλήσεις για να «καλύψει» τις οικονομικές, στρατιωτικές ικανότητες των αντιπάλων της. Τέταρτον, οι στρατηγικές όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο καλύπτουν τη διαφορά, βασίζονται στο συνδυασμό της εγχώριας οικονομικής και πολιτικής τάξης με την εξωτερική πολιτική. Και τέλος, η κεντρική συζήτηση, σήμερα και για τουλάχιστον 200 χρόνια, περιστρέφεται γύρω από το βαθμό στον οποίο ο δυτικός φιλελευθερισμός είναι ένα κατάλληλο μοντέλο για τη Ρωσία, και πως η χώρα πρέπει να συμμαχήσει με τη Δύση, ή με ορισμένους εταίρους της, για την επίτευξη της στόχους (Καραγιάννης, 2010).

Επίσης είναι βασικό να κατανοήσουμε τις απόψεις των διαφόρων πολιτικών κομμάτων, κοινωνικών ομάδων καθώς και κορυφαίων ακαδημαϊκών για τα προγράμματα της εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες μπορούν να διαχωριστούν-σχηματιστούν σε τρεις μεγάλες ομάδες:

Αρχικά οι **υπέρ-δυτικοί φιλελεύθεροι**, οι οποίοι υποστηρίζουν τις μεγάλες μεταρρυθμίσεις του πολιτικού συστήματος, χρησιμοποιώντας τις αγορές των χωρών των δυτικών δημοκρατιών ως πρότυπο καθώς προωθούν στενού δεσμούς με την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες (Kuchins και Zevelev 2011).

Επίσης υφίστανται οι **εξισορροπιστές**, οι οποίοι προωθούν μια πιο πολυσυζητημένη ρωσική εξωτερική πολιτική που δεν συνδέεται τόσο στενά με τη εσωτερική οικονομική και πολιτική ανάπτυξη (Kuchins και Zevelev 2011).

Τέλος οι **εθνικιστές** τείνουν να αποδίδουν ειδική αποστολή στις σχέσεις της Ρωσίας σε διεθνές επίπεδο και θεωρούν ότι η Ρωσία είναι η συνέχεια της Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ). Η ομάδα ορίζεται - χαρακτηρίζεται γενικά ως «Ρώσοι εθνικιστές» και μπορεί να έχει ιδιαίτερα αρνητικό

αντίκτυπο στα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) και των Δυτικών γενικότερα και περιλαμβάνει τις δυο υποομάδες. Η πρώτη υποομάδα είναι οι υποστηρικτές μιας ρωσικής σφαίρας επιρροής (ρωσική περιφερειακή κυριαρχία του μετα-σοβιετικού χώρου), ενώ η δεύτερη επιθυμεί να οικοδομήσει ένα κράτος στη Ρωσία, συνοδευόμενο με την υποταγή άλλων διαδοχικών κρατών και τη δημιουργία μιας ζώνης ασφαλείας των προτεκτοράτων και εξαρτημένων χώρων γύρω από τη Ρωσία. Και οι δυο υποομάδες υποστηρίζουν το εθνικό συμφέρον αλλά κατά διαφορετικό τρόπο η κάθε μια. Σε αντίθεση με την πρώτη υποομάδα που τάσσονται υπέρ της παραδοσιακής προ-βιομηχανοποίησης, η δεύτερη είναι εκσυγχρονιστές, και προτιμούν έναν ισχυρό στρατό, με μεγάλες πόλεις και βιομηχανική ανάπτυξη (Kuchins και Zevelev 2011).

Βασικές αρχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης – πριν την άνοδο στην εξουσία του Βλαντίμιρ Πούτιν

Κατά τα πρώτα χρόνια που ακολούθησαν τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ), η Ρωσία προσπαθούσε να επαναπροσδιορίσει την ταυτότητα και την πολιτική της, τόσο στο εσωτερικό της, όσο και στις εξωτερικές της σχέσεις. Η διαδικασία, αυτή, ήταν μακρόχρονη και δύσκολη. Μπορεί η Ρωσία να κληρονόμησε τη θέση της ΕΣΣΔ στους διεθνείς θεσμούς και τις υποδομές της ανά τον κόσμο, δεν έπαυσε, όμως, να συνιστά ένα κράτος σε αποσύνθεση και σε ανάγκη επαναπροσδιορισμού, σε ένα περιβάλλον που απαρτιζόταν από δεκαπέντε νέα κράτη στη στενή περιφέρειά της. Πέρασαν τρία χρόνια μέχρι, περί το 1993, να αρχίσουν να διαφαίνονται με σχετική συνέπεια το δόγμα, οι κατευθύνσεις και οι στόχοι της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Οι βασικές αρχές της δεν μεταβλήθηκαν επί της ουσίας έκτοτε, παρά τις αλλαγές στην ηγεσία της χώρας που ακολούθησαν (Headley 2008).

Καταρχάς, τόσο ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ¹ (Mikhail Gorbachev) όσο και έπειτα ο Μπορίς Γιέλτσιν² (Boris Yeltsin), ο πρώτος πρόεδρος της ρωσικής

¹ Μιχαήλ Γκορμπατσώφ (Mikhail Gorbachev) ήταν ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης από το 1985 μέχρι το 1991. Οι προσπάθειές του για μεταρρύθμιση βοήθησαν να έρθει το τέλος του ψυχρού πολέμου, αλλά και τελείωσαν την πολιτική υπεροχή του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης.

Ομοσπονδίας, προσπάθησαν να δώσουν μια κοσμική, δημοκρατική, φιλελεύθερη - δυτικόστροφη - νέα ταυτότητα στη χώρα. Ο πρώτος υπουργός εξωτερικών, Άντρεϊ Κόζιρεφ³ (Andrey Kozyrev), ακολούθησε αρχικά - στην γραμμή που χάραξαν οι παραπάνω - μια φιλελεύθερη, διεθνιστική εξωτερική πολιτική με **πραγματιστικό χαρακτήρα**, η αποτυχία της οποίας έμελλε να επηρεάσει καθοριστικά την ταυτότητα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, όπως τη γνωρίζουμε μέχρι σήμερα (Lynch 29 Jun 2010).

Ο Κοζίρεφ διέβλεπε σύμπτωση συμφερόντων με τη Δύση, καθώς απαρτιζόταν από κράτη ομοϊδεατών – πλέον -, φιλελεύθερα και δημοκρατικά, από τα οποία η Ρωσία θα επωφελοόταν στη βάση της συνεργασίας, ώστε να ευημερήσει (Headley 2008).

Εν προκειμένω, να σημειωθεί πως, παρόλο που ο Γκορμπατσώφ υπήρξε πολέμιος της κυβέρνησης Γιέλτσιν και εκφραστής του σοβιετικού παρελθόντος, ο ίδιος πρωτύτερα είχε θέσει τις βάσεις για την στροφή αυτή του Κοζίρεφ προς τη Δύση. Εφαρμόζοντας την πολιτική «ο θάνατός σου, η ζωή μου» είχε προετοιμάσει το έδαφος για μια συνεργατική εξωτερική πολιτική, αναγνωρίζοντας κοινό συμφέρον στη σφαίρα της ασφάλειας και της μείωσης του κόστους συντήρησης του ανταγωνισμού (Lynch 29 Jun 2010).

Έτσι, ο Κοζίρεφ προχώρησε ένα βήμα παραπέρα ουσιαστικά, θέτοντας ως προτεραιότητα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής να καταστεί μέλος της δυτικής κοινότητας, υπό το σκεπτικό ότι τα οφέλη του φιλελεύθερου καπιταλισμού έρχονται από το άνοιγμα της αγοράς και τη συνεργασία με τις άλλες καπιταλιστικές οικονομίες. «Εκείνες θα ανταλλάξουν, θα επενδύσουν και εν πολλοίς θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της Ρωσίας και στην πορεία προς την ευημερία» (Headley 2008). Επόμενο της συλλογιστικής αυτής ήταν να καταστεί, προτεραιότητα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής η επιδίωξη στρατηγικής συνεργασίας με τη Δύση (Lynch 2010).

² Μπορίς Γιέλτσιν (Boris Yeltsin), ήταν Ρώσος πολιτικός και πρόεδρος της ρωσικής Ομοσπονδίας από το 1991 έως και το 1999.

³ Άντρεϊ Κόζιρεφ (Andrey Kozyrev) (1991-1996) είναι Ρώσος πολιτικός ο οποίος υπηρέτησε ως πρώην και πρώτος Υπουργός Εξωτερικών της ρωσικής Ομοσπονδίας υπό τον Πρόεδρο Γιέλτσιν. Στη θέση του πιστώθηκε με την ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας αμέσως μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.

Συνάμα, στην αντίληψη του Κοζίρεφ η εξωτερική πολιτική, η εσωτερική αναδιοργάνωση και η οικονομική ανάπτυξη ήταν τρεις αλληλο-εξαρτημένες μεταβλητές της ίδιας συνάρτησης, της ανάκαμψης της Ρωσίας και της ενδυνάμωσής της. Άρα, τυχόν αποτυχία του οικονομικού μοντέλου που επιλέχθηκε θα συμπαρέσυρε και τις άλλες δύο μεταβλητές, όπως και έγινε (Lynch 29 Jun 2010).

Η αποτυχία του οικονομικού μοντέλου που επιλέχθηκε, η διατήρηση και επέκτασή του NATO (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου - North Atlantic Treaty Organization) προς στον πρώην σοβιετικό χώρο (εξέλιξη αντίθετη με τις προσδοκίες που καλλιεργούσε η αρχική φιλελεύθερη - διεθνιστική αντίληψη) δεν άργησαν να διαψεύσουν την πολιτική του Κοζίρεφ μέχρι το 1993 και να τον κάνουν να στραφεί προς τον πραγματισμό (Lynch 2010).

Το οικονομικό μοντέλο του «shock therapy», που υιοθετήθηκε, δεν απέδωσε την αναμενόμενη ανάπτυξη και δεν κατέστησε την Ρωσία μια φιλελεύθερη, καπιταλιστική δημοκρατία, ξανά ισχυρή. Αντιθέτως, καταρράκωσε τις οικονομικές της δομές και ενέτεινε τη φτώχεια και τη δυστυχία. Γεγονός, που κληροδότησε μια καχυποψία στους Ρώσους ως προς τις φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις και το αγαθό των προθέσεων των δυτικών που τις συνέστησαν στη Ρωσία (Lynch 2010).

Επιπλέον, η αναγκαία εσωστρέφεια κατά την ανασυγκρότηση, η κακή οικονομική κατάσταση λόγω της αποτυχίας του μοντέλου που επιλέχθηκε και η διεθνιστική αντίληψη που προέτασσε τη συνεργασία με τα ευρωπαϊκά κράτη και τις ΗΠΑ, συνιστούσαν ορισμένους από τους λόγους παραμέλησης στη σύσφιξη των σχέσεων με τα νεοδημιουργηθέντα κράτη στον μετασοβιετικό χώρο και της παρακμής της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ). Η Ρωσία κοιτούσε δυτικά και παραμέλησε την ανάπτυξη των συμφερόντων της στην στενή περιφέρειά, στον χώρο που κυριαρχούσε παραδοσιακά, στον οποίο ανήκουν και τα Βαλκάνια και κ.λπ. (Kuchins και Zvelev 2011).

Η Δύση επεδίωξε, τόσο με το NATO όσο και με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), να επεκτείνει τα συμφέροντά της προς Ανατολάς, να καλύψει το κενό ασφαλείας που δημιουργήθηκε μετά την πτώση του κομμουνισμού, να σταθεροποιήσει τα πρώην κομμουνιστικά κράτη και να τα εντάξει στους κόλπους της. Γεγονός, που

εναντιωνόταν στα ρωσικά στρατηγικά συμφέροντα και υπογράμμιζε την απόκλιση τους από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά και αμερικανικά, εν αντιθέσει με τις αρχικές εκτιμήσεις περί σύμπτωσης συμφέροντος σε όλες τις σφαίρες, λόγω της κάλυψης της ιδεολογικής απόστασης μεταξύ των δύο πλευρών (εννοώντας την κατάρρευση του κομμουνισμού). Έτσι, η παραπάνω τακτική έγινε αντιληπτή ως πρόκληση από τους Ρώσους και συνετέλεσε στο να επικρατήσει μια πιο κατηγορηματική εξωτερική πολιτική, βασισμένη στο ρεαλισμό. Η σύμπτωση συμφέροντος, βέβαια, σε ορισμένους τομείς δεν παραγνωρίστηκε. Το στοιχείο του πραγματισμού επιβίωσε, επιβεβαιώθηκε και καθιερώθηκε.

Τοιουτοτρόπως, στόχοι της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής - αυτή την πρώιμη περίοδο της Ομοσπονδίας, όπως αποκρυσταλλώθηκαν από το 1993 και έπειτα -, έγιναν: η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας, η διασφάλιση της περιφερειακής υπεροχής της Ρωσίας έναντι των συνορευόντων κρατών της πρώην ΕΣΣΔ, η διαφύλαξη του πυρηνικού της οπλοστασίου, η οικονομική ανάπτυξη και ιδιαίτερος μέσω της συμμετοχής στη G-7 και η διατήρηση της θέσης της ως μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα. Στόχοι ξεκάθαρα πραγματιστικοί (Lynch 2010).

Δεύτερο χαρακτηριστικό σημείο της πολιτικής του Κοζίρεφ ήταν ο **σεβασμός** και η **προσήλωση** της χώρας στο **διεθνές δίκαιο** και τους **διεθνείς οργανισμούς**, θεωρώντας ότι το στοιχείο αυτό είναι τόσο ηθικό – υπέρ ενός ανθρωπιστικού πνεύματος, αλληλεγγύης και συνεργασίας -, όσο και συμφέρον για τη Ρωσία, που χρειαζόταν την σταθερότητα που προσέφεραν οι διεθνείς οργανισμοί για να ανασυντάξει τις δυνάμεις της σε ένα περιβάλλον ασφάλειας και να αναπτυχθεί σε συνεργασία με τα υπόλοιπα κράτη. Η Ρωσία, πράγματι, κατέστη συνομιλητής ακόμη και του NATO, προσπαθώντας πάντα να προάγει τα ίδια συμφέροντά της (Lynch 2010).

Το Στρατιωτικό Δόγμα του 1993 χαρακτηριστικά αναφέρει το καθήκον της Ρωσίας «να διατηρεί τη σταθερότητα σε περιοχές που συνορεύουν με τη Ρωσική Ομοσπονδία», κάτι που έπραξε σε κρίσεις που ξέσπασαν σε γειτονικά κράτη τόσο κατά τη δεκαετία του 90' όσο και πρόσφατα, ενώ ειδική αναφορά γινόταν και στην επιδίωξη στρατιωτικών συνεργασιών με τα κράτη του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας (Headley 2008). Ήταν σαφές, λοιπόν, πως η διεύρυνση του NATO σε αυτές τις περιοχές ερχόταν σε σύγκρουση με τις ρωσικές φιλοδοξίες και την έννοια

της ασφάλειας. Παρόλα αυτά δεν διαταραχτήκαν οι σχέσεις της με τη Δύση, γεγονός που αποτελεί ένδειξη του ρωσικού πραγματισμού, καθώς αναγνωριζόταν πως υφίσταντο εξίσου με τις όποιες διαφορές και κοινά συμφέροντα προς ανάπτυξη. Κάτι που επιβεβαιώθηκε και αργότερα με τον πόλεμο του ΝΑΤΟ στη Σερβία το 1999, όταν η Ρωσία παρά την αποστασιοποίησή της από την πολεμική πρακτική του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια, δεν έπαψε να συνομιλεί με την Βόρειο - Ατλαντική Συμμαχία και να διατηρεί σχέσεις με τα κράτη μέλη της (Lynch 2010).

Σε κάθε περίπτωση, τα παραπάνω συνιστούν την αφετηρία της σημερινής ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και η οποία, από το 1993 και εντεύθεν, υπηρετεί τις εσωτερικές προτεραιότητες του κράτους και πρωτίστως τη διατήρηση της εδαφικής του ακεραιότητας, την κυριαρχία και την οικονομική του ανασυγκρότηση. Συνάμα, το πρόσωπο της χώρας στο εξωτερικό είναι συνεπές, επιδιώκοντας μια κατηγορηματική πολιτική στο στενό της περιβάλλον και παρουσία, ως μεγάλη δύναμη, εκτός αυτού.

Παράλληλα, με την ανάληψη των καθηκόντων του Υπουργού Εξωτερικών από τον Γεβγκένι Πριμακόφ⁴ (Yevgenii Primakov), το 1996, η Ρωσία απέκτησε και έναν **ευρασιατικό** και όχι πλέον μόνο ευρωπαϊκό - δυτικό προσανατολισμό. Βέβαια, όπως είπαμε, οι στόχοι του Κοζίρεφ ήταν **πραγματιστικού χαρακτήρα** και αυτό διασφάλισε την συνέχεια στην άσκηση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής (Lynch 29 Jun 2010). Ο Πριμακόφ επεδίωξε την εξισορρόπηση των σχέσεων τόσο με τη Δύση όσο και με την Ανατολή, χωρίς να περιχαρακώνεται σε συμμαχίες, πλην, ίσως αυτής με τα κράτη της ΚΑΚ.

Η ρωσική εξωτερική πολιτική, τώρα, στόχευε στο να εδραιωθεί η Ρωσική Ομοσπονδία ως μεγάλη και ισότιμη των ΗΠΑ δύναμη στην Ευρασία, με λόγο επί της ασφάλειας και των σχηματιζόμενων οικονομικών δομών στην Ευρώπη. Επιδίωξή της ήταν να καταστήσει την Επιτροπή Ασφάλειας και Συνεργασίας στην Ευρώπη (που μετεξελίχθηκε στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη, στο εξής ΟΑΣΕ) σε πρωταρχικό επιφορτιζόμενο με την ευρωπαϊκή ασφάλεια θεσμό, στον οποίο θα ενσωματωνόταν το ΝΑΤΟ.

⁴ Γεβγκένι Πριμακόφ (Yevgenii Primakov) ήταν ρώσος πολιτικός και διπλωμάτης που διετέλεσε πρωθυπουργός της Ρωσίας από το 1998 έως το 1999 και ως Υπουργός Εξωτερικών.

Ωστόσο, αν και η στάση της απέναντι στην εξάπλωση του NATO ήταν καταδικαστική, η θέση της ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν μάλλον θετική. Η Ρωσία ανέπτυξε εξ αρχής σημαντικές εμπορικές σχέσεις με την ΕΕ. Επικεντρώθηκε, επιπλέον, στην ανάπτυξη μεμονωμένων διμερών σχέσεων με πληθώρα εκ των ευρωπαϊκών κρατών, ώστε να αντιμετωπίσει την αμερικανική επιρροή στην Ευρώπη, κατά τη τακτική του «διαίρει και βασίλευε». Δεδομένου του μεγάλου όγκου των εμπορικών συναλλαγών της Ρωσίας με την ΕΕ, άρα και του οικονομικού οφέλους που αποκόμιζε, δεν αντιμετώπιζε την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σαν στρατηγική επέκταση της Δύσης που έχρηζε αναχαίτισης, όσο καλλιεργούνταν οικονομικοί δεσμοί Ρωσίας - ΕΕ. Στην περίπτωση ωστόσο των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών η ενσωμάτωση τους στην ΕΕ συνιστούσε έναν οικονομικής και όχι στρατηγικής φύσεως κίνδυνο από τη ρωσική σκοπιά, καθώς το δασμολογικό καθεστώς της Ένωσης θα ήταν εμπόδιο για τις οικονομικές συναλλαγές της Ρωσίας με τις χώρες αυτές, που βρίσκονται στην στενή περιφέρεια ανάπτυξης των ζωτικών της συμφερόντων. Αλλά, παρόλο που μειωνόταν ο όγκος των συναλλαγών της Ρωσίας με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αυξανόταν με τις κεντρικές και δυτικές ευρωπαϊκές χώρες και δεν προέκυψε ζήτημα οικονομικής ασφυξίας (Headley 2008).

Συμπερασματικά, ο Κοζίρεφ ξεκίνησε έχοντας μια φιλελεύθερη, διεθνιστική αντίληψη για τον κόσμο, κατά την οποία η ασφάλεια επιδιώκεται μέσω της συνεργασίας και όχι μέσω της αύξησης της ισχύος, όπως διατείνονται οι ρεαλιστές (Headley 2008). Στην πράξη, όμως, συνδέθηκε με το οικονομικό μοντέλο του «shock therapy» το οποίο απέτυχε παταγωδώς να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στοιχείο καταδικαστικό αυτής της αντίληψης για τους Ρώσους ήταν αργότερα και η διεύρυνση του NATO και ο πόλεμος εναντίον της Σερβίας, που έγιναν αντιληπτά ως στρατηγικές κινήσεις της Δύσης για την προάσπιση των συμφερόντων της ενάντια στα ρωσικά. Η συνειδητοποίηση της επιδίωξης ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής από τη Δύση, μέσω της προώθησης αποκλινόντων συμφερόντων και η αποτυχία του - δυτικής εμπνεύσεως - οικονομικού μοντέλου, συνετέλεσαν στην επικράτηση μιας ρεαλιστικής αντίληψης για τον κόσμο από τον Κοζίρεφ και της αρχής του πραγματισμού στην ρωσική εξωτερική πολιτική.

Με την ανάληψη καθηκόντων υπουργού εξωτερικών από τον Πριμακόφ, η Ρωσία μη έχοντας άμεση απειλή σύρραξης να αντιμετωπίσει, συνέχισε να επικεντρώνεται στην εξωτερική εξισορρόπηση, λειτουργώντας ως μια εκ των μεγάλων δυνάμεων.

Εν κατακλείδι, τα παραπάνω γεγονότα στοίχισαν στη Ρωσία τη δυναμική της στο διεθνές στερέωμα κατά τη δεκαετία του 90' και την εξέλιξή της ίσως σε μια φιλελεύθερη διεθνιστική δύναμη (Headley 2008). Ανέδειξαν, όμως, παράλληλα τον πραγματισμό, αλλά και την προσήλωση της Ρωσίας στο διεθνές δίκαιο και τους θεσμούς σε χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εξωτερικής πολιτικής της.

Βασικές αρχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής μετά την άνοδο στην εξουσία του Βλαντίμιρ Πούτιν

Παρότι η Ρωσία είχε υιοθετήσει τις αρχές της οικονομίας της αγοράς ήδη από το 1991, μέχρι το τέλος περίπου της δεκαετίας, το ΑΕΠ της ήταν ελλειμματικό. Γεγονός, που την οδήγησε σε οικονομική κατάρρευση το 1998. Εντούτοις, το σοκ αυτό, αντί να σημάνει την εγκατάλειψη της φιλελευθεροποίησης της οικονομίας, λειτούργησε κατά μία έννοια θετικά, καθώς η κυβέρνηση Πριμακόφ προέβη στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, με κύριες: τη μείωση των κρατικών δαπανών την τριετία μεταξύ 1997 και 2000, την ισχυροποίηση του κεντρικού κράτους έναντι των τοπικών ολιγαρχών μέσω του αναπροσανατολισμού των φορολογικών εσόδων από τις περιφέρειες προς το κέντρο και την εισαγωγή σκληρών φόρων στους ολιγάρχες. Ως αποτέλεσμα αυτών, η οικονομία σταθεροποιήθηκε και εκμοντερνίστηκε, ο πληθωρισμός μειώθηκε αισθητά, η αξιοπιστία της χώρας αυξήθηκε και επιτεύχθηκε ανάπτυξη με σταθερούς ρυθμούς από το 1999 και εντεύθεν (Mulalic και Karic 2014).

Η άνοδος του Βλαντίμιρ Πούτιν (Vladimir Putin)⁵ στην εξουσία σήμανε τη συνέχιση των μεταρρυθμίσεων και την εμπέδωσή τους. Από την αρχή της

⁵ Βλαντίμιρ Πούτιν είναι Ρώσος πολιτικός, ο οποίος κατέχει σήμερα τη θέση του προέδρου της ρωσικής Ομοσπονδίας, από τις 7 Μαΐου 2012. Το 1999 ο Πούτιν ορίστηκε πρώτη φορά πρωθυπουργός υπό τον Γέλτσιν, τον Ιανουάριο του 2000 ορίστηκε προσωρινός πρόεδρος μετά την αιφνίδια παραίτηση του Γέλτσιν και λίγο αργότερα το ίδιο έτος εκλέχθηκε για πρώτη φορά πρόεδρος της ρωσικής Ομοσπονδίας. Την ίδια θέση κατείχε μεταξύ των ετών 2000 με 2008, Πρωθυπουργός της ρωσικής Ομοσπονδίας από τις 8 Μαΐου του 2008 έως τις 7 Μαΐου 2012.

διακυβέρνησης του έδωσε το στίγμα της διακυβέρνησής του, το οποίο - πέραν του τρόπου πραγμάτωσης - δεν άλλαξε μέχρι σήμερα. Οι στόχοι που έθεσε ήταν τρεις: εκμοντερνισμός της οικονομίας, πολιτική σταθερότητα και περισσότερη ασφάλεια (Tsygankov, 2010).

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική που εφάρμοσε ο Πούτιν χαρακτηρίζεται από τον **πραγματισμό**, την **ευελιξία**, την **ψυχρή λογική**, πέρα από συναισθηματισμούς και στερεότυπα, εμμονές και αγκυλώσεις του παρελθόντος.

Οι βασικοί της άξονες είναι η προάσπιση των ρωσικών εθνικών συμφερόντων (η εδαφική ακεραιότητα, πρωτοκαθεδρία στο μετα-Σοβιετικό χώρο), η αύξηση της ρωσικής ισχύος, η ανάδειξη της ως «Μεγάλη Δύναμη» και η αξιοποίηση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής με τέτοιο τρόπο ώστε να προωθεί και να υπηρετεί την ευημερία των Ρώσων πολιτών. Η οικονομική και ενεργειακή διπλωματία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική του προέδρου Πούτιν. Η οικονομική εξάπλωση είναι στενά συνδεδεμένη με την πολιτική επιρροή. Η Μόσχα χρησιμοποιεί την οικονομική της ισχύ, αλλά και την ενέργεια πολλές φορές ως εργαλείο πειθαναγκασμού και άσκησης πολιτικής επιρροής προς το εγγύς εξωτερικό.

Ο πρόεδρος Πούτιν, κατά την αρχική περίοδο της εξουσίας του, επιχείρησε να απαλλάξει την Ρωσία από τα προβλήματα που κληρονόμησε από τον προκάτοχό του. Συγκεκριμένα, τον κίνδυνο εδαφικής αποσύνθεσης, την εξαιρετικά άσχημη κατάσταση της οικονομίας, την τεράστια επιρροή των «ολιγαρχών» στο πολιτικό γίνεσθαι, το περιρρέον αίσθημα ανομίας και χάους και την περιθωριοποίηση της Ρωσίας στο διεθνές περιβάλλον, ιδιαίτερα μετά την χρεοκοπία του 1998 (Kuchins και Zevelev 2011).

Ο Ρώσος πρόεδρος σταθεροποίησε την οικονομία με την επίτευξη οικονομικών και εμπορικών συμφωνιών με την Δύση και άλλες χώρες, εκμεταλλευόμενος ταυτόχρονα τη μεγάλη αύξηση των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Αφού σταθεροποίησε την οικονομία και ισχυροποίησε την θέση του στο εσωτερικό, ο Πούτιν προσπάθησε να αυξήσει την ρωσική επιρροή στο εγγύς εξωτερικό και στην συνέχεια σε όλο τον κόσμο και επεδίωξε την ανάδειξη της Ρωσίας ως μεγάλη δύναμη. Η επιστροφή της Ρωσίας στην ομάδα

των ισχυρότερων και σημαντικότερων κρατών, δεν αποτελεί όραμα και στόχο μονάχα του ίδιου του Πούτιν, αλλά και επιταγή της ρωσικής κοινωνίας, που βίωσε την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την περιθωριοποίηση της πατρίδας τους κατά την περίοδο Γιέλτσιν, την ώρα που το βιοτικό τους επίπεδο καταβαραθρωνόταν. Προμετωπίδα της ανάπτυξης και της εξωτερικής πολιτικής έγιναν οι εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων, πετρελαίου και φυσικού αερίου και με βάση αυτές χτίστηκε το νέο δίκτυο οικονομικών σχέσεων της αναγεννώμενης Ρωσίας με πολιτικές προεκτάσεις. Δηλαδή βασική αρχή της εξωτερικής πολιτικής ήταν η αυξανόμενη οικονομική επιρροή της Ρωσίας που της επέτρεπε σταδιακά να λειτουργεί διεισδυτικά στη σφαίρα της πολιτικής των κρατών με τα οποία συνάπτει οικονομικούς δεσμούς (Kuchins και Zevelev 2011).

Η περίοδος Πούτιν μπορεί να διαχωριστεί σε τέσσερις υποπεριόδους κατά τις οποίες σταδιακά διαφοροποιείται, τόσο η εσωτερική, όσο και η εξωτερική πολιτική του Ρώσου ηγέτη. **Η πρώτη υποπερίοδος** ξεκινά από την ανάληψη της Πρωθυπουργίας τον Αύγουστο του 1999 και διαρκεί περίπου μέχρι το τέλος του 2004. Σε αυτή τη πρώτη περίοδο, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής κυριαρχούν τρεις βασικοί άξονες: η ισχυροποίηση της θέσης της Ρωσίας – μέσα από τη διεθνή συνεργασία και την οικονομική ανάπτυξη-, η διατήρηση του status quo και η μη αμφισβήτηση της αμερικανικής υπεροχής. Η Ρωσία συμμετέχει ενεργά στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, στα πλαίσια του οποίου εντάχθηκε και ο 2ος Πόλεμος της Τσετσενίας, και ο Ρώσος πρόεδρος θα οικοδομήσει μια στενότερη σχέση με τον Αμερικανό πρόεδρο, μέχρι την ρήξη που θα επέλθει αργότερα εξαιτίας της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ. Ο διχασμός της δυτικής συμμαχίας, λόγω της εισβολής στο Ιράκ, θα ενισχύσει την ήδη εν εξελίξει προσπάθεια σύσφιξης των σχέσεων της Ρωσίας με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Kuchins και Zevelev 2011).

Πιο συγκεκριμένα, σε περιφερειακό επίπεδο, η Ρωσία αποσκοπούσε στην εξασφάλιση μιας ζώνης ασφάλειας γύρω από την περιφέρειά της, έχοντας υπό την επιρροή και τον έλεγχο της τα κράτη του πρώην σοβιετικού μπλοκ και κυρίως τα συνορεύοντα, ώστε να ανακτήσει και μέρος της παλιάς της αίγλης. Η σημασία του ελέγχου των συνορευόντων κρατών για τη ρωσική ασφάλεια είναι κεφαλαιώδης, καθώς - αν δεν τα έχει υπό την επιρροή της - ενδέχεται να δημιουργήσουν κενό

ασφαλείας, καθότι δεν είναι ισχυρά ώστε να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζουν και ως εκ τούτου να αποτελέσουν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη διαφόρων μορφών οργανωμένου εγκλήματος και άλλων δραστηριοτήτων που θα απειλήσουν ποικιλοτρόπως την ρωσική ασφάλεια ή να γίνουν δορυφόροι συμφερόντων άλλων μεγάλων δυνάμεων εις βάρος των ρωσικών και της επιθυμητής από πλευράς Ρωσίας ισορροπίας ισχύος. Άλλωστε, για να καταστεί μεγάλη δύναμη η Ρωσία είναι αναγκαία η εξασφάλιση κρατών - δορυφόρων, υποστηρικτών των συμφερόντων της και χώρου επέκτασης των ζωτικών συμφερόντων της, ώστε να αποφύγει την απομόνωση και την περικύκλωση (Rumer 2009).

Όμως, πέραν της ασφάλειας και του ελέγχου της περιφέρειάς της, η Ρωσία δε δύνατο να διεκδικήσει έναν πιο ενεργό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις και να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Αμερικής. Υιοθέτησε, λοιπόν, στην εξωτερικής της πολιτικής μια **συνεργατική λογική** όσο αφορά τη Δύση, ώστε να καρπωθεί τα οφέλη αυτής της συνεργασίας - κυρίως την παραγόμενη σταθερότητα στις εξωτερικές τις σχέσεις και τους οικονομικούς πόρους από την καλλιέργεια οικονομικών δεσμών και τη σύναψη ενεργειακών συμφωνιών, κρατώντας επιφυλακτική στάση ως προς την επέκταση της δυτικής στρατιωτικής ισχύος και την επέκταση του NATO (Tsygankov 2010).

Η δεύτερη περίοδος (2005-2008) χαρακτηρίζεται από μια εντονότερη, πιο επιθετική εξωτερική πολιτική κυρίως προς τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, καθώς η Ρωσία επιχειρεί να αυξήσει την επιρροή της στο εγγύς εξωτερικό και να καταστεί μια περιφερειακή υπερδύναμη. Επίσης, η Μόσχα συνεχίζει να αναγνωρίζει την αμερικανική κυριαρχία, αλλά παύει να αποδέχεται την ηγεμονία της. Η Ρωσία συνεχίζει να επιδιώκει στενές σχέσεις συνεργασίας με την Δύση, ενώ ταυτόχρονα δεν διστάζει να συγκρουστεί μαζί της όταν τα ζωτικά της συμφέροντα απειλούνται (επέκταση του NATO και αμερικανική αντιβαλλιστική ασπίδα, κρίση στην Οσσετία και Αμπχαζία το 2008). Αυτήν την περίοδο η Ρωσία δημιουργεί εναλλακτικές, προς την Δύση, σχέσεις συνεργασίας με άλλες χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία (Morozova 2009).

Έτσι, ο Πούτιν, συνεχίζοντας την οικονομική πολιτική των προκατόχων του, κεφαλαιοποιώντας την επιτυχία που μόλις είχε αρχίσει να διαφαίνεται και

προχωρώντας στο δεύτερο αναγκαίο κύμα μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό της χώρας κατά την πρώτη τριετία της διακυβέρνησής του, έθεσε, ως επόμενο στόχο την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους της Ρωσίας. Το σκεπτικό ήταν να δύναται η χώρα να λειτουργεί ανεξάρτητα σύμφωνα με τα συμφέροντά της, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να πάψει να είναι όμηρος των πρωτοβουλιών των δανειστών της. Συνάμα, πρωταρχική βασική αρχή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατέστησε την **εξισορρόπηση της ισχύος** και την **προώθηση των συμφερόντων** της Ρωσίας σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο δια της συνεργατικής οδού. Αυτό, διότι αρχικά η ισχύς της χώρας δεν ήταν τέτοια ώστε να υποστηρίξει μια καθόλα ανεξάρτητη πολιτική. Στην πορεία, βέβαια, η συνέχιση της οικονομικής επιτυχίας ενδυνάμωσε τη θέση της χώρας και δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για τον επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων και των στόχων της, επιβεβαιώνοντας, λοιπόν, πως η οικονομική ανάπτυξη και οι επιτυχίες της εξωτερικής πολιτικής είναι δύο συγκοινωνούντα δοχεία⁶ στην περίοδο Πούτιν (Headley 2008).

Στη δεύτερη αυτή περίοδο, λοιπόν, η Ρωσία άρχισε να επιδιώκει περισσότερα. Κατά τη δεύτερη θητεία του Πούτιν η ρωσική εξωτερική πολιτική γίνεται πιο **κατηγορηματική**, αλλά **όχι συγκρουσιακή**. Η Ρωσία επιδιώκει μεγαλύτερο μερίδιο ισχύος στο διεθνές σύστημα και δεν αποδέχεται πλέον το status του «μικρού συνέταιρου της Ευρώπης», όπως κατά τη δεκαετία του '90. Αναθεωρεί τις παλιές μεθόδους διατήρησης σταθερότητας και ασφάλειας, ώστε να κεφαλαιοποιήσει την ενεργειακή της ανταγωνιστικότητα και να διεισδύσει στις ευρωπαϊκές αγορές. Διατηρεί την κατουσίαν αμυντική στάση ασφαλείας, αλλά πιστεύει σε μια πιο κατηγορηματική στρατηγική για να υπερασπιστεί τα εθνικά της συμφέροντα, όντας έτοιμη να ασκήσει βία σε περιοχές που θεωρεί κρίσιμα σημαντικές. Αυτή η αλλαγή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής ήταν αποτέλεσμα της αυξημένης υλικής της ικανότητας και της πολιτικής της τρωτότητας, όπως αυτή γινόταν αντιληπτή από την πολιτική ηγεσία. Κίνητρα και αιτίες μπορούν να θεωρηθούν οι ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας και η ανάγκη αντιμετώπισης των αυξανόμενων απειλών ασφαλείας (Tsygankov 2010).

⁶ Στην ατζέντα του Πούτιν η εξωτερική πολιτική, η εσωτερική αναδιοργάνωση και η οικονομική ανάπτυξη αποτελούν τρεις αλληλο-εξαρτημένες μεταβλητές της ίδιας συνάρτησης, της ανάκαμψης της Ρωσίας και της ενδυνάμωσής της.

Η τρίτη περίοδος (2009-2011) αναφέρεται στην περίοδο της αποτυχημένης προσπάθειας επαναπροσέγγισης της Ρωσίας με τις ΗΠΑ. Οι δύο νέοι Πρόεδροι Ντμίτρι Μεντβέντεβ (Dmitry Medvedev)⁷ και Μπαράκ Ομπάμα (Barack Obama)⁸ επιχείρησαν να βελτιώσουν τις σχέσεις των δύο χωρών με μια σειρά συμφωνιών, όπως αυτήν για την μείωση των πυρηνικών όπλων, την απόφαση του προέδρου Ομπάμα να σταματήσει, προσωρινά την εγκατάσταση της αμερικανικής αντιβαλλιστικής ασπίδας στην Αν. Ευρώπη, την επιβολή κυρώσεων στο Ιράν και την αρωγή της Αμερικής στην ενταξιακή πορεία της Ρωσίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Η επαναπροσέγγιση όμως δεν διήρκεσε για πολύ και από τα μέσα του 2010, οι σχέσεις άρχισαν να επιδεινώνονται (Kuchins και Zvelev 2011).

Πιο συγκεκριμένα, μετά το 2008 η ρωσική εξωτερική πολιτική **έγινε πιο κατηγορηματική** αποσκοπώντας όχι μόνο στο να συμμετάσχει στις διεθνείς δομές αναγνωριζόμενη ως ισότιμος εταίρος, αλλά και στο να καταστεί μια μεγάλη δύναμη, ικανή να δημιουργήσει εκείνη νέους θεσμούς για την προώθηση των συμφερόντων της και την ευόδωση των στόχων της. Χαρακτηριστικά, θα αναφερθούμε στην ρωσική επέμβαση στην Γεωργία και την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Αμπχαζίας και της Ν. Οσσετίας στις 26 Αυγούστου του 2008. Τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα μόλις μερικούς μήνες μετά την ανάληψη καθηκόντων ως πρόεδρος της ρωσικής Ομοσπονδίας από τον Μεντβεντεφ, με τον Πούτιν να εκτελεί χρέη πρωθυπουργού. Ο νέος πρόεδρος είχε ανακοινώσει το δικό του δόγμα εξωτερικής πολιτικής [President of Russia, President of Russia (official website), 2008], το οποίο δε διέφερε από τα προηγούμενα όσο αφορά τις γενικές αρχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και τις κατευθύνσεις, αλλά προέβαλε ξεκάθαρα την αλλαγή στην εσωτερική αντίληψη περί ισχύος του κράτους και της ικανότητάς του να διεκδικήσει περισσότερο σε διεθνές επίπεδο. Πλέον, η Ρωσία αισθανόταν πιο σίγουρη να αμφισβητήσει την αμερικανική κυριαρχία και να διαδραματίσει έναν πιο ενεργό διεθνή ρόλο. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του

⁷ Ο Ντμίτρι Μεντβέντεφ είναι Ρώσος πολιτικός, πρωθυπουργός της Ρωσίας, ή αλλιώς υπουργός του Κράτους της Ρωσίας, από τις 8 Μαΐου 2012. Στο παρελθόν είχε εκλεγεί 3ος πρόεδρος της Ρωσίας το 2008, αντικαθιστώντας τον Βλαντιμίρ Πούτιν.

⁸ Ο Μπαράκ Χουσέιν Ομπάμα είναι Αμερικανός πολιτικός, ο οποίος χρημάτισε και ως ο 44ος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, ο πρώτος Αφροαμερικανός που εκλέχθηκε σε αυτή τη θέση.

Πρωθυπουργού Πούτιν το Νοέμβριο του 2010 για οικονομική ένωση ελεύθερου εμπορίου που θα εκτείνεται από το Βλαδιβοστόκ ως τη Λισαβόνα. «From Lisbon to Vladivostok...»]. Η ρωσική στάση στην περίπτωση της Γεωργίας, η επιθετικότητα που έδειξε με την κινητοποίηση της στρατιωτικής της μηχανής και τη χρήση βίας – σκληρής ισχύος, ερμηνεύονται στο πλαίσιο της κλιμάκωσης των σχέσεων της με τη Δύση. Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου⁹ στις 17 Φεβρουαρίου του 2008 και η πρόσκληση της Γεωργίας στο μηχανισμό ένταξης στο NATO (Membership Action Plan -MAP) έγιναν αντιληπτές ως απειλητικές κινήσεις της Δύσης εναντίον των ρωσικών συμφερόντων και ιδίως στην περίπτωση της Γεωργίας, που βρίσκεται στο μαλακό υπογάστριο της Ρωσίας, το Κρεμλίνο έδειξε ότι δε θα ανεχθεί παρεμβάσεις - τυχόν επέκταση του NATO, δηλαδή αντιτιθέμενων συμφερόντων στην περιοχή.

Η τέταρτη περίοδος (2011- σήμερα) σηματοδοτείται από μια σειρά γεγονότων (διαδηλώσεις με τις «λευκές κορδέλες»¹⁰, στρατιωτική επέμβαση του NATO στην Λιβύη, αραβικές εξεγέρσεις στην Συρία, πραξικόπημα στην Ουκρανία) που θα αποτελέσουν το εφαλτήριο μιας περιόδου περισσότερο συγκρουσιακής με την Δύση, όπου η Ρωσία σε συνεργασία με την Κίνα, κυρίως σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών και διπλωματίας σε πολλά θέματα, θα επιδείξει μια ακόμα πιο επιθετική εξωτερική πολιτική και θα επιδιώξει την δημιουργία εναλλακτικών συνασπισμών ως προς τις ΗΠΑ και την Δύση, έχοντας ως κύριο γνώμονά της, τη δημιουργία μια νέας τάξης πραγμάτων, ένα πολυπολικό κόσμο που θα βασίζεται σε ένα «κονσέρτο μεγάλων δυνάμεων» στα πρότυπα του Ευρωπαϊκού συστήματος ισορροπιών ισχύος του 19ου αιώνα (Kuchins και Zevelev 2011).

Τα γεγονότα αυτά, θορύβησαν την Μόσχα, η οποία έβλεπε μια αυξανόμενη διάθεση των ΗΠΑ να εμπλέκεται στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών με σκοπό την αλλαγή των καθεστώτων που βρίσκονταν στην εξουσία και την

⁹ Όσο αφορά το Κόσοβο, αντίθετα με την περίπτωση της Γεωργίας, η ρωσική αντίδραση ήταν μεν εντόνως καταδικαστική, αλλά δεν έγινε χρήση παρά ήπιας ισχύος. Η Ρωσία αρκέστηκε σε προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο εντέλει αποφάνθηκε ότι η Διακήρυξη Ανεξαρτησίας δεν παραβίασε κανόνα του διεθνούς δικαίου. Το γεγονός καταδεικνύει πρώτον, την ακόμη περιορισμένη ισχύ της Ρωσίας σε διεθνές επίπεδο και δεύτερον, ότι τα Βαλκάνια παραμένουν ένας χώρος που εστιάζει το ενδιαφέρον της.

¹⁰ Οι λευκές κορδέλες είναι σύμβολο ενάντια στη βία κατά γυναικών, αλλά εν προκειμένω χρησιμοποιήθηκε συμβολικά ως πολιτική αντίδραση.

αντικατάσταση τους από άλλα πιο φίλα προσκείμενα προς την Ουάσιγκτον. Το Κρεμλίνο - θεωρώντας ότι αυτή η πολιτική των ΗΠΑ απειλεί την επιρροή της Μόσχας σε διάφορες χώρες στον κόσμο και ιδιαίτερα στον μετα-σοβιετικό χώρο και την Μέση Ανατολή, επιλέγει να ακολουθήσει μια άκρως επιθετική και συγκρουσιακή πολιτική προς την Δύση και τις ΗΠΑ. Η πολιτική αυτή θα μεταφραστεί στην *de facto* προσάρτηση της Κριμαίας, την δημιουργία μια παγιωμένης κατάστασης αστάθειας στην Ουκρανία, την στρατιωτική εμπλοκή της Ρωσίας στην Συρία και μια προσπάθεια επηρεασμού της κοινής γνώμης σε διάφορες χώρες, πρακτική αντίστοιχη με αυτήν που για πολλά χρόνια ασκούν οι χώρες της Δύσης.

Δύσκολα κάποιος θα μπορέσει να αμφισβητήσει το γεγονός ότι ο πρόεδρος Πούτιν είναι το σημείο αναφοράς στην ρωσική πολιτική σκηνή και η μεγάλη επιρροή του στην διαμόρφωση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής είναι αποδεκτή από την πλειοψηφία των υπόλοιπων εσωτερικών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δρώντων. Αυτό δεν αναμένεται να αλλάξει σύντομα, εφόσον οι επιλογές του Ρώσου προέδρου συνεχίσουν να θεωρούνται, από τον ρωσικό λαό, ρεαλιστικές, επιτυχημένες και πως προάγουν την εικόνα μιας ρωσικής Ομοσπονδίας που είναι ένα ισχυρό και ανεξάρτητο μέλος ενός διεθνούς πολυπολικού συστήματος και μια μεγάλη δύναμη, παγκόσμιας εμβέλειας που θα κυριαρχεί στον πρώην Σοβιετικό χώρο (Mulalic και Karic 2014).

Η ρωσική κοινωνία, καθ' όλη τη διάρκεια της κυριαρχία του Πούτιν, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στους υπολογισμούς του προέδρου και επηρεάζει τις επιλογές του, αν όχι πάντα ως προς την διαμόρφωση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής του Κρεμλίνου, αλλά ως προς τα αποτελέσματα που αυτή πρέπει να έχει. Η ρωσική κοινωνία δεν επηρεάζει, σε μεγάλο βαθμό, το ποιες θα είναι οι επιλογές και οι αποφάσεις που θα πάρει ο ένοικος του Κρεμλίνου, αλλά έχει την απαίτηση τα αποτελέσματά των επιλογών του, να είναι θετικά και να προάγουν τα ρωσικά εθνικά συμφέροντα. Ο Ρώσος πρόεδρος γνωρίζει πως για όσο χρονικό διάστημα οι αποφάσεις και οι χειρισμοί του στην εξωτερική πολιτική και τα διεθνή ζητήματα, είναι ρεαλιστικοί, έχουν θετικά αποτελέσματα και ενισχύουν τον ρόλο και το κύρος της ρωσικής Ομοσπονδίας στο διεθνές σύστημα, θα έχει την στήριξη του ρωσικού λαού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τόσο το γεγονός ότι η

επανεκλογή Πούτιν θεωρείται βέβαια, όσο και τα υψηλότερα ποσοστά δημοτικότητας του, τα οποία έφτασαν το 87% κατά την διάρκεια της κρίσης στην Ουκρανία, αλλά καθώς και το ότι αυτά παραμένουν υψηλά παρά τις οικονομικές κυρώσεις και την δαπανηρή εμπλοκή της Ρωσίας στον πόλεμο στην Συρία (Καραγιάννης, 2010).

Εμπνευστής των δογμάτων εξωτερικής πολιτικής, της πολιτικής εθνικής ασφάλειας και του στρατιωτικού δόγματος της Ρωσίας¹¹, δημοκρατικών πεπαιθώσεων και υποστηρικτής της οικονομίας της αγοράς από το 1999 και εντεύθεν¹², ο Πούτιν οραματίστηκε την ανασυγκρότηση της Ρωσίας κατά το δυτικό πρότυπο και την επάνοδο της στο διεθνές στερέωμα, με την αξίωση να καταστεί μελλοντικά μία από τις μεγάλες δυνάμεις (a normal great power) (Sakwa 2010) σε έναν ενδυνάμει πολυ-πολικό κόσμο. Η παρέκκλιση, όμως, σε επίπεδο πρακτικής κινδυνεύει να στερήσει στη χώρα τη δυναμική που χρειάζεται για να συνεχίσει να επιτυγχάνει τους στόχους της. Ένας εκ των οποίων είναι η επέκταση της επιρροής της διεθνώς και δεδομένης της αντίδρασης της Ρωσίας στην περίπτωση του Κοσόβου, γίνεται εμφανής η απόσταση της Ρωσίας από την επιδίωξη μιας **πιο κατηγορηματικής πολιτικής** πέραν της στενής της περιφέρειας, σε χώρους όμως που διατηρεί ακόμα συμφέροντα και μάλιστα που ανήκαν παραδοσιακά στη σφαίρα επιρροής της (Mulalic και Karic 2014).

ΠΥΛΩΝΕΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ – ΡΩΣΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

Κάθε χώρα έχει τους πυλώνες από τους οποίους αντλεί την ισχύ της. Εν προκειμένου οι πυλώνες ισχύος της Ρωσίας καθώς τα εργαλεία που επηρεάζουν την εξωτερική της πολιτική είναι οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της, η στρατιωτική ισχύ της, το πολιτικό της σύστημα, η διπλωματία και ο πολιτισμός.

¹¹ Εν απουσία Λευκής Βίβλου το «Foreign Policy Concept 2008», το «National Security Concept 2000» και το «Military Doctrine 2000», είναι τα μόνα επίσημα δημοσιευμένα κείμενα σχετικά με την εξωτερική πολιτική, την εθνική ασφάλεια και το στρατιωτικό δόγμα της Ρωσίας.

¹² Η σπικτική του Πουτίν για τη δημοκρατία εμπεριέχει στοιχεία αυταρχισμού και ο εκδημοκρατισμός της χώρας γίνεται κατά έναν τρόπο που προσπαθεί να συγκεράσει τη μακρά τσαρική και σοβιετική (αυταρχική) παράδοση της Ρωσίας με τις σύγχρονες δημοκρατικές αξίες και πρακτικές. Ως αποτέλεσμα, το ρωσικό πολιτειακό μόρφωμα απέχει από το δυτικό πρότυπο δημοκρατίας.

Η Ρωσία διαθέτει πλουτοπαραγωγικούς πόρους που της προσδίδουν την δυνατότητα να πρωταγωνιστεί παγκοσμίως στον τομέα της ενέργειας. Παρότι υπάρχουν απομακρυσμένα ανεκμετάλλευτα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και υπερκατανάλωση στην εγχώρια αγορά, η Ρωσία πρωτεύει στις εξαγωγές ενέργειας (Galina και Semenov 2016).

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και οι άστοχες, άσκοπες και βεβιασμένες πολιτικές επιλογές, οδήγησαν την ρωσική οικονομία σε βαθιά ύφεση. Οι αυξημένες διεθνείς τιμές στην ενέργεια και το υποτιμημένο εθνικό της νόμισμα, στήριξαν την τραυματισμένη οικονομία. Παράλληλα, παρατηρήθηκε συνεχής αύξηση της παροχής υπηρεσιών και της κατανάλωσης. Η σημερινή ηγεσία με την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων, οργάνωσε μια κρατικά ελεγχόμενη οικονομία της αγοράς και έθεσε μια υποτυπώδη κοινωνική πολιτική. Εν κατακλείδι, η ρωσική οικονομία μετασχηματίστηκε σε μια οικονομία φυσικών πόρων, αυξημένων παροχών υπηρεσιών, πλην όμως συρρικνωμένης βιομηχανικής παραγωγής (Nünlist March 2015).

Η επιδείνωση της ρωσικής οικονομίας και η κατάρρευση του βιομηχανικού τομέα, οδήγησαν την στρατιωτική ισχύ της πρώην υπερδύναμης σε ασύλληπτη εξασθένηση. Η ηγεσία της χώρας αντέδρασε με σαφή και ρεαλιστικό τρόπο, θέτοντας υλοποιήσιμους στόχους σε σχέση με τις δυνατότητές της. Η Ρωσία έχει καταστήσει σαφές ότι δεν είναι διατεθειμένη να αποδεχτεί την τυχόν είσοδο ξένων δυνάμεων στο χώρο του «Εγγύς Εξωτερικού» της, και σε αυτή τη βάση προέβη σε μια ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση των Ενόπλων της Δυνάμεων. Παρά, την συνεργασία της με το ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ και την ΕΕ., αναδιοργάνωσε την αντιαεροπορική της άμυνα, αναβάθμισε την αεροπορική της ισχύ, πρόβαλλε την ναυτική ισχύ της, με τέσσερεις στόλους, σε όλες τις θάλασσες που την περιβάλλουν. Ταυτόχρονα, στοχεύει σε μικρότερες, ταχυκίνητες, άρτια εξοπλισμένες χερσαίες δυνάμεις, οι οποίες θα δρουν οπουδήποτε στον πρώην σοβιετικό χώρο, για την προάσπιση των συμφερόντων της. Βασικός πυλώνας αποτροπής, θεωρείται τα στρατηγικά της πυρηνικά όπλα, που φέρονται σε διηπειρωτικούς πυραύλους, πυρηνικά υποβρύχια και βομβαρδιστικά αεροσκάφη, μιας και αποτελεί τη μόνη πυρηνική δύναμη σε όλες τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες (Galina και Semenov 2016).

Η Ρωσία σήμερα έχει ένα προεδροκεντρικό πολιτικό σύστημα, με υποβαθμισμένο κοινοβούλιο και σαφή έλλειμμα δημοκρατίας. Ο πρόεδρος της έχει ασυνήθιστα μεγάλες εξουσίες, ενώ στο θεσμό του προέδρου έχουν ενσωματωθεί στοιχεία της τσαρικής απολυταρχικής παράδοσης και της σοβιετικής αυταρχικής κληρονομιάς. Ουσιαστικά, δεν λειτουργεί η αρχή της διάκρισης των εξουσιών, με την ομαλή λειτουργία του ρωσικού πολιτικού συστήματος να επαφίεται στον εκάστοτε πρόεδρο και στις διοικητικές του ικανότητες. Οι συνταγματικές αλλαγές εξασφάλισαν στον πρόεδρο Πουτίν την εξουσία τουλάχιστον για τα επόμενα έξι έτη, μετατρέποντας την «ανελεύθερη Δημοκρατία» σε «κυρίαρχη Δημοκρατία». Αυτό, παρότι έχει μια πραξικοπηματική χροιά φαίνεται να προσλαμβάνεται μάλλον θετικά από την ρωσική κοινωνία, η οποία δείχνει να νιώθει ασφάλεια με την τρέχουσα ηγεσία (Καραγιάννης 2010).

Η Ρωσία καλύπτει σημαντικό μέρος της Ευρώπης και όλη τη βόρεια Ασία. Ως αποτέλεσμα, πάντα καλούνταν να διαδραματίσει θεμελιώδη ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Η ρωσική διπλωματία πλην ελαχίστων περιπτώσεων ήταν έντονα εξωστρεφής. Σήμερα, η Μόσχα καλείται να επιλύσει τρία δύσκολα προβλήματα: την δημιουργία της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, των νέων τάσεων στον ενεργειακό τομέα και της προώθησης της πολιτικής της «ήπιας δύναμης».

Ο πολιτισμός της Ρωσίας αποτελεί την συνισταμένη όλων των φορέων ισχύος της χώρας, καθώς εδράζεται σε ένα ένδοξο και κραταιό παρελθόν, στοχεύοντας σε ένα ευοίωνο μακροπρόθεσμο μέλλον, παρά τις περιοδικά εμφανιζόμενες περιόδους ύφεσης ή κάμψης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990

Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ (1991)

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

Η Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας - (1945 -1991) απαρτιζόταν από 6 σοσιαλιστικές δημοκρατίες. Το 1963 η Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας). Οι έξι λαϊκές σοσιαλιστικές δημοκρατίες που απάρτιζαν την Ομοσπονδία των νότιων Σλάβων (αυτό σημαίνει η λέξη Γιουγκοσλάβοι, γιουγκ = ο Νότος στα σερβικά) του κροατικής-σλοβενικής καταγωγής κομμουνιστή ηγέτη Γιόσιπ Μπροζ Τίτο (Josip Broz Tito) ήταν η Σερβία, η Κροατία, η Σλοβενία, το Μαυροβούνιο, η Μακεδονία και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Για τον Τίτο απώτερος στόχος απώτερος στόχος τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, 1945 με 1948 και τη ρήξη με τον Στάλιν, ήταν η δημιουργία μιας βαλκανικής ομοσπονδίας κατά τα πρότυπα της ΕΣΣΔ, δηλαδή στόχος ήταν να μπουν τα θεμέλια ενός μελλοντικού κράτους που θα περιλάμβανε και την ελληνική Μακεδονία και Θράκη, καθώς και τη Βουλγαρία (ή τουλάχιστον τη βουλγαρική περιοχή του Πιρίν) μέσα στους κόλπους της Γιουγκοσλαβίας.

Η Μεγάλη Γιουγκοσλαβία του Τίτο

Ο θάνατος του Τίτο, η αποσύνθεση της ΕΣΣΔ, η πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού στην Ευρώπη, το δυνάμωμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και η όξυνση των εθνικών αντιθέσεων στους κόλπους της ομοσπονδίας έφεραν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας (Anderson 1995).

Το 1989, όταν οι επαναστάσεις στην ανατολική και κεντρική Ευρώπη άρχισαν να αναδιαμορφώνουν το διεθνές σύστημα και να εγκαινιάζουν την μετά-ψυχροπολεμική εποχή, η Γιουγκοσλαβία βρισκόταν σε πολύ καλύτερη θέση από οποιαδήποτε άλλη χώρα στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ αφού δεν συμμετείχε στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας¹³ και είχε επιτύχει την ανεξαρτησία της από τη σοβιετική σφαίρα επιρροής. Στην πραγματικότητα, η Γιουγκοσλαβία το 1989 ήταν μια σοσιαλιστική χώρα που χαρακτηρίζονταν από εκτεταμένη οικονομική απελευθέρωση, πολιτική αποκέντρωση και σχετική ευημερία. Το 1991, όμως, η Γιουγκοσλαβία έπαυσε να υπάρχει (Anderson 1995).

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας συνοδεύτηκε από μια βίαιη σύγκρουση, ωμότητες, χιλιάδες θανάτους, εκατομμύρια πρόσφυγες και διεθνείς ειρηνευτικές προσπάθειες. Πράγματι, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μια «τέλεια καταιγίδα» εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων παραγόντων υπονόμωσε την ενότητα και τη νομιμοποίηση της Γιουγκοσλαβίας και τελικά οδήγησε στην αποσύνθεση και διάλυση της. Έτσι, στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Γιουγκοσλαβία κατέρρευσε γρήγορα, καθώς όλες οι αποσχιστικές τάσεις βρέθηκαν απότομα στην επιφάνεια (Woodward 1995).

Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στα περισσότερα κράτη της σοβιετικής επιρροής σε συνδυασμό με τη διαφωνία τον Ιανουάριο του 1990 μεταξύ Σέρβων από τη μία και Κροατών και Σλοβένων κομμουνιστών από την άλλη, έφεραν στην επιφάνεια την πρότερη απαίτηση Σλοβένων και Κροατών για δημοκρατικότερες μεταρρυθμίσεις και την εφαρμογή ενός συστήματος Συνομοσπονδίας στη θέση της Ομοσπονδίας σε αντίθεση με τη θέληση της

¹³ Σύμφωνο Βαρσοβίας: «Συνθήκη της Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας» (υπογράφηκε 14 Μαΐου 1955), στρατιωτική συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα των κομμουνιστικών κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Κύρια αφορμή υπογραφής του συμφώνου ήταν η πιθανή απειλή από τη συμμαχία του NATO.

Σερβίας που επιθυμούσε την επιστροφή σε μια πιο κεντρικά οργανωμένη Γιουγκοσλαβία, με κύριο εκφραστή τον Σλομποντάν Μιλόσεβιτς (Slobodan Milosevic)¹⁴.

Στις 25 Ιουνίου 1991 η Σλοβενία και η Κροατία ανακηρύξαν ταυτόχρονα την ανεξαρτησία τους και οι πρώτες ένοπλες συγκρούσεις στη Σλοβενία οι οποίες μετά από μόλις δέκα ημέρες τερματίστηκαν, κυρίως λόγω της εθνικά «καθαρής» Σλοβενίας. Η δέκατη ημέρα του πολέμου έληξε χωρίς εχθροπραξίες και μετά ακολούθησε η συμφωνία Μπριόνι (Brioni)¹⁵. Η αποχώρηση της Σερβίας από τη Σλοβενία συμβόλιζε το τέλος της Γιουγκοσλαβίας ως κράτος όπως είχε συγκροτηθεί μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Έτσι ο αρχικός στόχος του Μιλόσεβιτς για τη δημιουργία μιας ισχυρής Γιουγκοσλαβίας στην οποία θα κυριαρχούσε το Βελιγράδι εγκαταλείφθηκε για μια νέα - μια «Μεγάλη Σερβία», χαραγμένη από τις υπάρχουσες δημοκρατίες της την Κροατία και τη Βοσνία όπου ζούσε η πλειοψηφία της σερβικής διασποράς (Woodward 1995).

Στην Κροατία ξεκίνησε μετά τη Συμφωνία του Μπριόνι ένας πραγματικός πόλεμος, στις περιοχές στις οποίες οι Σέρβοι αποτελούσαν τοπικά ισχυρή πλειοψηφία ή ακόμα και ισχνή μειοψηφία.

Η Σερβική Δημοκρατία της Κράινα (Kraina - σερβικός θύλακας στην Κροατία)

¹⁴ Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ήταν Γιουγκοσλάβος πολιτικός και πρόεδρος της Σερβίας από το 1989 ως το 1997 και πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας από το 1997 ως το 2000. Επίσης ήταν αρχηγός του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Σερβίας από την ίδρυσή του το 1990.

¹⁵ Συμφωνία Μπριόνι. Υπογράφηκε στα κροατικά νησιά Μπριόνι με όρους πολύ καλούς για τους Σλοβένους. Συμφωνήθηκε η ανεξαρτησία τους και αναγνωρίστηκαν οι ένοπλες και αστυνομικές δυνάμεις τους. Επίσης σταδιακά και μέχρι τον Οκτώβριο έπρεπε να φύγουν όλες οι δυνάμεις των Γιουγκοσλάβων από τη χώρα της Σλοβενίας. Απαγορεύτηκε στους Γιουγκοσλάβους να πάρουν πίσω οχήματα ή βαρύ οπλισμό. Η αποχώρηση άρχισε δέκα ημέρες μετά και ολοκληρώθηκε στις 26 Οκτωβρίου (Geert-Hinrich 2007).

Με την ίδρυση τότε της σερβικής Δημοκρατίας της Κράινα (Kraina - σερβικός θύλακας στην Κροατία) τη άνοιξη του 1991 ήταν απλώς θέμα χρόνου η μεταφορά του πολέμου στην πολυεθνική Βοσνία.

Στους επόμενους μήνες, την ανεξαρτησία τους κήρυξαν η Β-Ε και η «Δημοκρατία της Μακεδονίας»¹⁶, δημιουργώντας νέα προβλήματα στη Σερβία. Η απομόνωσή της ήταν πια γεγονός. Με μοχλό τους Σέρβους, που ζούσαν στις πρώην ομόσπονδες δημοκρατίες, η Σερβία προσπάθησε να επανασυστήσει τη Γιουγκοσλαβία (τη «μικρή», όπως την ονόμασαν) και διακήρυξε πως μια διεθνής αναγνώριση των νέων κρατών ως ανεξάρτητων θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις για την ειρήνη στην περιοχή τους (Anderson 1995).

Εκείνο που οι Σέρβοι αρχικά ζητούσαν, ήταν να μην αναγνωριστούν τα νέα κράτη, ώσπου οι πρώην εταίροι της Γιουγκοσλαβίας να τα βρουν μεταξύ τους. Με προτροπή της Γερμανίας, όμως, η ΕΕ αναγνώρισε την Κροατία και τη Σλοβενία στις 14 Ιανουαρίου του 1992 και ανέβαλε να πάρει απόφαση για τη Β-Ε και τη «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Σε νέα σύνοδο της ΕΕ στην Πορτογαλία, στις 6 Απριλίου του 1992, αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος και η Β-Ε με αποτέλεσμα να ξεσπάσει αμέσως εμφύλιος πόλεμος στη χώρα, αρχικά σε δυο μέτωπα και στην συνέχεια με τρία μέτωπα: Μουσουλμάνοι, Κροάτες και Σέρβοι μάχονταν μεταξύ τους σε πολύνεκρες σφαγές (Woodward 1995).

Στις 27 Απριλίου, η Σερβία και το Μαυροβούνιο, σχημάτισαν την τρίτη Γιουγκοσλαβία¹⁷ (1η το βασίλειο¹⁸, 2η η σοσιαλιστική¹⁹) ελπίζοντας σε μια διεθνή

¹⁶ Όσο η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» λειτουργούσε στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας. Από την ώρα, όμως, που αποκοβόταν από τη Γιουγκοσλαβία κι αναδεικνυόταν σε ξεχωριστό ανεξάρτητο κράτος, η ονομασία της γινόταν αφορμή να αναζωπυρωθούν οι φόβοι της Ελλάδας για μια μελλοντική απειλή στα σύνορά της. Απειλή κατά της εδαφικής της ακεραιότητας, αφού η «Μακεδονία των ονείρων του Τίτο» περιλάμβανε και την ελληνική, τη μόνη ουσιαστικά υπαρκτή Μακεδονία. Έτσι, η Ελλάδα ξεκίνησε μια διπλωματική μάχη για τη μη αναγνώριση της δημοκρατίας αυτής με το όνομα Μακεδονία.

¹⁷ Στις 27 Απριλίου, 1992, ανακηρύσσεται η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΓΔ), η λεγόμενη μικρή ή τρίτη Γιουγκοσλαβία, αποτελούμενη από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, βάζοντας ένα επίσημο τέλος στην κομμουνιστική Γιουγκοσλαβία.

¹⁸ Σχηματίστηκε μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο το 1918 με το όνομα Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων μετά τη συγχώνευση του προσωρινού Κράτους των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων (που αυτοανακηρύχθηκε μετά την διάλυση της πρώην Αυστροουγγαρίας) με το ανεξάρτητο Βασίλειο της Σερβίας. Η σερβική βασιλική οικογένεια των Καρατζόρτζεβιτς έγινε η δυναστεία του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων. Το Βασίλειο κέρδισε τη διεθνή του αναγνώριση στις 13 Ιουλίου του 1922 στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών στο Παρίσι.

αναγνώριση ότι αποτελούν τη διάδοχη κατάσταση της προηγούμενης. Στις 24 Μαΐου του 1992, νέο μέτωπο άνοιξε όταν το Κόσοβο εξέλεξε πρόεδρο και κοινοβούλιο σε παράνομες, όπως τις χαρακτήρισαν οι Σέρβοι, εκλογές. Το Κόσοβο είναι ήταν διοικητικά περιοχή της Σερβίας με 92% αλβανόφωνους Μουσουλμάνους (Woodward 1995).

Τα επόμενα τρία χρόνια κύλησαν με τις μάχες να μαίνονται στα εδάφη της Βοσνίας και με την επίσημη διεθνή κοινότητα να προσπαθεί να επιβάλει στους Σέρβους την οριστική ήττα. Ο επανεκλεγμένος πρόεδρος της Σερβίας Σλομπονταν Μιλόσεβιτς άρχισε τη σταδιακή αποστασιοποίηση από τους Σέρβους της Βοσνίας (Σέρπσκα - Srpska) και της Κράινα. Ο γιουγκοσλαβικός στρατός έπαψε να μετέχει στις επιχειρήσεις στη Βοσνία και οι Σέρβοι της Βοσνίας περιορίστηκαν στο Πάλε. Ο ηγέτης τους, Ράντοβαν Κάρατζιτς²⁰ (Radovan Karadzic), χαρακτηρίστηκε «εγκληματίας πολέμου» κι ο Μιλόσεβιτς ονομάστηκε «εργάτης της ειρήνης».

Τον ίδιο καιρό, ο κροατικός στρατός ενισχυόταν με σύγχρονα γερμανικά όπλα κι εκπαιδευόταν από ειδικούς Αμερικανούς «αποστράτους». (Bowker 1998). Η κροατική επίθεση ξέσπασε θυελλώδης και κεραυνοβόλα στα τέλη του Ιουλίου του 1995. Κάτω από το παγερά ασυγκίνητο βλέμμα του Μιλόσεβιτς, οι Κροάτες μπήκαν στην Κράινα και ξεκλήρισαν κάθε τι που έδειχνε σερβικό. Στις αρχές Αυγούστου, η Σερβική Δημοκρατία της Κράινα ήταν παρελθόν, όπως παρελθόν ήταν κι ο εκεί σερβικός πληθυσμός.

Το φθινόπωρο, ξεκίνησαν οι συνομιλίες για την ειρήνευση στη Βοσνία. Εκπρόσωπος των Σέρβων ορίστηκε ο Μιλόσεβιτς, αφού ο Κάρατζιτς ήταν καταζητούμενος από το Δικαστήριο της Χάγης. Οι συνομιλίες στο Ντέιτον (Dayton) των ΗΠΑ ανάμεσα στους Σέρβους από τη μια πλευρά και τους Κροάτες και Μουσουλμάνους από την άλλη, οδήγησαν στη συμφωνία των Παρισίων (15 Δεκεμβρίου του 1995), με την οποία αναγνωριζόταν σερβικό κράτος μέσα στη Βοσνία. Το Σεράγεβο δόθηκε στους Μουσουλμάνους.

¹⁹ Η Γιουγκοσλαβία ανακηρύχθηκε σε Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας το 1946, όταν και σχηματίστηκε η κομμουνιστική κυβέρνηση. Απέκτησε τα εδάφη της Ίστριας, της Ριέκας και το Ζαντάρ από την Ιταλία. Ο κομματικός ηγέτης Τίτο κυβέρνησε τη χώρα ως πρόεδρος μέχρι το θάνατό του το 1980. Το 1963, η χώρα μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΣΟΔΓ).

²⁰ Ο Ράντοβαν Κάρατζιτς, είναι Βόσνιος πολιτικός, ποιητής και ψυχίατρος.

Η διεθνής κοινότητα απασχολημένη από τη μετωπική στρατιωτική σύγκρουση στο κέντρο της πρώην Γιουγκοσλαβίας δεν θα ασχοληθεί ιδιαίτερα με το ζήτημα του Κοσόβου. Μάλιστα, η ΕΟΚ θα απορρίψει το Δεκέμβριο 1991 αίτημα υποψηφιότητας αναγνώρισης του Κοσόβου ως ανεξάρτητου κράτους. Η μόνη χώρα που θα το αναγνωρίσει θα είναι η Αλβανία. Και ενώ επικρατούσε ανησυχητική ηρεμία στο αστυνομιο-κρατούμενο Κόσοβο μετά το τέλος του πολέμου στη Β-Ε, άρχισαν να πυκνώνουν τα σύννεφα του πολέμου στην περιοχή.

Στο Κόσοβο, οι Αμερικανοί και όχι μόνο κατηγορούσαν τον Μιλόσεβιτς και τους Σέρβους ότι είχαν ξεκινήσει εκστρατεία εθνοκάθαρσης. Οι επιδρομές των μισθοφόρων του UCK²¹ στα σερβικά χωριά και οι ομαδικές δολοφονίες αποκρύπτονταν (Hughes 2013). Προβάλλονταν ομαδικές δολοφονίες «Αλβανόφωνων» από τον σερβικό στρατό, ενώ κύματα προσφύγων, Σέρβων και Αλβανών, ξεχύνονταν προς κάθε κατεύθυνση. Στην εκστρατεία ενοχοποίησης του Μιλόσεβιτς προστέθηκαν σχεδόν όλα ευρωπαϊκά κράτη (Hughes 2013). Οι Αμερικανοί κινητοποίησαν το ΝΑΤΟ και οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί της Σερβίας ξεκίνησαν στις 24 Μαρτίου του 1999 χωρίς να υπάρχει προηγούμενη απόφαση του ΟΗΕ και παρά τη διαφωνία των μονίμων μελών του Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ (Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ), Ρωσίας και της Κίνας (Hughes 2013).

Στις 3 Ιουνίου, ο πρόεδρος της Σερβίας Μιλόσεβιτς και το ΝΑΤΟ αποδέχονταν τους όρους της συμφωνίας ειρήνης στη Γιουγκοσλαβία, που πρότεινε το «G8»²². Οι επιθέσεις εναντίον της Σερβίας σταμάτησαν στις 10 Ιουνίου, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ αποφάσιζε την είσοδο ειρηνευτικής δύναμης στο Κόσοβο (Κόσοβο) (Hughes 2013).

Στις 24 Σεπτεμβρίου του 2000, έγιναν εκλογές για την προεδρία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και ενώ ετοιμαζόταν για επαναληπτικές εκλογές μια λαϊκή εξέγερση στις 5 του Οκτωβρίου, στο Βελιγράδι, έβγαλε τον Μιλόσεβιτς από το παιχνίδι και εξελίχθηκε σε ειρηνική μεταπολίτευση. Αντί για τις επαναληπτικές εκλογές, τα θεσμικά όργανα ανακοίνωσαν ήττα του

²¹ UCK (ΟυΤσεΚα): Υποτιθέμενη επαναστατική οργάνωση που ονειρευόταν ανασύσταση της Μεγάλης Αλβανίας, αυτής την οποία οι Ιταλοί κατακτητές είχαν δημιουργήσει μετά το 1941.

²² «G8»: Το κλαμπ των επτά πιο ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου και η Ρωσία.

Μιλόσεβιτς και νίκη του ηγέτη της ενωμένης αντιπολίτευσης, Βόισλαβ Κοστουνίτσα²³ (Vojislav Kostunica) στις προηγούμενες προεδρικές εκλογές. Αυτόματα, η ΕΕ δρομολόγησε άρση των κυρώσεων εναντίον της Σερβίας, ενώ Ρωσία και ΗΠΑ αναγνώριζαν τον Κοστουνίτσα.

Την 1η Απριλίου του 2001, ο Μιλόσεβιτς συνελήφθη ως κατηγορούμενος για οικονομικά και πολιτικά εγκλήματα. Προηγούμενη απόπειρα σύλληψής του, δυο ημέρες πριν, είχε συναντήσει την αντίδραση της ηγεσίας του στρατού. Η «επιχείρηση απαγωγής» του Μιλόσεβιτς εκδηλώθηκε στις 28 Ιουνίου του 2001. Ο άλλοτε πανίσχυρος Σέρβος ηγέτης παραδόθηκε αστραπιαία στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, κατηγορούμενος για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Στις 4 Φεβρουαρίου του 2003, ότι είχε απομείνει από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΓΔ) μετασχηματίστηκε στην Κρατική Ένωση Σερβίας και Μαυροβουνίου, η οποία διαλύθηκε τον Ιούνιο του 2006 με την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβούνιου ύστερα από δημοψήφισμα.

Η θέση της Μόσχας (1991)

Η Ρωσική Αυτοκρατορία έγινε μεγάλη δύναμη και αναμείχθηκε στις ευρωπαϊκές υποθέσεις, ασκώντας ενεργή πολιτική στα Βαλκάνια. Η ΕΣΣΔ έγινε υπερδύναμη διευρύνοντας και προβάλλοντας τη δύναμή της και την επιρροή της μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου τα Βαλκάνια αποτέλεσαν πάλι κρίσιμη περιοχή. Ομοίως, η Ρωσική Ομοσπονδία κλήθηκε μετά τον Ψυχρό Πόλεμο να επιβεβαιώσει την παραμονή της ως μία εκ των μεγάλων δυνάμεων και κατά την κρίση στη Γιουγκοσλαβία. Θεωρούσε ότι ως μεγάλη δύναμη η Ρωσία πρέπει να διατηρεί το ρόλο της στις βαλκανικές υποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης και της διπλωματίας κατά τη Γιουγκοσλαβική κρίση.

Η διάσπαση της ΕΣΣΔ συνέπεσε με την αιματηρή διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ακολούθησε μια περίοδος περίσκεψης στο εσωτερικό της Ρωσίας, σχετικά με τη νέα εξωτερική της πολιτική. Το σκηνικό του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία αποτελούσε για τους Ρώσους μια άλλη

²³ Βότζισλαβ Κοστουνίτσα είναι Σέρβος πολιτικός, και πρωθυπουργός από το 2004 ως το 2008. Υπήρξε ο τελευταίος πρόεδρος της ΟΓΔ, διαδεχόμενος τον Μιλόσεβιτς.

εκδοχή της κατάστασης που βίωναν, η οποία τους φόβιζε. Η διάσπαση της ΕΣΣΔ δεν ήταν αναίμακτη, ακόμα και για την Ρωσική Ομοσπονδία, αλλά οι συγκρούσεις ήταν συγκριτικά μικρότερου βεληνεκούς και ενεπλάκη πολύ μικρότερο ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού από ότι στη Γιουγκοσλαβία.

Οι Ρώσοι παρακολουθούσαν τις εξελίξεις, αναμένοντας σε έναν βαθμό τις αντιδράσεις του κόσμου από το χώρο που προηγουμένως ήλεγχε η ΕΣΣΔ, ώστε να μετρήσουν τη δύναμη τους μεταψυχροπολεμικά. Το ενδιαφέρον τους εντοπιζόταν στο ότι τα Βαλκάνια αποτελούσαν παραδοσιακά και αποτελούν περιοχή όπου εδράζονται ρωσικά συμφέροντα. Ένας πρόσθετος λόγος ήταν το αίσθημα ομοψυχίας, καθώς το σλαβικό και ορθόδοξο χριστιανικό στοιχείο είναι συγγενή συστατικά της ρωσικής εθνικής ταυτότητας. Ανησυχία, δε, τους περιέβαλλε και σχετικά με ζητήματα όπως η νομιμότητα των διεθνών επεμβάσεων, η λειτουργία και η ισχύς του ΟΗΕ, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και ο ρόλος του ΝΑΤΟ στη μεταψυχροπολεμική εποχή (Headley 2008).

Η ΡΩΣΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗ ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ (1992 – 1995)

Όπως προαναφέρθηκε η ρωσική εξωτερική πολιτική του Γιέλτσιν στη Γιουγκοσλαβία θεωρείται συνέχεια την σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής της εποχής του Γκορμπατσώφ, δίνοντας αρχικά μια κοσμική, δημοκρατική, φιλελεύθερη - δυτικόστροφη - νέα ταυτότητα στη χώρα και στη συνέχεια σεβασμό και προσήλωση της χώρας στο διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς οργανισμούς. Στον πόλεμο της Β-Ε στόχος της ήταν να διασφαλίσει ότι τα ζητήματα αυτά αντιμετωπίζονται ως ζητήματα διεθνούς ασφάλειας και τα οποία πρέπει να διαχειρίζονται στο πλαίσιο του ΟΗΕ ως μέρος ενός πολυμερούς πλαισίου (Lynch 2010).

Η ρωσική πολιτική διαμορφώθηκε επίσης από μια σειρά εσωτερικών ανησυχιών. Ο Γιέλτσιν αμφισβητούσε στο εσωτερικό τόσο τους κομμουνιστές όσο και τους «ορθόδοξους» εθνικιστές που εξέφρασαν το λαϊκό ρωσικό συναίσθημα για την ιστορική σύνδεση της Ρωσίας με τη Σερβία. Η αντιπαράθεση του Γιέλτσιν με το ρωσικό κοινοβούλιο, τη Δούμα, και η χρήση στρατιωτικής βίας για την

κατάληψη της εξουσίας κατά την κρίση του Οκτωβρίου 1993 προκειμένου να ξαναγραφτεί το σύνταγμα ήταν μια προσπάθεια να παρακαμφθεί η κομμουνιστική και εθνικιστική αντιπολίτευση. Ωστόσο, οι εκλογές της Δούμας, το Δεκέμβριο του 1993 και οι προεδρικές εκλογές τον Ιούνιο 1996, κατέδειξαν ότι υπήρχε ευρεία λαϊκή υποστήριξη για τους εθνικιστές και τους κομμουνιστές στην Ρωσία (Cohen 1994). Οι ρωσικές ελίτ από ολόκληρο το πολιτικό φάσμα ήταν ανήσυχες σχετικά με τη διεύρυνση και την επέκτασή του NATO στην Ανατολική Ευρώπη – για το λόγο αυτό η ρωσική σκέψη ήταν καχύποπτη σχετικά με τις δυτικές προθέσεις αναφορικά με την Γιουγκοσλαβία (Cohen 1994).

Ο πόλεμος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη

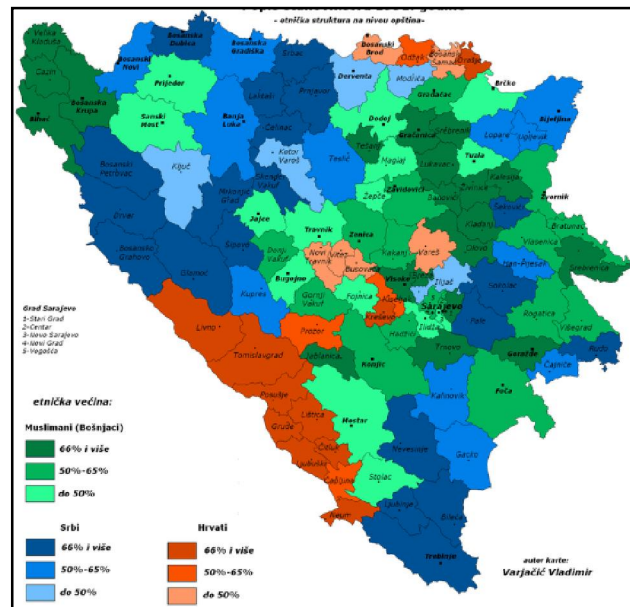
Ο πόλεμος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, όπως προαναφέρθηκε, ήταν μέρος των εμφυλίων συγκρούσεων που πραγματοποιήθηκαν, από το Μάρτιο του 1992 μέχρι το Δεκέμβριο του 1995, στην Γιουγκοσλαβία. Χρονικά ήταν η τρίτη κατά σειρά πολεμική πράξη στο πλαίσιο του εμφυλίου και ακολούθησε άμεσα τον πόλεμο της Κροατίας.

Στη Β-Ε, όπου ο πληθυσμός ήταν 4.377.033²⁴ κάτοικοι ο Αλία Ιζετμπέγκοβιτς (Alija Izetbegović)²⁵ σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας, μετά τις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν το Δεκέμβριο του 1990. Το Μάρτιο του 1991, πραγματοποιήθηκαν μυστικές συνομιλίες μεταξύ του Μιλόσεβιτς και του Φράνιο Τούτζμαν (Franjo Tuđman)²⁶ και πιθανολογείται ότι συμφώνησαν να μοιράσουν τη Β-Ε μεταξύ τους, γεγονός που θα ήταν εφικτό καθώς οι Μουσουλμάνοι δεν θα μπορούσαν να προβάλουν «σοβαρή» ένοπλη αντίσταση στους Σέρβους και τους Κροάτες. Οι αποσχιστικές τάσεις των Κροατών και των Μουσουλμάνων από τη Γιουγκοσλαβία, έκαναν την εμφάνισή τους και οι Σέρβοι συγκρότησαν το Κοινοβούλιο των Σέρβων της Βοσνίας.

²⁴ Καταμετρήθηκαν στην απογραφή του 1991, 1.902.956 (43.47%) Μουσουλμάνοι, 1.366.104 (31.21%) Σέρβοι, 760.852 (17.38%) Κροάτες, 242.682 (5.54%) λοιποί Γιουγκοσλάβοι και 104.439 (2,38%) κάτοικοι διάφορων μη σλαβικών εθνοτήτων.

²⁵ Ο Ιζετμπέγκοβιτς ήταν Βόσνιος πολιτικός, ο οποίος το 1992 έγινε ο πρώτος πρόεδρος της ανεξάρτητης Β-Ε, θέση στην οποία παρέμεινε μέχρι το 1996. Από το 1996 μέχρι το 2000 ήταν μέλος του προεδρείου της Β-Ε.

²⁶ Ο Φράνιο Τούτζμαν ήταν Κροάτης πολιτικός, ο οποίος διατέλεσε με την ανεξαρτησία της χώρας από τη Γιουγκοσλαβία πρώτος πρόεδρος της Κροατίας, από το 1990 μέχρι τον θάνατό του.

Εθνοτική σύνθεση Βοσνίας και Ερζεγοβίνης το 1991

Ακολουθώντας το παράδειγμα των Σέρβων, τα πλέον ακροδεξιά στοιχεία του κροατοβοσνιακού κόμματος Κροατική Δημοκρατική Ένωση Β-Ε του Μάτε Μπόμπαν (Mate Boban)²⁷, αποσπάστηκαν από τους Μουσουλμάνους, και δημιούργησαν την Κροατική Δημοκρατία της Βοσνίας, γνωστή και ως Ερζεγοβοσνία, στις 18 Νοεμβρίου 1991, ως μια ξεχωριστή οντότητα, έξω από την εξουσία του Σαράγεβο.

Η κατάπαυση του πυρός που πραγματοποιήθηκε στον πόλεμο της Κροατίας (αρχές 1992) έφερε σε δύσκολη θέση τη Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Τόσο οι Κροάτες όσο και οι Σέρβοι θεωρούσαν ότι η Βοσνία δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια διοικητική περιοχή της Γιουγκοσλαβίας που δημιούργησε ο Τίτο για τον πολιτικούς σκοπούς. Έτσι, πριν από το ξέσπασμα του πολέμου στη Βοσνία, ο Μιλόσεβιτς και ο Τούτζμαν σχεδίαζαν, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, να χωρίσουν τη Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και να την μοιραστούν μεταξύ τους. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο Ιζετμπέγκοβιτς, ο βοσνιακός ηγέτης, θεωρούσε την ανεξαρτησία ως τη μόνη αξιόπιστη εναλλακτική λύση για τη χώρα του (Bowker 1998).

²⁷ Μάτε Μπόμπαν ήταν Βόσνιος Κροάτης πολιτικός και ένας από τους ιδρυτές της Κροατικής Δημοκρατίας Ερζεγοβοσνίας, μια μη αναγνωρισμένη οντότητα στη Β-Ε. Ο Μπομπάν ήταν ο 1ος πρόεδρος της Β-Ε από το 1991 έως το 1994. Από το 1992 έως το 1994 διετέλεσε πρόεδρος της Κροατικής Δημοκρατικής Ένωσης της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης.

Η άποψη αυτή υποστηρίχθηκε από συντριπτική πλειοψηφία Μουσουλμάνων και Κροατών και η κυβέρνηση της Βοσνίας - και αφού είχαν ανακηρυχθεί ανεξάρτητες η Σλοβενία, η Κροατία και η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία - αποφάσισε να διεξάγει δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Β-E από τη Γιουγκοσλαβία στις 29 Φεβρουαρίου και 1 Μαρτίου του 1992, αλλά οι Σέρβοι, που αποτελούσαν το ένα τρίτο του πληθυσμού της Βοσνίας, μποϊκόταραν το δημοψήφισμα. Φάνηκε ότι η πλειοψηφία των Σέρβων δεν ήταν έτοιμη να ζήσει υπό την ηγεσία των Μουσουλμάνων και δημιούργησαν παράλληλη κυβέρνηση στο Παλέ με ηγέτη τον Κάραζιτς (Bowker 1998).

Συνολικά στο δημοψήφισμα ανταποκρίθηκε το 67% του εκλογικού σώματος, δηλαδή Βόσνιοι, Μουσουλμάνοι και Κροάτες, αφού οι Σέρβοι απείχαν. Το 99,43% ψήφισε υπέρ της ανεξαρτησίας. Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας ήρθε στις 5 Μαρτίου του 1992. Ο Ιζετμπέγκοβιτς εξέφρασε την ελπίδα ότι η διεθνής αναγνώριση, που θα ακολουθήσει τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος, θα βοηθήσει στην αποτροπή της σερβικής επιθετικότητας. Δυστυχώς, η αισιοδοξία του αποδείχθηκε λανθασμένη. Στη Βοσνία γρήγορα ξεκίνησε η ποιο βάνουση σύγκρουση στην Ευρώπη από το 1945. Έτσι από την άνοιξη του 1992, οι Σέρβοι ξεκίνησαν τον πόλεμό εναντίον του μη σερβικού πληθυσμού. Οι Βόσνιοι δεν μπορούσαν να αντισταθούν στην επίθεση. Πλέον η Βοσνία θα μπορούσε να επιβιώσει ως ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος μόνο με εξωτερική στρατιωτική υποστήριξη.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η ρωσική διπλωματία στον πόλεμο της Β-E απαιτείται να κατανοήσουμε τις 3 περιόδους - φάσεις όπου εξελίχθηκαν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις - εχθροπραξίες μεταξύ των εμπλεκόμενων εθνικοτήτων και κατά αυτόν τον τρόπο θα γίνουν αντιληπτές οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των εσωτερικών εξελίξεων στη Ρωσία και των εξελίξεων στη Γιουγκοσλαβία και οι οποίες τελικά διαμόρφωσαν και την ρωσική διπλωματία.

1η Φάση (1 Μαρτίου 1992 έως τέλη 1992). Η αρχή του πολέμου και οι σερβικές κατακτήσεις

Αμέσως μετά το δημοψήφισμα η κατάσταση άρχισε να γίνεται πολύ τεταμένη. Αν και το πρώτο πολεμικό επεισόδιο στη Βοσνία έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του

1991²⁸ ο επίσημος πόλεμος άρχισε με τη δολοφονία του Σέρβου Νίκολα Γκάρντοβιτς (Nikola Gardoníc)²⁹, την 1 Μαρτίου, 1992.

Στις 3 Μαρτίου ο Ιζετμπέγκοβιτς και ο Κάρατζιτς συναντήθηκαν υπό την επίβλεψη του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού και του στρατηγού Μιλούτιν Κουκάνιατς (Milutin Kukanjac), και ύστερα από έντονη λογομαχία συμφωνήσαν ότι στο Σαράγεβο (τα επεισόδια είχαν αρχίσει ήδη μεταξύ 1ης και 5ης Μαρτίου του 1992) θα πρέπει να περιπολούν μεικτές ομάδες του γιουγκοσλαβικού στρατού και της αστυνομίας, ώστε να διατηρούν την τάξη (Bowker 1998).

Στις 6 Απριλίου, η ΕΟΚ αναγνώρισε τη Β-Ε ως ανεξάρτητο κράτος και στις 7 Απριλίου, οι ΗΠΑ, γεγονός που πυροδότησε εξαιρετική βία. Ο Ιζετμπέγκοβιτς ζήτησε από τον Μιλόσεβιτς να αποσύρει τον Γιουγκοσλαβικό Στρατό και να σταματήσει την πολιορκία (στις 5 Απριλίου ο Γιουγκοσλαβικός Στρατός απέκλεισε το Σαράγεβο, εκκινώντας την πολιορκία και τον πραγματικό πόλεμο), ο Μιλόσεβιτς συμφώνησε να αποσύρει τους στρατιώτες που είναι στη δικαιοδοσία του (δηλ. από τον ομοσπονδιακό στρατό της Σερβίας και του Μαυροβούνιου), αλλά οι Σέρβοι στρατιώτες της Βοσνίας παρέμειναν (Bowker 1998).

Οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι λόγω της έλλειψης πολεμικού υλικού περιορίστηκαν σε αμυντικό ρόλο. Συνοπτικά, το 1992 ήταν η χρονιά των μεγάλων κατακτήσεων από σερβικής πλευράς και η εδραίωση των γραμμών του μετώπου για τις σερβο-βοσνιακές δυνάμεις, αφού κατόρθωσαν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους πάνω από το 70% της περιοχής επικρατώντας εναντι των Βόσνιων και των Κροάτων (Bowker 1998).

2^η Φάση (Αρχές 1993 έως 23 Φεβ 1994). Ο Κροατο-Μουσουλμανικός πόλεμος και οι ειρηνευτικές προσπάθειες

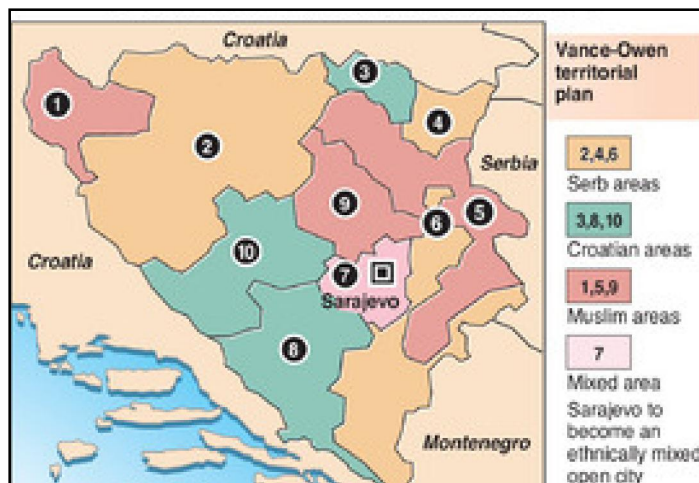
Πλέον από τα μέσα του 1992 ο πόλεμος αποτελεί μια πολύπλοκη τρισδιάστατη μάχη (μεταξύ Σέρβων - Κροάτων - Μουσουλμάνων Βόσνιων),

²⁸ Στο Ράβνο στο δυτικό μέρος της χώρας, όπου σύμφωνα με μαρτυρίες μέλη του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού εκτέλεσαν Κροατοβόσνιους αμάχους ως αντίποινα στις επιθέσεις της Κροατικής Εθνοφρουράς.

²⁹ Ήταν ο πατέρας γαμπρού σε ορθόδοξο γάμο στην περιοχή Μπαρστσάρσα του Σαράγεβο. Ο Γκάρντοβιτς πυροβολήθηκε στην πλάτη από Βόσνιο Μουσουλμάνο.

καθόσον οι σχέσεις μεταξύ Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών, πού στην αρχή τού πολέμου ήταν ουδέτερες, αρχίζουν να χειροτερεύουν. Οι Μουσουλμάνοι σύντομα «πιέστηκαν εδαφικά» στο 10% της βοσνιακής επικράτειας, ενώ οι Κροατες προσπάθησαν να κρατήσουν περισσότερο έδαφος υπό έλεγχο τους και συνακόλουθο ήταν ο Κροατο-μουσουλμανικός πόλεμος, που διεξήχθη στην Ερζεγοβίνη και την κεντρική Βοσνία.

Η διεθνής κοινότητα, το 1993, μέσω ειρηνευτικών διαβουλεύσεων - ενεργειών προσπάθησε να σταματήσει τον πόλεμο, συντάσσοντας δύο ειρηνευτικά σχέδια τα οποία όμως απέτυχαν λόγω ασυμφωνίας για το διαμοίρασμα των εδαφών μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών. Το πρώτο σχέδιο κατατέθηκε στις αρχές Ιανουαρίου του 1993 από τον Αμερικανό Σάιρους Βάνς (Cyrus Roberts Vance,) ως εκπροσώπου των ΗΕ και τον Βρετανό Λόρδο Όουεν (Owen); ως εκπροσώπου της ΕΟΚ, όμως η βουλή των Σερβο-Βόσνιων απέρριψε την πρόταση. Το δεύτερο ειρηνευτικό σχέδιο ήταν του Λόρδου Όουεν και του Σουηδού Θόρβαλντ Στόλτενμπεργκ (Thorvald Stoltenberg) ως αντικαταστάτη του παραιτηθέντος Βάνς, όμως το σχέδιο απορρίφθηκε από το Σαράγεβο, επειδή έδινε το 52% της Βοσνίας στη σερβική πλευρά και μόλις το 30% στους Βόσνιους Μουσουλμάνους (Bowker 1998).

Προβλέψεις σχεδίου Vance - Owen (VOPP)

Την ίδια στιγμή οι μάχες Κροατών και Βοσνίων εντάθηκαν. Τον Απρίλιο το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθέτησε σε συνέχεια των Αποφάσεων 781 και 786 (UNSCR/781-786 1992), την Απόφαση 816 (UNSCR/816 1993) σύμφωνα με την οποία απαγορεύονταν οι στρατιωτικές πτήσεις πάνω από τη Βοσνία και το

NATO ανέλαβε την επιχείρηση «Απαγορευμένη Πτήση», ελέγχοντας τον εναέριο χώρο της B-E και απαγορεύοντας τις πτήσεις στους εμπόλεμους

Στις 23 Φεβρουαρίου, 1994, υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ, η κροατική και η μουσουλμανική πλευρά υπέγραψαν το Σύμφωνο της Ουάσινγκτον το οποίο έδωσε ένα τέλος στον μεταξύ τους πόλεμο και έκανε τις δύο πλευρές συμμάχους για το υπόλοιπο του πολέμου, δημιουργώντας την Κροατο-Μουσουλμανική Ομοσπονδία.

3^η Φάση (Αρχές 23 Φεβ 1994 έως και το τέλος του πολέμου)

Τα κύρια γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην τελευταία και πιο δραματική φάση του πολέμου ήταν αρχικά η δημιουργία της Ομάδας Επαφής, στην οποία συμμετείχαν οι ΗΠΑ, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ρωσία μέσω της οποίας προτάθηκε το διαμοίρασμα της B-E σε 51% Μουσουλμανικό και Κροατικό τομέα και 49% Σερβικό. Στην συνέχεια η απόφαση των Σερβο-βόσνιων να απορρίψουν το σχέδιο ειρήνης. Η παραπάνω απόφαση, στις 4 Αυγούστου, οδήγησε τον Μιλόσεβιτς να κλείσει τα σύνορα στον ποταμό Δρίνο και να αναστείλει κάθε στρατιωτική βοήθεια προς τους Σέρβους της Βοσνίας, πλήττοντας ιδιαίτερα τον στρατό των Σερβο-βοσνίων, (Bowker 1998). Ακολούθως οι επιτυχίες που σημείωσε, λίγο πριν το τέλος του 1994, ο Κροατικός Στρατός καταλαμβάνοντας εύκολα περιοχές στη δυτική Βοσνία³⁰. που είχε χάσει το 1991. Επίσης η κατάληψη της Σρεμπρενίτσα, τον Ιούλιο του 1995, από τον σερβο-βοσνιακό στρατό, περιοχή υπό την προστασία Ολλανδών κυανόκρανων τού ΟΗΕ, στην οποία εκτελέστηκαν περίπου 7.500 άνθρωποι και τέλος και η κατάληψη της σερβικής Δημοκρατία της Κράινα έως τις 7 Αυγούστου από τον κροατικό στρατό, η οποία και ώθησε στην έξοδο περίπου 250.000 Σέρβους.

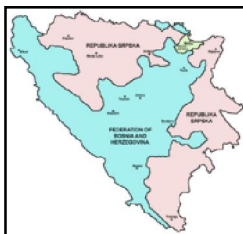
Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις τερματίστηκαν ανεπίσημα στα μέσα Οκτωβρίου και επίσημα με τη συμφωνία του Ντέιτον (Dayton) στις 14 Δεκεμβρίου, 1995.

³⁰ Την πόλη Κούπρες. (το Κούπρες είχε καταληφθεί από τους Σέρβους στην αρχή του πολέμου, ήταν πολύ μεγάλης στρατηγικής σημασίας καθώς ήταν ανατολικά του Κνιν που ήταν η πρωτεύουσα της Σερβικής Δημοκρατίας της Κράινα).

Η Συμφωνία του Ντέιτον

Οι διαπραγματεύσεις, για τη λήξη του πολέμου, έλαβαν χώρα το διάστημα μεταξύ 1 Νοεμβρίου και 21 Νοεμβρίου 1995. στο Ντέιτον του Οχάιο των ΗΠΑ. Ελαβαν μέρος οι Ιζεμπέγκοβιτς, ως πρόεδρος της Β-Ε και αντιπρόσωπος της πλευράς των Βόσνιων Μουσουλμάνων, ο Τούτζμαν ως πρόεδρος της Κροατίας και αντιπρόσωπος της κροατικής και κροατοβοσνιακής πλευράς και ο Μιλόσεβιτς, ως πρόεδρος της Σερβίας και εκπρόσωπος των σερβο-βοσνιακών συμφερόντων λόγω απουσίας του Κάρατζιτς που ήδη κατηγορούνταν για εγκλήματα πολέμου. Παρόντες ήταν και αντιπρόσωποι των ΗΠΑ, της ΕΕ και από την πλευρά της Ρωσίας ο υπουργός εξωτερικών, Ιγκόρ Ιβάνοφ (Igor Ivanov).³¹ Μετά την ανεπίσημη συμφωνία στις 21 Νοεμβρίου, η επίσημη υπεγράφη στις 14 Δεκεμβρίου 1995 στο Παρίσι, παρουσία του προέδρου των ΗΠΑ, Γάλλιας, Γερμανίας, Βρετανίας και τού Ρώσου πρωθυπουργού, Βίκτορ Τσερνομύρντιν (Viktor Chernomyrdin)³² (Lynch 2010). Η συμφωνία περιείχε πέντε βασικά στοιχεία:

Πρώτον, η Βοσνία αναγνωρίστηκε ως κυρίαρχο κράτος εντός των σημερινών συνόρων της. **Δεύτερον**, η Βοσνία θα περιέχει δύο μίνι-κράτη, την Ομοσπονδία Μουσουλμάνων-Κροατών και τη Δημοκρατία της Σέρπσκα, έχοντας το κάθε μίνι κράτος τον δικό τους πρόεδρο, κοινοβούλιο και στρατό. **Τρίτον**, Το Σεράγεβο θα είναι η αδιαίρετη πρωτεύουσα της Βοσνιακής Ομοσπονδίας Μουσουλμάνων-Κροατών. **Τέταρτον**, οι εγκληματίες πολέμου θα αποκλειστούν από τα δημόσια αξιώματα στη Βοσνία.

Ο διαχωρισμός της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, με το μπλε η Ομοσπονδία της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, με το ανοιχτό κόκκινο η Σερβική Δημοκρατία, και με το μουσταρδί το Μπρτσκό που το 2001 ανακηρύχθηκε ότι ανήκει και στις δύο οντότητες.

³¹ Ιγκόρ Ιβάνοφ: Ρώσος πολιτικός και Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας από το 1998 έως το 2004. Ως υπουργός Εξωτερικών, ο Ιβάνοφ ήταν αντίπαλος της δράσης του NATO στη Γιουγκοσλαβία.

³² Βίκτορ Τσερνομύρντιν, αναπληρωτής πρωθυπουργός της Ρωσίας από 1992 έως 1998.

Πέμπτον, το NATO θα αστυνόμευε τη συμφωνία με άλλα κράτη - περίπου 55.000 IFOR (Δύναμη υλοποίησης), συμπεριλαμβανομένων των 20.000 Αμερικανών και 1400 Ρώσων. Οι αριθμοί μειώθηκαν σε 35.000 όταν η IFOR ήταν αντικαταστάθηκε από τη Δύναμη Σταθεροποίησης (SFOR) τον Δεκέμβριο του 1996 (Bowker 1998).

Η ρωσική διπλωματία κατά τη διάρκεια του πολέμου

Η ρωσική εξωτερική πολιτική προς τα Βαλκάνια από την έναρξη της σύγκρουσης στη Γιουγκοσλαβία πραγματοποιήθηκε σε περιόδους:

Η πρώτη περίοδος συνδέεται με την πρώτη φάση του πολέμου της Β-Ε, το 1992, όταν διαμορφώθηκαν οι πολιτικές δομές και καθορίστηκε ο προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής του νέου κράτους - της Ομοσπονδίας. Κατά την περίοδο αυτή δεν υπήρξε η επιστημονική τεκμηρίωση της αντίληψης της εξωτερικής πολιτικής του ρωσικού κράτους και ως εκ τούτου η πολιτική σε ορισμένες κατευθύνσεις δημιουργήθηκε τελείως αυθόρμητα. Αυτή είναι και η περίπτωση της βαλκανικής πολιτικής της Ρωσίας. «Το Βαλκανικό πρόβλημα» προέκυψε όταν κυριάρχησε η αντικομμουνιστική στάση στη χώρα, η οποία στερούνταν όλα τα στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής του κομμουνιστικού παρελθόντος, συμπεριλαμβάνοντας τις σφαίρες των επιρροών, όταν κατέρρευσαν όλοι οι πρώην σύμμαχοι της ΕΣΣΔ, και από την άλλη εξαφανίστηκαν και οι αντίπαλοί της (Cohen 1994).

Στην φάση αυτή (μέχρι τα Χριστούγεννα 1992) η Μόσχα υποστήριξε πλήρως τις δυτικές πρωτοβουλίες. Οι αρχικές θέσεις της πολιτικής της ρωσικής Ομοσπονδίας προς την Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ έχουν τις ρίζες τους στο φιλελεύθερο διεθνισμό που εξέφρασε ο υπουργός εξωτερικών Κοζίρεφ. Ο Κοζίρεφ υποστήριζε, τα διεθνή συμφέροντα της Ρωσίας και πίστευε ότι η ενοποίηση της Ρωσίας με τη Δύση απαιτεί τη μέγιστη δυνατή οικονομική και πολιτική συνεργασία, καθώς και την ένταξη, με τη διεθνή πολιτική οικονομία (και κοινωνία ασφαλείας) των βιομηχανικών δημοκρατιών. Το πρότυπο αυτής της διεθνής συμπεριφοράς συνεπαγόταν ότι η Ρωσία όφειλε να τηρεί τους διεθνείς κανόνες συμπεριφοράς

προκειμένου να αντιμετωπίσει την πιθανότητα αποκλεισμού από την εν λόγω διεθνή κοινότητα (Lynch 2010).

Την παρούσα χρονική περίοδο η Ρωσία δεν μπορούσε να αντέξει οικονομικά να αποξενωθεί από τη Δύση. Ομοίως, η Ρωσία ανάμενε σημαντικά κέρδη από την ένταξη της στα φιλελεύθερα διεθνή όργανα και συστήματα. Κατά κύριο λόγο στόχος ήταν να διασφαλιστεί ότι τα ζητήματα αντιμετωπίζονται ως ζητήματα διεθνούς ασφάλειας και τα οποία διαχειρίζονται στο πλαίσιο του ΟΗΕ και ενός πολυμερούς πλαισίου.

Η ΕΣΣΔ κατέρρευσε τον Δεκέμβριο του 1991. Ο Γιέλτσιν, ο νέος Ρώσος ηγέτης, δήλωσε την υποστήριξή του στην ιδέα εθνικού αυτοπροσδιορισμού μην έχοντας κανένα λόγο να υποστηρίξει τους Σέρβους κυρίως από τότε που ο Μιλόσεβιτς είχε υποστηρίξει τους αντιπάλους του κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος της Μόσχας τον Αύγουστο του 1991³³. Επομένως, οι πρώτες αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής του Γιέλτσιν ήταν η αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας τον Φεβρουάριο του 1992 (Cohen 1994).

Η Ρωσία προκειμένου να διατηρήσει τη φιλελεύθερη - διεθνιστική προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική, κατά την πρώτη περίοδο του πολέμου, ενέκρινε:

α. Το ψήφισμα 743 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, που εγκρίθηκε ομόφωνα στις 21 Φεβρουαρίου 1992, αφού επιβεβαίωσε τα ψηφίσματα 713 (1991), 721 (1991), 724 (1991), 727 (1992) και 740 (1992) και καθιέρωσε μια ειρηνευτική αποστολή, γνωστή ως UNPROFOR (United Nations Protection Force), με στόχο την επίτευξη ειρηνικής πολιτικής διευθέτησης στην περιοχή. Σημαντικό ρόλο στη συνέχεια του πολέμου διαδραμάτισε το αρχικό ψήφισμα 713 με το οποίο

³³ Η απόπειρα πραξικοπήματος του 1991, επίσης γνωστή ως Πραξικόπημα του Αυγούστου, ήταν μια προσπάθεια από μέλη της κυβέρνησης της ΕΣΣΔ να αναλάβουν τον έλεγχο της χώρας από τον Σοβιετικό πρόεδρο και γενικό γραμματέα Γκορμπατσώφ. Οι ηγέτες του πραξικοπήματος ήταν σκληροπυρηνικά μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης (ΚΚΣΕ), οι οποίοι ήταν αντίθετοι με το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Γκορμπατσώφ και τη νέα ενωσιακή συνθήκη που είχε διαπραγματευτεί στην οποία είχε αποκεντρώσει μεγάλο μέρος των εξουσιών της κεντρικής κυβέρνησης στις δημοκρατίες. Δεν έλαβαν λαϊκή υποστήριξη, ιδίως στη Μόσχα με μια σύντομη αλλά αποτελεσματική εκστρατεία πολιτικής αντίστασης η οποία οδηγήθηκε από τον Ρώσο πρόεδρο Γέλτσιν, ο οποίος ήταν σύμμαχος και κριτικός του Γκορμπατσώφ. Αν και το πραξικόπημα κατέρρευσε μέσα σε δύο μόνο ημέρες και ο Γκορμπατσώφ επέστρεψε στην εξουσία, η εκδήλωση αποσταθεροποίησε την ΕΣΣΔ και θεωρείται ευρέως ότι συνέβαλε τόσο στη διάλυση του ΚΚΣΕ και τη διάλυση της ΕΣΣΔ.

ο ΟΗΕ επέβαλε εμπάργκο στην εισαγωγή όπλων, σε μια προσπάθεια αποφυγής της σύγκρουσης (UNSCR 1991 - 1992).

β. Τις οικονομικές κυρώσεις κατά της Σερβίας - Μαυροβούνιου στις 30 Μαΐου του 1992 (στόχος οι εμπορικές συναλλαγές σε σχέση με βασικά προϊόντα και λοιπά εμπορεύματα) που επέβαλε, με το ψήφισμα 757, το Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, ενεργώντας βάσει του κεφαλαίου VII του Χάρτη των ΗΕ.

γ. Την απόφαση υπ αριθμ 781 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. που όριζε τον εναέριο χώρο της Β-Ε ως «No fly zone» (Ζώνη απαγόρευσης πτήσεων) και με την οποία απαγορεύονταν πτήσεις αεροσκαφών στον εναέριο χώρο της Βοσνίας (UNSCR/781 1992).

Ο πρόεδρος της Ρωσίας και η κυβέρνηση προσπάθησαν να συμπεριλάβουν τη Ρωσία ως μεγάλη δύναμη, στην οικογένεια των πιο προηγμένων δημοκρατιών, τη λεγόμενη δυτική κοινωνία, χρησιμοποιώντας τη θέση της στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ ώστε να συμμετάσχει στην επίλυση των συγκρούσεων και στην ίδρυση μιας νέας πολιτικής τάξης στην περιοχή. Η Μόσχα, όμως, πολλές φορές ενέργησε αντίθετα με τα πολιτικά συμφέροντά της, όπως στις κυρώσεις του ΟΗΕ που επιβλήθηκαν στην ΟΓΔ το 1992.

Η δεύτερη περίοδος της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στα Βαλκάνια συνδέεται δηλαδή με την δεύτερη φάση του πολέμου της Β-Ε (αρχές 1993 έως 23 Φεβρουαρίου 1994) και με την προσπάθειά της για συμμετοχή στη διαδικασία της ρύθμισης της κρίσης στην ΟΓΔ ως ισότιμος εταίρος των δυτικών κρατών.

Σε αυτή την περίοδο, η Μόσχα ενεργεί στα δυτικά Βαλκάνια ως *bandwagoning*³⁴ όπου η κατεύθυνση καθορίζεται από τις ΗΠΑ. Η Ρωσία προσπαθεί να γίνει αποδεκτή ως ισότιμος εταίρος των ΗΠΑ, αλλά η διαφορά στην οικονομική και στρατιωτική ισχύ μεταξύ τους ήταν πολύ μεγάλη. Σε αυτό το περιβάλλον, η Μόσχα δεν θα μπορούσε να παραμείνει ως ίσος πολιτικός παράγοντας. Στην πραγματικότητα, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετώπισαν τη

³⁴ Bandwagoning, ένα αδύναμο κράτος εισέρχεται στην «ατμομηχανή» ενός συστήματος κρατών για την επιβίωση του.

Ρωσία ως «ηττημένο εχθρό» συγκρίνοντας τη σχέση τους με τη Γερμανία και την Ιαπωνία μετά το 1945 (Lynch 2010).

Η Ιδέα της Ρωσίας για μια συντονισμένη και από κοινού προσέγγιση στα προβλήματα της διεθνούς ασφάλειας είχε σε μεγάλο βαθμό αγνοηθεί από τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ δεν έδιναν καμία σημασία στην οργή της Μόσχας απέναντι στα σχέδια επέκτασης του NATO στην πρώην Σοβιετική Ένωση και την Ανατολική Ευρώπη. Η Μόσχα προσπάθησε να αξιοποιήσει την ιστορική επιρροή της στα Βαλκάνια, αλλά έχασε τον χαρακτήρα της ως μια ισχυρή κυβέρνηση που νοιάζεται για την ισορροπία και αυτοσυγκράτηση των διεθνών σχέσεων (Tsygankov, 2001).

Την περίοδο αυτή του πολέμου, οι διπλωματικές επιλογές μειώθηκαν σημαντικά. Φαινόταν αδύνατο να εξεταστεί η επιβολή στρατιωτικής λύσης καθώς μεγάλο μέρος των Σέρβων (τόσο της Σερβίας όσο και της Βοσνίας) πληθυσμού δεν δεχόταν τη νομιμότητα της Βοσνίας. Ωστόσο, η βαρβαρότητα και η ένταση της σερβικής επίθεσης εναντίον του πληθυσμού της Βοσνίας ξεσήκωσε την κοινή γνώμη στο εξωτερικό και δημιούργησε την πεποίθηση ότι είναι επιβεβλημένη η επιβολή³⁵ της ειρήνης.

Τον Ιανουάριο του 1993, η ΕΕ και τα Ηνωμένα Έθνη ανακοίνωσαν το σχέδιο Vance - Owen (VOPP) για ειρήνη, η πρώτη πρόταση ειρήνης για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η οποία εγκρίθηκε με ενθουσιασμό από τη Μόσχα. Μετά την κατάρρευση του σχεδίου VOPP η Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία επιθυμούσαν τον ταχύτερο δυνατό τερματισμό των εχθροπραξιών στη Βοσνία, σχεδόν με κάθε κόστος, καθώς θεωρούσαν ότι οποιαδήποτε κλιμάκωση θα μπορούσε να οδηγήσει στη διάδοση της σύγκρουσης και σε άλλα κράτη στα Βαλκάνια, αποσταθεροποιώντας έτσι ολόκληρη την περιοχή. Με τις αναμνήσεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ακόμα να είναι ζωντανές, αυτό το σενάριο ήταν εφιάλτης για τις Ευρωπαϊκές χώρες. Ενώ η Ουάσιγκτον ενθάρρυνε τους Μουσουλμάνους να αγωνιστούν για μια καλύτερη συμφωνία, η υπόλοιπη διεθνή κοινότητα θεωρούσε ότι οι Μουσουλμάνοι είχαν ήδη χάσει τον πόλεμο και έπρεπε να αποδεχτούν την ειρήνη με τους καλύτερους δυνατό όρους για αυτούς. Η κατάρρευση του σχεδίου

³⁵ Η διατήρηση της ειρήνης ήταν πρακτικά αδύνατη, δεν υπήρχε ειρήνη για να κρατηθεί.

VOPP είχε ως αποτέλεσμα η συγκράτηση του πολέμου από τη διεθνή κοινότητα να είναι αυτοσκοπός (Bowker 1998).

Το ρωσικό κοινοβούλιο ήταν επικριτικό και καυστικό για την υποτιθέμενη «εξυπηρέτηση» του Γιέλτσιν απέναντι στην Δύση εις βάρος της Σερβίας, η οποία θεωρούνταν ο παραδοσιακός σύμμαχος της Μόσχας. Οι επικριτές του Γιέλτσιν του προσέδιδαν ότι στην εξωτερική πολιτική του εξαπατήθηκε από πολλούς, όχι μόνο δυτικές χώρες αλλά και από σλαβόφιλους (Yeltsin 2000). Ωστόσο πολλές από τις δηλώσεις συμπαράστασης υπέρ των Σέρβων ήταν μέρος του συνεχιζόμενου αγώνα εξουσίας στη Μόσχα. Αυτό όμως δεν σήμαινε ότι όλες οι εθνικιστικές αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας εναντίον της πολιτικής του Γιέλτσιν για τα Βαλκάνια ήταν χωρίς αξία και σημασία (Cohen 1994).

Στις αρχές του 1993 η φύση του πολέμου στη Βοσνία άλλαξε ριζικά όταν οι Κροάτες εγκατέλειψαν τη συμμαχία τους με τους Μουσουλμάνους. Το γεγονός αυτό απαίτησε μια αναθεώρηση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας. Το ρωσικό κοινοβούλιο ζήτησε να τερματιστεί ο οικονομικός αποκλεισμός της Σερβίας που βρισκόταν ακόμη σε ισχύ, λόγω της προδοσίας της Κροατίας. Ο Γιέλτσιν αγνόησε τις απαιτήσεις του ρωσικού κοινοβουλίου και αρνήθηκε να ενεργήσει μονομερώς εκτός της διεθνούς συναίνεσης, η οποία την χρονική αυτή στιγμή υπαγόρευε τις αυξανόμενες διαιρέσεις των κρατών προκειμένου να είναι εφικτός ο τερματισμός του πολέμου, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω και αποτελέσουμε αυτοσκοπό των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών.

Παρόλο τις πιέσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας ο Γιέλτσιν ανέλαβε έναν πιο ανεξάρτητο ρόλο στη Γιουγκοσλαβική κρίση. Στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ η Ρωσία απέρριψε την άνοιξη του 1993, την πρόταση των ΗΠΑ για αεροπορικές επιθέσεις και μόνο η Κίνα υποστήριξε τη απόφαση της Μόσχας. Η Μόσχα επικρίθηκε έντονα για την αποτυχία της να συμβαδίσει με τη Δύση, αλλά ήταν μια σωστή απόφαση αφού όπως αποδείχτηκε ένα χρόνο αργότερα οι αεροπορικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ θα έθεταν σε κίνδυνο τη ζωή των ελαφρώς οπλισμένων στρατευμάτων του ΟΗΕ που είχαν αναπτυχθεί για επιβολή της ειρήνης (Bowker 1998).

Καθώς οι Σέρβο-βόσνιοι αρνήθηκαν να συμμορφωθούν στην απαγόρευση χρήσης βαρίων όπλων, ο ειδικός απεσταλμένος της Ρωσίας, Βιτάλι Τσούρκιν (Vitalii Churkin), ανέλαβε διμερή διπλωματία με τους Σέρβους του Παλε. Ο Τσούρκιν πέτυχε να συμφωνήσουν οι Σέρβοι αρχικά στο αίτημα του NATO για την ανάπτυξη 400 Ρώσων στρατιωτικών με αποστολή την πρόληψη και στη συνέχεια οι Μουσουλμάνοι να μετακινηθούν σε κενές θέσεις που είχαν εγκαταλείψει οι Σέρβοι. Η συμφωνία έδειξε ότι η Ρωσία ήταν ακόμα μια μεγάλη δύναμη και έγινε δεκτή στα ρωσικά μέσα ενημέρωσης ως «θρίαμβο για τη Μόσχα». Επίσης κατέδειξε ότι μόνο η Ρωσία απολάμβανε την εμπιστοσύνη από τους Σερβοβόσνιους και ήταν σε θέση να κάνει μια συμφωνία (Cohen 1994).

Έτσι, με την συνεργασία της με το NATO η Ρωσία αρχικά υπογράμμισε τη σημασία του Γιουγκοσλαβικού ζητήματος ως ευρύτερο ζήτημα ασφάλειας, επίσης επιβεβαίωσε ότι παραμένει μία εκ των μεγάλων δυνάμεων της εποχής - σαφώς εξασθενημένη αλλά ακόμα σημαίνουσα-, και ότι η ρωσική εξωτερική πολιτική στην περιοχή είναι τμήμα της ευρύτερης εξωτερικής πολιτικής της Ομοσπονδίας.

Η τρίτη περίοδος της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στα Βαλκάνια συνδέεται δηλαδή με την τρίτη φάση του πολέμου της Β-Ε (23 Φεβ 1994 μέχρι πέρας). Στις αρχές της περιόδου αυτής, σημειώθηκε μια καίρια μεταστροφή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής από τη «φιλελεύθερη - διεθνιστική» στη «ρεαλιστική» προσέγγιση, την οποία και εντοπίζουμε στο βαλκανικό θέατρο επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, μετά την κρίση του Σαράγιεβο θεσμοποιείται η ρωσική ανάμειξη στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας, μέσω της συμμετοχής της στην Ομάδα Επαφής (Contact Group)³⁶. Έτσι, βλέπουμε πως η διαμορφούμενη - την περίοδο εκείνη- ρωσική εξωτερική πολιτική, πήρε σάρκα και οστά επηρεαζόμενη από τις εξελίξεις και δη στη Γιουγκοσλαβία.

Συνακόλουθα, η ρωσική στάση ξεκαθάρισε με την εναντίωση στην επέκταση του NATO και την προσπάθεια πρόληψης της ανάληψης στρατιωτικών δράσεων

³⁶ Η «Ομάδα Επαφής » ήταν βασικός διεθνής μηχανισμός που δημιουργήθηκε στις αρχές του 1994 αποτελούμενη από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Ρωσία, και σε στενή συνεργασία την ΕΕ, σε μια προσπάθεια εξορθολογισμού της διαδικασίας της λήψης αποφάσεων. Με αυτόν τον τρόπο θεσμοποιείται η ρωσική ανάμειξη στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας, μέσω της συμμετοχής της στην ομάδα επαφής.

από αυτό. Οι περισσότερες δυτικές κυβερνήσεις απαλλάχθηκαν από τους κινδύνους που είχαν οι αεροπορικές επιθέσεις του NATO όμως εξέταζαν τη ρωσική πρωτοβουλία με συναγερμό και επιφυλάξεις (ότι οι Ρώσοι παρείχαν προστασία στους Σέρβους γύρω από το Σεράγεβο και ενθάρρυναν περαιτέρω βιαιοπραγίες εναντίον των Μουσουλμάνων σε άλλους τομείς). Στο μεταξύ η θέση των ΗΠΑ έναντι των Σέρβων σκληρύνθηκε μετά από μια βόμβα που σκότωσε 68 αμάχους και τραυμάτισε 200 στην αγορά του Σεράγεβο στις 5 Φεβρουαρίου 1994. Το γεγονός αυτό βοήθησε στην ξαφνική αλλαγή στη Δυτική πολιτική, ενώ μέχρι τότε οι αεροπορικές επιθέσεις είχαν απορριφθεί από ΟΗΕ (Bowker 1998).

Σε μια προσπάθεια να δείξουν ότι οι ΗΠΑ δεν εκφοβίζονταν από το ρωσική διπλωματική παρέμβαση, το NATO αναχαίτισαν τα σερβικά αεροπλάνα, στη ζώνη «No fly», στις 28 Φεβρουαρίου. Η παραβίαση των σερβικών αεροπλάνων ήταν δεδομένη, οπότε η Μόσχα «υποχρεώθηκε» να υποστηρίξει διστακτικά το NATO στη απώθηση. Ωστόσο, όταν τον Απρίλιο τα αεροπλάνα του NATO επιτέθηκαν στους Σέρβους στο Γκοράτζε (το NATO δικαιολόγησε την αεροπορική απεργία σύμφωνα με την απόφαση 824 του ΟΗΕ για τα στρατεύματα υπό πολιορκία) αλλά η Μόσχα δεν ήταν η μόνη που πίστευε ότι η δράση του NATO θα είχε ευρύτερες επιπτώσεις. Ο Γιέλτσιν εξέφρασε την οργή του για τις ενέργειες του NATO και προειδοποίησε, ότι αυτό θα μπορούσε να σημαίνει «αιώνιο πόλεμο» στα Βαλκάνια (Yeltsin 2000). Η παραπάνω φράση σαφώς και ήταν υπερβολή στις εγχώριες κριτικές που δεχόταν λόγω ότι δεν αντιδρούσε στις αεροπορικές επιθέσεις του NATO. Στην πραγματικότητα ο Γιέλτσιν όμως δεν φαίνεται να ήταν απογοητευμένος από την έλλειψη διαβούλευσης της Δύσης με τη Μόσχα σε θέματα που θα μπορούσαν να του προκαλέσουν αμηχανία στο εσωτερικό της χώρας του. Οι αεροπορικές επιθέσεις του NATO αποδυνάμωσαν τους Σέρβους της Βοσνίας και είχαν ως αποτέλεσμα, η Μόσχα να αντιδράσει στο δεύτερο γύρο αεροπορικών επιθέσεων εναντίον σερβικών θέσεων (Bowker 1998).

Το Μάρτιο του 1994 η Ουάσιγκτον χρηματοδότησε τόσο τους Μουσουλμάνους, όσο και τους Κροάτες για τη δημιουργία μουσουλμανικής - κροατικής ομοσπονδίας στο έδαφος της Βοσνίας και έτσι άρχισε να μετατοπίζεται η ισορροπία εξουσίας στο πόλεμο της Βοσνίας.

Η Ομάδα Επαφής, τον επόμενο μήνα, σύνταξε μια νέα πρόταση για την ειρήνη, με το 51% των εδαφών της Βοσνίας στη νέα Μουσουλμανική-Κροατική Ομοσπονδία και το 49% στους Σερβοβόσνιους. Ο Μιλόσεβιτς, υποστήριζε κατηγορηματικά το σχέδιο της Ομάδα Επαφής (ήταν μάλλον ασαφές στις λεπτομέρειες) όπως υποστήριζε και την ειρηνευτική διευθέτηση με το σχέδιο ειρήνης VOOP το 1993. Ωστόσο το σχέδιο απορρίφθηκε από τους Σέρβους της Βοσνίας, και ο Μιλόσεβιτς διέκοψε τους οικονομικούς δεσμούς με τους συμπατριώτες του στη Βοσνία τον Αύγουστο του 1994. Αυτό ήταν ένα σημείο καμπής τόσο για τον πόλεμο όσο και για τον τρόπο που θα αντιδρούσε η Ρωσία. Η Μόσχα χρησιμοποίησε τη διαφωνία (η απόφαση των Σερβο-βόσνιων να απορρίψουν το σχέδιο ειρήνης) του Μιλόσεβιτς - Κάραζιτς για να παγώσει τις σχέσεις με τους Σέρβους της Βοσνίας την ίδια στιγμή, που προσέγγισε πιο στενά τον Μιλόσεβιτς με την ελπίδα ότι αυτός θα μπορέσει να μεσολαβήσει. Η Μόσχα επίσης ανταποκρίθηκε με αυτοσυγκράτηση στις αρχές Αυγούστου όταν το ΝΑΤΟ βομβάρδισε στόχους στην περιοχή του Σεράγεβο³⁷ και ενώ ο Κάραζιτς ζητούσε από την Ρωσία την διεξαγωγή ενός «πλήρη πόλεμου» (Bowker 1998).

Το 1994 ολοκληρώθηκε με την κατάπαυση του πυρός σύμφωνα με την εκεχειρία Κάρτερ (Carter). Με τη λήξη της κατάπαυσης του πυρός σταδιακά οι Μουσουλμανικές δυνάμεις ξεκίνησαν μια μεγάλης κλίμακας επίθεση στην περιοχή του Σεράγεβο. Σε απάντηση στην επίθεση αυτή, οι Σέρβο-Βόσνιοι κατάσχεσαν βαρέα όπλα από φυλασσόμενο αποθηκευτικό χώρο των ΗΕ, και άρχισαν να βομβαρδίζουν στόχους. Ως αντίποινα για τις ενέργειες αυτές, ο διοικητής του ΟΗΕ, Αντιστράτηγος Ρούπερτ Σμιθ (Rupert Smith) ζήτησε αεροπορικές επιθέσεις από το ΝΑΤΟ. Έτσι η συμμαχία σε ανταπόκριση στην ανωτέρα αίτηση εκτέλεσε αεροπορικές επιδρομές στις 25 και στις 26 Μαΐου 1995. Οι Σέρβοι στη συνέχεια συνέλαβαν 377 ομήρους (εκ των οποίων 13 Ρώσοι) της UNPROFOR και τους χρησιμοποίησαν ως ανθρώπινες ασπίδες για διάφορους στόχους στη Βοσνία, αναγκάζοντας το ΝΑΤΟ να τερματίσει τις επιδρομές.

³⁷ Στις 22 Σεπτεμβρίου, η UNPROFOR αιτήθηκε την αεροπορική υποστήριξη του ΝΑΤΟ στην περιοχή του Σεράγεβο μετά από επίθεση Σερβικών δυνάμεων σε γαλλικό τεθωρακισμένο όχημα. Η απάντηση στο αίτημα της UNPROFOR ήρθε με την μορφή δυο βρετανικών αεροσκαφών, τα οποία σε απάντηση, χτύπησαν σερβικούς στόχους στη περιοχή.

Στην σύσκεψη που συνήλθε στο Λονδίνο τον Ιούλιο του 1995, απορρίφθηκε, ως «πολιτικά απαράδεκτη», η συνολική απόσυρση της UNPROFOR. Αντ' αυτού, θεωρήθηκε ως ορθότερο σχέδιο η ανάπτυξη μιας δύναμης ταχείας αντίδρασης (συμπεριλαμβανομένων Γάλλων, Βρετανών και Ολλανδών στρατιωτών) και η αναδιάταξη των ευάλωτων - ασφαλών περιοχών εκτός των κατεχομένων από τους Σέρβους περιοχές. Ο Κόζιρεφ υποστήριξε την πρωτοβουλία και η Μόσχα δεν θα προσπαθούσε να εμποδίσει την ανάπτυξη της δύναμης αυτής.

Ταυτόχρονα, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να αναλάβουν περαιτέρω μονομερή δράση στη Βοσνία. Η Ρωσία βρέθηκε για άλλη μια φορά παραμερισμένη. Ωστόσο, η Κροατία είχε χρησιμοποιήσει την τετράμηνη εκχειρία του 1994-95 για την ανασυγκρότηση και επανεκπαίδευση του στρατού και αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι Κροάτες να αμφισβητήσουν τη σερβική υπεροχή στο πεδίο της μάχης. Διαδοχικά από τον Μάιο έως τον Αύγουστο του 1995, οι κροατικές δυνάμεις κατέλαβαν τη Δυτική Σλαβονία και την Κράινα.

Εν τω μεταξύ, το NATO αποφάσισε στις 30 Αυγούστου 1995, να ξεκινήσει διήμερη εκστρατεία αεροπορικών επιδρομών και πυροβολικού εναντίον των θέσεων των Σερβο-βοσνίων. Η ρωσική κυβέρνηση καταδίκασε τις αεροπορικές επιθέσεις, καθώς πίστευε ότι οι επιθέσεις έθεταν υπό αμφισβήτηση την επιβίωση της τρέχουσας γενιάς Σερβοβόσνιων και ισοδυναμούσαν με γενοκτονία. Η ρωσική θέση αγνοήθηκε μέχρι τις 14 Σεπτεμβρίου όταν η οι Σέρβοι απέσυραν τα βαριά όπλα τους από το Σεράγεβο. Την ίδια στιγμή, η Ομοσπονδία Μουσουλμάνων - Κροατών είχε επωφεληθεί από τις βομβιστικές επιδρομές του NATO για να ωθήσει τους Σέρβους πίσω στο 49% του εδάφους που προβλεπόταν από το σχέδιο της Ομάδας Επαφής. Στον Μιλόσεβιτς ανατέθηκε, κατόπιν αμερικανικής επιμονής αλλά και έγκρισης από την Ρωσία, να διαπραγματευτεί εξ ονόματος των Σέρβων της Βοσνίας στο Ντέιτον στο διάστημα μεταξύ 1 Νοεμβρίου και 21 Νοεμβρίου 1995. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις τερματίστηκαν ανεπίσημα στα μέσα Οκτωβρίου και επίσημα με τη συμφωνία. Αυτό που φάνταζε ως το μεγαλύτερο πρόβλημα στο Ντέιτον ήταν το γεγονός ότι ο Μιλόσεβιτς έπρεπε να παραδώσει την Ανατολική Σλαβονία, τη μοναδική περιοχή που κατείχαν οι Σέρβοι, για περίοδο ενός έως δύο έτη, στην κροατική επικράτεια. Για τους Σέρβους της Κροατία, ωστόσο, η συμφωνία του Ντέιτον δεν αντιπροσωπεύει τίποτα λιγότερο από μια ταπεινωτική

ήττα αφού έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να αναζητήσουν καταφύγιο στη Σερβία (Bowker 1998).

Η Μόσχα, ήταν πρόθυμη να συμμετάσχει στην εφαρμογή της ειρήνης όμως υπήρχαν δυσκολίες στην εξεύρεση συμφωνίας που θα επέτρεπε στο NATO να συμμετάσχει ως επικεφαλής του σχεδίου επιβολής της ειρήνης. Ωστόσο, επιτεύχθηκε ένας συμβιβασμός, ο οποίος έθεσε το ρωσικό στρατιωτικό σώμα απευθείας κάτω από τη διοίκηση ενός Ρώσου αξιωματικού (συνταγματάρχη Σεφτσόφ) στο SACEUR (Ανώτατος Συμμαχικός Διοικητής της Ευρώπης του NATO), ενώ στο θέατρο των επιχειρήσεων τα ρωσικά στρατεύματα ήταν κάτω από τον τακτικό έλεγχο ενός πολυεθνικού τμήματος υπό την ηγεσία των ΗΠΑ. Η Μόσχα πάντοτε υπογράμμισε ότι επιχειρούσε κάτω από έναν αμερικανό επικεφαλής και όχι κάτω από την διοίκηση του NATO, η διαφορά ήταν περισσότερο τυπική παρά ουσιαστική. Η συμμετοχή έδειξε ότι τα ρωσικά στρατεύματα θεωρούνταν και «δυτικά στρατεύματα» γεγονός που βελτίωσε τη φήμη της Μόσχας στη Δύση και το γεγονός αυτό αποτέλεσε πρότυπο συνεργασίας για το μέλλον (Bowker 1998).

Η κύρια αιτία της διαμάχης της Ρωσίας με τη Δύση σχετίζεται με τη ρωσική υπερηφάνεια. Στην ουσία, ο Γιέλτσιν ήθελε να ζητηθεί η γνώμη της Μόσχας για τις αποφάσεις που λαμβάνονται για τα Βαλκάνια και να θεωρείται από τις Δυτικές δυνάμεις ως ισότιμος εταίρος. Ως εκ τούτου, ευνόησε το γεγονός ότι η Ρωσία εργαζόταν μέσω του ΟΗΕ ή της Ομάδας Επαφής.

Γενικά η Ρωσία κατά την διάρκεια του πόλεμου της Βοσνίας επικρίθηκε για τη φιλοσέρβικη στάση που τήρησε. Έθεσε τις αντιρρήσεις της στις αεροπορικές επιθέσεις και την άρση του εμπάργκο όπλων, παρόλο που η Μόσχα στράφηκε μετά τη δεύτερη φάση του πολέμου σε μια πιο καθαρή φιλοσερβική θέση, ο Γιέλτσιν συνέχισε να υποστηρίξει τα διάφορα διεθνή σχέδια που προταθήκαν, όπως το σχέδιο VOPP και το σχέδιο της Ομάδα Επαφής. Καθώς ο πόλεμος στη Β-Ε προχωρούσε, οι ρωσικές θέσεις γινόταν όλο και πιο αντιφατικές με αυτές των ΗΠΑ και της ΕΕ. Οι δυτικοί διπλωμάτες έβλεπαν τις ρωσικές θέσεις στο πλαίσιο της «Ομάδας Επαφής» ως «μέσο προαγωγής της ατζέντας των Σέρβων» (Lynch 29 Jun 2010). Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η Ομάδα Επαφής ήταν εκείνη που αποτέλεσε τη βάση της ειρηνευτικής συμφωνίας του

Ντέιτον, παρόλο που οι ΗΠΑ έλεγχαν τη διαχείριση των τελικών διαπραγματεύσεων.

Καθώς οι ΗΠΑ ενεργούσαν μονομερώς από το 1994, η Μόσχα ανησυχούσε ότι η Ουάσινγκτον χρησιμοποίησε τα Βαλκάνια ως μια ακόμη ευκαιρία υπογραμμίζει την εξουσία της στον κόσμο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ωστόσο, η Ρωσία δεν είχε ούτε την πολιτική δύναμη ούτε την πολιτική βούληση να παρέμβει εξ ονόματος των Σέρβων. Βασικά, η Μόσχα δεν ήταν ποτέ πρόθυμη να διακινδυνεύσει τις σχέσεις της με τη Δύση για χάρη του Παλέ, δηλαδή δεν ήταν διατιθέμενη να αντιπαρατεθεί με τον κόσμο πάνω από τον χάρτη της Βοσνίας. Παρόλο που το ρωσικό κοινοβούλιο διατύπωσε από την αρχή του πολέμου μια πιο φιλοσέρβικη στάση απ' ότι η Κυβέρνηση Γιέλτσιν, δεν είχε την εξουσία, ιδιαίτερα μετά τις συνταγματικές αλλαγές Δεκεμβρίου 1993, να επηρεάσει ουσιαστικά την πολιτική της χώρας. Ωστόσο δεν υπήρχε και δημόσιο ενδιαφέρον για τους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας (Lynch 2010).

Η πολιτική της Ρωσίας απέναντι στη Γιουγκοσλαβία ήταν βασισμένη στην Realpolitik και όχι στην ηθική λόγω της παροχής βοήθειας προς την Σερβία. Ωστόσο, στο συνολικό πλαίσιο της διεθνούς προσπάθειας, οι πολιτικές της Ρωσίας ήταν πολιτικές υπεύθυνης συμπεριφοράς. Για αυτό και οι προσπάθειες της Μόσχας αναγνωρίστηκαν από πολλές ευρωπαϊκές χώρες κυρίως λόγω της συμπεριφοράς της κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία, παρόλο που δημιουργήθηκαν οι φόβοι ότι η συνεργατική πολιτική της Μόσχας προς τη Δύση δεν θα διαρκέσει. Φάνηκε σε πολλούς ότι του η συνεργατική πολιτική βασιζόταν στην πίστη για οφέλη της εταιρικής σχέσης.

Ο ρόλος της Μόσχας δεν ήταν ποτέ τόσο σημαντικός όσο ο ρόλος των Η.Π.Α., ή ακόμα και αυτός των της Βρετανίας ή τη Γαλλίας, αλλά η Ρωσία ήταν αυτή που συνέβαλε στο να τερματιστεί ο πόλεμος. Αντίθετα με την άποψη των σκεπτικιστών, ο πόλεμος στην Βοσνία έδειξε ότι η Μόσχα ήταν σε θέση να διαδραματίσει θετικό ρόλο στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ (1992 – 1999)

Η κρίση στο Κόσοβο (1992 – 1999)

Το Κόσοβο - Μετόχια, έχει κηρύξει την ανεξαρτησία του από το 2008, ενώ αρχικά ήταν μια μικρή περιοχή στην νότια Σερβία, μικρότερη από την Πελοπόννησο, αλλά εξαιρετικής σημασίας. Για τους Σέρβους το Κόσοβο είναι η βάση και η καρδιά³⁸ του σερβικού έθνους. Το πρόβλημα στο Κόσοβο εμφανίστηκε στα τέλη του 17ου αιώνα, όταν άρχισαν τα αλβανικά φύλα να μετακινούνται προς αυτό. Οι Σέρβοι άρχισαν να εγκαταλείπουν τη περιοχή λόγω της τουρκικής καταδυναστευσης, με τους Αλβανούς να επωφελούνται αντικαθιστώντας τους προηγούμενους κατοίκους στις περιοχές του Κοσόβου. Με τον τρόπο αυτό οι Σέρβοι έγιναν μειονότητα. Από τη δεκαετία του 1970 η πολιτική πληθυσμιακής έκρηξης που εφάρμοσε το αλβανικό στοιχείο είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί κατακόρυφα ο αλβανικός πληθυσμός της περιοχής και σε περίπου δύο δεκαετίες τριπλασίασαν το συνολικό αριθμό τους.

Με τη συμφωνία του Ντέιτον μπορεί να «επιβλήθηκε» ειρήνη στη Β- Ε αλλά η κατάσταση στη περιοχή του Κοσόβου παρέμεινε έκρυθμη και δε δόθηκε καμία λύση από τη διεθνή κοινότητα. Το πρόβλημα στη συγκεκριμένη περιοχή επανεμφανίστηκε ουσιαστικά το 1989 όταν ο Μιλόσεβιτς αναίρεσε την αυτονομία της επαρχίας. Το 1990 οι Αλβανοί του Κοσόβου συμμετείχαν σε ταραχές επιζητώντας ανεξαρτησία. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους οι ηγέτες των Αλβανών στη περιοχή κήρυξαν την ανεξαρτησία του Κοσόβου και η Σερβία αντέδρασε καταλύοντας κοινοβούλιο της επαρχίας (Bowker 1998). Το 1991 η αλβανική Κυβέρνηση αναγνώρισε την αυτοκληθείσα δημοκρατία του Κοσόβου. Ένα χρόνο αργότερα οι Αλβανοί του Κοσόβου οργάνωσαν δημοψήφισμα, κάτι το οποίο δεν αναγνωρίστηκε ούτε από το Βελιγράδι ούτε από καμία άλλη ξένη κυβέρνηση. Ο

³⁸ Η πρωτεύουσα του μεσαιωνικού κράτους της Σερβίας, η Prizren, βρίσκεται στο Κόσοβο. Εκεί, κοντά στην Πρίστινα, έλαβε χώρα η μεγαλύτερη μάχη στην ιστορία της Σερβίας το 1839. Εκεί ο τελευταίος Σέρβος αυτοκράτορας Λάζαρος αντιμετώπισε τον πολυάριθμο Οθωμανικό στρατό και πέτυχε μία πύρρειο νίκη, κατά κάποιους άλλους ήττα, αφήνοντας και ο ίδιος την τελευταία του πνοή στο πεδίο της μάχης.

Ιμπραήμ Ρουγκόβα³⁹ (Ibrahim Rugova), εκλέχθηκε πρόεδρος της αυτόκληθειας δημοκρατίας του Κοσόβου και δημιούργησε κοινοβούλιο. Τον Αύγουστο του 1995 η κίνηση του Βελιγραδίου να εγκαταστήσει στο Κόσοβο Σέρβους πρόσφυγες από την Κροατία προκάλεσε κύμα διαμαρτυριών από πλευράς των Αλβανών. Το 1996 εμφανίστηκε για πρώτη φορά επαναστατική ομάδα αποσχιστικού κινήματος, η οποία αυτοαποκαλούνταν Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (Ushtria Çlirimtare e Kosovës - UCK). Το Νοέμβριο του 1997 στη Ντρένιτσα (Drenitsa) σε συγκρούσεις με τις αστυνομικές δυνάμεις σκοτώθηκαν 10 αστυνομικοί. Η παρουσία του UCK και η πολιτική του σημασία συνεχώς ενισχύονταν, ενώ αυτή των πολιτικών κομμάτων του Κοσόβου συνεχώς μειώνονταν. Η προσπάθεια του σερβικού κράτους να ελέγξει την κατάσταση, είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπάσει ένας πραγματικός πόλεμος (Hughes 2013).

Το 1998 ξεκίνησε η επέμβαση των σερβικών δυνάμεων εναντίον των αυτονομιστών. Το NATO σε απάντηση ενέκρινε αεροπορικές επιθέσεις κατά σερβικών στρατιωτικών στόχων. Το Φεβρουάριο και Μάρτιο του 1998 η Σερβία έθεσε σε εφαρμογή πειθαρχικά μέτρα στο Κόσοβο. Το Απρίλιο του ίδιου έτους σε δημοψήφισμα που διενεργήθηκε από το Βελιγράδι, το 95% των Σέρβων τάχθηκε κατά της διεθνούς μεσολάβησης για το θέμα του Κοσόβου.

Το Σεπτέμβριο το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ υιοθέτησε το ψήφισμα 1199 (1998), με το οποίο καλούσε για κατάπαυση του πυρός και προειδοποιούσε το Βελιγράδι ότι θα λάμβανε και «πρόσθετα μέτρα» εάν δεν συμμορφωνόταν με το ψήφισμα. Τον Οκτώβριο με την απειλή των νατοϊκών αεροπορικών επιδρομών και βάσει συμφωνίας η οποία επετεύχθη με τη μεσολάβηση του ειδικού απεσταλμένου των ΗΠΑ Ρ. Χόλμπρουκ (Richard Holbrooke), ο Μιλόσεβιτς συμφώνησε να αποσύρει ορισμένα στρατεύματα και να επιτρέψει την παρουσία παρατηρητών του ΟΑΣΕ (UNSCR/1199 1998).

Νέες συγκρούσεις στο Βορρά άφησαν τουλάχιστον 15 νεκρούς. Αρχές του 1999 η σερβική πλευρά απέρριψε το ειρηνευτικό σχέδιο, που παρείχε εκτεταμένες

³⁹ Ιμπραήμ Ρουγκόβα: Κοσοβάρος συγγραφέας, πανεπιστημιακός και πολιτικός αφοσιωμένος στον ειρηνικό αγώνα για την ανεξαρτησία των Αλβανών του Κοσόβου. Διετέλεσε πρώτος πρόεδρος του Κοσόβου.

εξουσίες στους Αλβανούς του Κοσόβου. Στη συνέχεια ετέθει τηλεσίγραφο στην σερβική πλευρά η οποία όμως τελικά αρνήθηκε να συνθηκολογήσει. Το NATO απείλησε εν νέου με αεροπορικούς βομβαρδισμούς, ενώ οι συνομιλίες στο Ραμπουγιέ⁴⁰ (Rambouillet) σταμάτησαν με προοπτική να επαναληφθούν στα μέσα Μαρτίου. Στις 15 Μαρτίου 1999 οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν και πάλι στο Παρίσι αλλά κατέρρευσαν μέσα σε λίγα εικοσιτετράωρα. Υπήρχε η απαίτηση το Βελιγράδι να δεχθεί ξένες ειρηνευτικές δυνάμεις αρχικά στην επαρχία του Κοσόβου και στη συνέχεια σε ολόκληρο το έδαφος της Γιουγκοσλαβίας. Οι Αλβανόφωνοι αποδέχθηκαν και υπέγραψαν τη πρόταση αυτή αφήνοντας εκτεθειμένους τους Σέρβους που δεν την αποδέχθηκαν. Το Βελιγράδι όχι μόνο επέμενε στην άρνηση του, αλλά ταυτόχρονα αύξησε τη συγκέντρωση στρατευμάτων γύρω από το Κόσοβο, δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι επέκειτο νέος γύρος εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στη περιοχή. Η αφορμή για τη στρατιωτική επέμβαση του NATO είχε βρεθεί (Felberbauer, Jureković and Labarre 2008).

Οι Αμερικανοί κινητοποίησαν το NATO και οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί της Σερβίας ξεκίνησαν στις 24 Μαρτίου του 1999 χωρίς να υπάρχει προηγούμενη απόφαση του ΟΗΕ και παρά τη διαφωνία των μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας, Ρωσίας και της Κίνας. Το NATO επιδόθηκε σε νυχτερινές επιθέσεις εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, με αεροπλάνα και πυραύλους. Δικαιολογία ήταν η δήθεν προστασία των Αλβανόφωνων του Κοσόβου. Πλήττονταν όμως σερβικές πόλεις και η πρωτεύουσα Βελιγράδι. Καθημερινά το NATO εξηγούσε ότι όλα τα κτυπήματα που κατάφερναν αφορούσαν «στρατιωτικούς στόχους». Οι άμαχοι που σκοτώνονταν, χαρακτηρίζονταν «παράπλευρες απώλειες».

Ήταν 7 Μαΐου του 1999, όταν το «G8» υπέβαλαν πρόταση επτά σημείων για την ειρήνευση. Η Σερβία τους είχε ήδη δεχτεί. Το NATO απάντησε με βομβαρδισμό του κέντρου της πόλης Νις (αγορά και μια κλινική) προκαλώντας νέα θύματα μεταξύ των αμάχων. Χτύπησε και την πρεσβεία της Κίνας στο Βελιγράδι,

⁴⁰ Ραμπουγιέ Οι συνομιλίες ξεκίνησαν στις 6 Φεβρουαρίου 1999, με την πρόθεση να ολοκληρωθούν μέχρι τις 19 Φεβρουαρίου. Στις 18 Μαρτίου 1999 η αλβανική, η αμερικανική και η βρετανική αντιπροσωπεία υπέγραψαν τη γνωστή ως Συμφωνία του Ραμπουγιέ, ενώ οι αντιπροσωπείες της Γιουγκοσλαβίας και της Ρωσίας αρνήθηκαν.

σκοτώνοντας τρεις και προκαλώντας διπλωματικό επεισόδιο. Το αποτέλεσμα ήταν να πάνε πίσω οι διαπραγματεύσεις. Στις 3 Ιουνίου, ο Μιλόσεβιτς και το NATO αποδέχονταν τους όρους της συμφωνίας ειρήνης στη Γιουγκοσλαβία, που πρότεινε το «G8». Με εντολή του γενικού γραμματέα του NATO Χαβιέ Σολάνα⁴¹ (Javier Solana), οι επιθέσεις εναντίον της Σερβίας σταμάτησαν στις 10 Ιουνίου, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ αποφάσιζε την είσοδο ειρηνευτικής δύναμης στο Κόσοβο (Hughes 2013).

Η ρωσική διπλωματία κατά τη διάρκεια της κρίσης στο Κόσοβο

Η κρίση του Κοσόβου το 1998-1999 θα μπορούσαμε να πούμε ότι «επηρέασε με πιο θεμελιώδη τρόπο τις ιδέες της Ρωσίας για τις σχέσεις της με τον έξω κόσμο από τα περισσότερα άλλα γεγονότα κατά την τελευταία δεκαετία» (Baranovsky 2000). Ήταν ότι το Κόσοβο «άλλαξε την ισορροπία» της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, την έστρεψε σε ανεξάρτητη κατεύθυνση σε σύγκριση με αυτήν που είχε στις αρχές της δεκαετίας του 1990

Η δυτική κοινή γνώμη θεωρούσε την επιχείρηση του NATO για τον πόλεμο στο Κόσοβο παράνομη, αλλά «πολιτικά και ηθικά νόμιμη» (Goldstone 2002). Για τη Ρωσία, ωστόσο, η στρατιωτική επιχείρηση του NATO, ήταν κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου που συνδυαζόταν με τις φιλοδοξίες των ΗΠΑ, μετά το Ψυχρό Πόλεμο, για ηγεμονία σε μια «μονοπολική» νέα παγκόσμια τάξη. Είναι προφανές ότι η Ρωσία, έχοντας εξασθενημένη εξουσία μετά τη σοβιετική κατάρρευση, υιοθέτησε μια εξωτερική πολιτική στάση που σχεδιάστηκε για να ενσωματώνεται πιο σταθερά σε διεθνείς θεσμούς, όπως τα ΗΕ και, ως εκ τούτου, να προωθεί πιο δυναμικά την πολυμέρεια στη διαχείριση διεθνών κρίσεων. Το Κόσοβο ήταν η πρώτη σημαντική δοκιμαστική υπόθεση για τη νέα ρωσική δέσμευση της Ρωσίας στην πολυμέρεια (Galina and Semenov 2016).

Το Κόσοβο ήταν σε μεγάλο βαθμό εκτός διεθνούς ατζέντας κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Β-Ε. Ωστόσο με το τέλος του πολέμου αναπτύχθηκε και

⁴¹ Χαβιέ Σολάνα υπηρέτησε στην ισπανική κυβέρνηση ως υπουργός εξωτερικών (1992-1995) και ως Γενικός Γραμματέας του NATO (1995-1999), διορίστηκε Υπάτος Εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Γενικού Γραμματέα της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και κατείχε αυτές τις θέσεις από τον Οκτώβριο του 1999 έως τον Δεκέμβριο του 2009.

εξελίχτηκε η διπλωματική ικανότητα της Ρωσίας μέσα από την εμπειρία που απέκτησε από το ζήτημα του Κοσόβου. Το ζήτημα του Κοσόβου άρχισε να λαμβάνεται σοβαρά στη διεθνή ατζέντα μετά τη συμφωνία του Ντευτον. Η συμφωνία αντιμετώπιζε τα προβλήματα στο Κόσοβο ως ζήτημα που θα έπρεπε να έχει επιλυθεί πριν από τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην ΟΔΓ από τον ΟΗΕ λόγω της συμπεριφοράς της Σερβίας στη Β-Ε. Από πολλές απόψεις, ωστόσο, με την συμφωνία του Ντέιτον επιβεβαιώθηκε η θέση ότι το Κόσοβο αποτελεί εσωτερικό πρόβλημα για τη Σερβία που όμως, δεν μπορεί να επιλυθεί με απόσχιση. Η συμφωνία στο Ντέιτον βασίστηκε στην αναγκαστική «ολοκλήρωση» και όχι στον διαχωρισμό κρατών. Αυτό γινόταν, αρχικά, γιατί θα ήταν δύσκολο για τα δυτικά κράτη να υποστηρίξουν ότι η Σερβική Δημοκρατία της Σέρπσκα θα έπρεπε να παραμείνει μέρος της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης εάν το Κόσοβο αποσχιστεί από τη Σερβία και αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο κράτος και επιπλέον, επειδή υπήρχε μια παρόμοια μειονότητα Αλβανών στο έδαφος της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» η οποία θα μπορούσε να αναζητήσει την απόσχιση της από το Κόσοβο. Η εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας ενσωματώθηκε στο άρθρο «1» της συμφωνίας του Ντέιτον και φαινόταν να αποκλείει μια ανεξάρτητη επιλογή για το Κόσοβο (Bowker 1998).

Το ζήτημα του Κοσόβου κινούνταν σταθερά στο προσκήνιο της διεθνούς ατζέντας. Από το 1996 βλέπουμε να ξεδιπλώνονται ξεκάθαρα, πλέον, η ρωσική και δυτική θέση. Από τη μια πλευρά, η Ρωσία ήταν αποφασισμένη να αντιμετωπίσει το Κόσοβο ως εσωτερικό ζήτημα εντός της Σερβίας και κατά τρόπο που δεν θα αμφισβήτησε τη σερβική κυριαρχία. Αυτή η προσέγγιση ήταν σύμφωνα με τις ανησυχίες της Ρωσίας για τις αποσχιστικές προκλήσεις που αντιμετώπισε κυρίως στην Τσετσενία. Η ρωσική προσέγγιση ήταν σύμφωνη τόσο με την άποψη της Ομάδας Επαφής όσο και με τα συμφωνηθέντα στο Ντέιτον σχετικά με την προσέγγιση της Δημοκρατίας Σέρπσκα στη Βοσνία. Ο Γιέλτσιν θεωρούσε ότι η ρωσική θέση για το Κόσοβο θα μπορούσε να υποστηριχθεί και από τις ΗΠΑ δεδομένου ότι η κυβέρνηση Κλίντον αντιμετώπιζε τον πόλεμο του Γιέλτσιν κατά των τσετσένων αποσχιστών ως «εσωτερικό ζήτημα» της Ρωσίας (Yeltsin 2000).

Από την άλλη πλευρά παρατηρούμε τη μετατόπιση της δυτικής θέσης για το Κόσοβο γεγονός που φαίνεται ότι συνέβη περίπου την εποχή της συμφωνίας του

Ντίετον όπου μία κλιμακούμενη, και μάλιστα μικρής κλίμακας, εξέγερση από το αλβανικό Απελευθερωτικό Στρατό (ΚΛΑ) του Κόσοβου καταστάθηκε με βία από τη σερβική κυβέρνηση και ώθησε το ζήτημα του Κόσοβου στην κορυφή της διεθνούς ατζέντας στα Βαλκάνια στις αρχές του 1998. Ο ΚΛΑ τον Φεβρουάριο του 1998 θεωρούνταν από τις ΗΠΑ «τρομοκρατική ομάδα» τον Μάρτιο του ίδιου έτους μετά από αρκετές σερβικές επιχειρήσεις οι δυτικοί αξιωματούχοι όσο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πλέον ανέφεραν τον ΚΛΑ με ποιο θετική έννοια, όπως «επαναστατική ομάδα» και «αντάρτες» (Hughes 2013).

Οι εξελίξεις που οδήγησαν στη διπλωματική αντιπαράθεση μεταξύ της Ρωσίας και των ΗΠΑ - ΕΕ εξελίχθηκαν μέσα από τα δύο πιο γνωστά στρατιωτικά επεισόδια αυτής της περιόδου. το και το Μάρτιο του 1998: Αρχικά το Φεβρουάριο εκδηλώθηκε σέρβικη «αντιτρομοκρατική» επιχείρηση στη Ντρένιτσα και στη συνέχεια (5 Μαρτίου 1998) η επίθεση στο χωριό Πρεκάζ (Prekaz), συμπεριλαμβανομένης της δολοφονία της οικογένειας Γιασάρι (Jeshari) που ήταν γνωστοί αλβανοί εθνικιστές. Καθώς οι ΗΠΑ και η ΕΕ επέβαλαν εκ νέου κυρώσεις στη Σερβία, η ρωσική πολιτική παρέμεινε σταθερή στην θέση της ώστε το ζήτημα του Κόσοβου να είναι σε πλαίσιο πολυμερούς σχεδίου εντός των ΗΕ, δεδομένου ότι το ρωσικό βέτο, στο Συμβούλιο Ασφαλείας, θα μπορούσε να αναπτυχθεί και να μπλοκάρει τις εξελίξεις που έκρινε αδικαιολόγητες. Για το λόγο αυτό ο Ρώσος υπουργός εξωτερικών Πριμακόφ, τον Μάρτιο του 1998, όταν συναντήθηκε με τον Μιλόσεβιτς, επανέλαβε τη στήριξη της Ρωσίας για την αρχή ότι το Κόσοβο θα πρέπει να παραμείνει μέρος της Σερβίας, αλλά παρότρυνε «ένα ευρύτερο δικαίωμα αυτοδιοίκησης» για τους Αλβανούς. Οι διπλωματικές προσπάθειες του Πριμακόφ φάνηκαν να αποδίδουν καρπούς στη σύνοδο κορυφής της Ομάδας Επαφής στις 25 Μαρτίου, επιβεβαιώθηκε η ουσιαστική αυτονομία για το Κόσοβο (Felberbauer, Jureković and Labarre 2008).

Στις 31 Μαρτίου 1998, το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ υιοθέτησε το ψήφισμα 1160, το οποίο επανέφερε το εμπάργκο όπλων και υλικού κατά της ΟΔΓ. Η ρωσική θέση για την υπερβολική χρήση βία κατά των αμάχων στο Κόσοβο ήταν ότι οι αρχές για την επίλυση του προβλήματος πρέπει να είναι με βάση «την εδαφική ακεραιότητα της ΟΔΓ» και «την στήριξη ενός ενισχυμένου καθεστώτος για

το Κόσοβο, το οποίο θα περιλάμβανε σημαντικά μεγαλύτερη αυτονομία και ουσιαστική αυτοδιοίκηση» (UNSCR/1160 1998).

Η ρωσική εξωτερική πολιτική αργότερα πλαισίωσε τον πόλεμο μέσα στο Κόσοβο ως μια άσκηση στην οικοδόμηση της «αλληλεγγύης του Βόρειου Ατλαντικού» (Yeltsin 2000). Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ ήταν πρόθυμες να διατηρήσουν τη ρωσική υποστήριξη στις διαπραγματεύσεις του Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ και με τον τρόπο αυτό έδωσε το δικαίωμα στη Ρωσία και την Κίνα να μπορεί ασκήσει βέτο για στρατιωτικές δράσεις.

Κατά τη περίοδο αυτή, αρχές Σεπτεμβρίου 1998, ο Ρώσος υπουργός εξωτερικών Ιβάνοφ και η αμερικανίδα υπουργός εξωτερικών Madeleine Albright (Μαντλέιν Ολμπράιτ) εξέδωσαν κοινή δήλωση σχετικά με την έκκληση προς το Βελιγράδι να σταματήσει την επίθεση στο Κόσοβο και να αρχίσουν στο Συμβούλιο Ασφάλειας των ΗΕ διαπραγματεύσεις. Το ίδιο πραγματοποιήθηκε και στις 23 Σεπτεμβρίου, όταν το με τη συμμετοχή της Ρωσίας ενέκρινε (η Κίνα απείχε) το Ψήφισμα 1199, το οποίο απαιτούσε την παύση των εχθροπραξιών και την έναρξη «ουσιαστικού διάλογου» για μια πολιτική λύση.

Όμως δυο γεγονότα που συνέβησαν, το επόμενο χρονικό διάστημα, η αποτυχία συμφωνίας Χόλμπρουκ - Μιλόσεβιτς τον Οκτώβριο 1998 και η υποτιθέμενη «σφαγή» από τις σερβικές δυνάμεις περίπου 45 Αλβανών Κοσσοβάρων στο χωριό Ρατσάκ (Racak) τον Ιανουάριο του 1999 ώθησε την αμερικανική πολιτική να αλλάξει στάση και ενημέρωσε τους δυτικούς ομολόγους της ότι δεν θα συμμετάσχει σε διπλωματία αλλά μόνο σε διπλωματία η όποια θα περιλαμβάνει στρατιωτικές δράσεις εναντίον της Σερβίας. Στο σημείο αυτό στα τέλη Ιανουαρίου του 1999, η Ομάδα Επαφής εξέδωσε τελεσίγραφο στους Σέρβους και τους Αλβανούς του Κοσόβου προκειμένου να παρακολουθήσουν ειρηνευτικές συνομιλίες στο Ραμπουιγέ της Γαλλία. Οι παραπάνω συνομιλίες τον Φεβρουάριο οδηγήθηκαν γρήγορα σε αδιέξοδο (Felberbauer, Jureković and Labarre 2008).

Η προτεινόμενη ενδιάμεση πολιτική συμφωνία στο Ραμπουιγέ περιελάμβανε ρήτρες που μιλούσαν μόνο για «δημοκρατική αυτοδιοίκηση» και ότι στο προτεινόμενο προσωρινό σύνταγμα ότι το Κόσοβο θα παραμείνει υπό την κυριαρχία της Σερβίας. Οι Σέρβοι υποστήριζαν γενικά την πολιτική συμφωνία αλλά

απέρριψαν το προκλητικό «εκτελεστικό» στρατιωτικό παράρτημα, το οποίο «προσκαλούσε» το ΝΑΤΟ να αναπτύξει τις δυνάμεις της όχι μόνο στο Κόσοβο αλλά σε ολόκληρη την ΟΔΓ. Οι ΗΠΑ και η ΕΕ έβλεπαν όλο και περισσότερο το Κόσοβο ως αιτία που θα τους παρείχε τη νομιμότητα για να συνεχίσουν τις προσπάθειες για υποταγή της Σερβίας και την πτώση του Μιλόσεβιτς.

Η ρώσικη διπλωματία αντέδρασε στην ιδέα της συμμετοχής του ΝΑΤΟ στην κρίση και οι Ρώσοι εμφανιστήκαν ως «δικηγόροι υπεράσπισης των Σέρβων». Ενώ ταυτόχρονα με τις προετοιμασίες του ΝΑΤΟ για παρέμβαση στο Κόσοβο πραγματοποιήθηκε συγχρόνως μια σημαντική εξέλιξη στην ιστορία του. Ήταν η πρώτη επέκταση του ΝΑΤΟ προς τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με την ένταξη της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Ουγγαρίας και της Πολωνίας στις 8 Μάρτιου 1999, γεγονός που αλλάζει το στρατηγικό δόγμα του. Η νέα «στρατηγική έννοια» του ΝΑΤΟ υποστήριζε ότι το «εξελισσόμενο περιβάλλον ασφάλειας» στην Ευρώπη επέβαλλε τη διεύρυνση της συλλογικής ασφάλειας με αποστολή την «ειρήνη και τη σταθερότητα» στην ευρωατλαντική περιοχή. Η αποστολή του έπρεπε τώρα να συμπεριλάβει την πρόληψη των συγκρούσεων, τη διαχείριση κρίσεων και την αντιμετώπιση μιας σειράς νέων απειλών όπως η «καταπίεση, οι εθνοτικές συγκρούσεις, η οικονομική δυσπραγία, η κατάρρευση της πολιτικής τάξης». Το Κόσοβο θα ήταν μια δοκιμασία της ικανότητάς του να κινητοποιήσει την υποστήριξη από τα νέα εισχωρούντα μέλη αλλά και τα επίδοξα μέλη όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Αλβανία και η Μακεδονία (Talbot 2002).

Η σταθερή θέση του ΝΑΤΟ (δεχόταν ως βάση για διευθέτηση μόνο τη συμφωνία Ραμπουιγέ) επιβεβαιώθηκε από την «δήλωση για το Κόσοβο» που εκδόθηκε από το τη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ στην Ουάσινγκτον, στις 23 και 24 Απριλίου 1999. Στη δήλωση του ΝΑΤΟ οι ηγέτες του δικαιολόγησαν την παρέμβασή τους εκτός ΟΗΕ, θέτοντας στον εαυτό τους το μανδύα της «διεθνούς κοινότητας», ισχυριζόμενος ότι ενεργούσαν ως «νόμιμοι χωροφυλακές» της διεθνούς κοινότητας». Ο βασικός στόχος της παρέμβασης αναφέρθηκε ως η δημιουργία ενός «ειρηνικού, πολυεθνικού και δημοκρατικού Κοσόβου, όπου μπορεί να γίνει όλος ο λαός του να ζουν με ασφάλεια και να απολαμβάνουν καθολικά ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες σε ισότιμη βάση». Η Ρωσία ωστόσο άρχισε να ανησυχεί ιδιαίτερα για την προοπτική ενός Κοσόβου-υπό την

ηγεσία του NATO η οποία θα ενίσχυε περαιτέρω την δυτική επιρροή στα Βαλκάνια.

Η ρώσικη διπλωματία προσπάθησε να αναστείλει τους βομβαρδισμούς με διπλωματικές προσπάθειες του Πριμακόφ με την επίσκεψη του Χόλμπρουκ στον Μιλόσεβιτς στις 21-23 Μαρτίου, αλλά δεν τα κατέφερε. Ήταν σημαντικό σημείο καμπής στις σχέσεις Ρωσίας - ΗΠΑ. Η μονομερής δράση του NATO, κατά παράβαση του Χάρτη των ΗΕ σηματοδότησε μια ήττα για τη δεκαετή σοβιετική και ρωσική διπλωματία, της οποίας πρωταρχικός στόχος ήταν να αποφευχθεί ένας «μονοπολικός κόσμος» που θα κυριαρχείται από τις ΗΠΑ. Η Ρωσία έβλεπε τον βομβαρδισμό του NATO ως καταστροφικό, αντιθέτως ο πρόεδρος των ΗΠΑ και άλλοι δυτικοί ηγέτες έβλεπαν την κρίση του Κοσόβου «μέσω του φακού της Βοσνίας» και δικαιολογούσαν την παρέμβασή του NATO με αναφορά στη σύμβαση περί γενοκτονίας και συγκεκριμένα ως πρόληψη γενοκτονίας.

Ωστόσο για τον τερματισμό της σύγκρουσης σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι ρωσικές διπλωματικές προσπάθειες από το σημείο αυτό και μετά. Στις 6 Απριλίου στις συνομιλίες μεταξύ του πρωθυπουργού της Ρωσίας Πριμακόφ, του υπουργού εξωτερικών Ιβάνοφ (Ivanov) και του υπουργού άμυνας Σεργκέιφ (Sergiev) μαζί με τον Μιλόσεβιτς στο Βελιγράδι, δήλωσαν ότι η μονομερής εκχειρία θα συνεχιστεί έως τις 11 Απριλίου για να δημιουργηθεί θετικό κλίμα για διαπραγματεύσεις με το Ρούγκοβα. Προκειμένου να μειωθεί η πιθανότητα περαιτέρω επιδείνωσης στις σχέσεις Ρωσίας-ΗΠΑ με αίτημα του Γιέλτσιν οι ΗΠΑ δέχτηκαν να ενεργοποιηθούν εκ νέου οι διπλωματικές προσπάθειες για τον τερματισμό της σύγκρουσης (Talbot 2002). Η Ρωσία με επικεφαλής τον Τσερνομύρντιν έπεισε τον Μιλόσεβιτς, να αποδεχτεί τη διεθνή στρατιωτική παρουσία στο Κόσοβο.

Τις επόμενες εβδομάδες υπήρχε μια υψηλού επιπέδου διπλωματία, με συναντήσεις μεταξύ αξιωματούχων της Ρωσίας και των ΗΠΑ καθώς και συνομιλίες μεταξύ των ΗΕ. Η ρωσική διπλωματική παρέμβαση κατέληξε στις 6 Μαΐου σε συμφωνία των υπουργών εξωτερικών των G8 που συνήλθαν στο Πέτερσμπεργκ (Petersberg) της Βόννης, η οποία επέστρεψε το ζήτημα του Κοσόβου στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ. Ήταν ένα τεράστιο επίτευγμα για τον Τσερνομύρντιν. Η δήλωση του Πέτερσμπεργκ επιβεβαίωσε ότι θα υπάρξει μια «πολιτική διαδικασία προς την κατεύθυνση της θέσπισης μιας ενδιάμεσης

πολιτικής συμφωνίας-πλαισίου που προβλέπει ουσιαστική αυτορρύθμιση, κυβέρνηση για το Κόσοβο, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τις συμφωνίες στο Ραμπουιγέ και τις αρχές της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της ΟΔΓ και των άλλων χωρών της περιοχής, και τέλος την αποστρατιωτικοποίηση του UCK (Hughes 2013).

Η συνεχής ρωσική διπλωματική παρέμβαση σε συνδυασμό με τη στρατιωτική πίεση του NATO μέσω των εναέριων επιθέσεων έπεισε την κυβέρνηση της ΟΔΓ στις 10 Μαΐου, για μερική απόσυρση στρατευμάτων από το Κόσοβο. Την 1η Ιουνίου 1999, η ΟΔΓ ενημέρωσε και επίσημα ότι δέχθηκε τις αρχές της G8 (συμφωνία Rambouillet) για την ειρήνη και ζήτησε άμεσο τερματισμό του βομβαρδισμού του NATO. Σύμφωνα με τη συμφωνία Ραμπουιγέ, την οποία η ΟΔΓ δεν είχε υπογράψει, το NATO θα ηγηθεί στις δυνάμεις σταθεροποίησης του Κοσόβου (Kosovo Force - KFOR).

Η Ρωσία, ωστόσο, σχεδίαζε επίσης να στείλει μια δύναμη διατήρησης της ειρήνης, αλλά αρνήθηκε να βρίσκεται υπό την διοίκηση του NATO ενώ προτιμούσε το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ να είναι εκείνο που θα εγκρίνει τη μετά-διοίκηση για το Κόσοβο. Ωστόσο η Ρωσία, μετά από στοχευμένες διπλωματικές ενέργειες «κατάφερε να πείσει» το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ να εκδώσει το ψήφισμα 1244 σχετικά με το Κόσοβο, το οποίο προέβλεπε την ίδρυση πολιτικής διοίκησης των ΗΕ. Με την απόφαση 1244, επιτράπηκε η εγκατάσταση μιας διεθνούς στρατιωτικής δύναμης υπό την διοίκηση του NATO και βέβαια η εγκαθίδρυση πολιτικής παρουσίας, της UNMIK⁴² (UN Mission in Kosovo), που θα διοικούσε προσωρινά το Κόσοβο και είχε ως αποστολή την αναδιοργάνωση της υποδομής της περιοχής. Ακόμη ο ΟΑΣΕ ανέλαβε το έργο της οικοδόμησης της Δημοκρατίας, η ΕΕ την οικονομική του ανόρθωση και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (UNHCR)⁴³ την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, με το άρθρο «3» της απόφασης, εξασφαλίστηκε και η απόσυρση των γιουγκοσλαβικών στρατευμάτων.

⁴² Η αποστολή προσωρινής διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κόσοβο (UNMIK) είναι η επίσημη εντολή των ΗΕ στο Κόσοβο. Η UNMIK ιδρύθηκε σύμφωνα με την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας, η οποία ψηφίστηκε στις 10 Ιουνίου 1999.

⁴³ Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι η υπηρεσία του ΟΗΕ που παρέχει βοήθεια και προστασία στους πρόσφυγες. Ιδρύθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1950 από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και άρχισε να λειτουργεί το 1951. Έχει έδρα την Γενεύη της Ελβετίας.

Η απόφαση 1244 έδινε οριστική έμφαση στην αυτονομία. Ήταν μια λύση «εντός κράτους». Αυτή ήταν μια σημαντική νίκη για τη Ρωσία και ένας μεγάλος συμβιβασμός εκ μέρους των κρατών του NATO, διότι σήμαινε ότι σε περίπτωση που θα χρειαστεί να ανασταλεί η απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, η Ρωσία διατηρούσε το δικαίωμα, στην περίπτωση αυτή, να ασκήσει βέτο (UNSCR/1244 1999).

Στις 18-20 Ιουνίου, στην Κολωνία, η σύνοδος κορυφής των G8, επιβεβαίωσε και επισήμως ότι το ζήτημα του Κοσόβου είναι πολυμερές στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών καθώς και την υποστήριξη της στο ψήφισμα 1244 (Hughes 2013).

Το NATO διακήρυξε ότι δεν θα υπάρχει ξεχωριστός στρατιωτικός τομέας για τις ρωσικές δυνάμεις στο Κόσοβο. Στο προσκήνιο εξελισσόταν η χειρότερη κρίση στις σχέσεις Ρωσίας - Δύσης των τελευταίων δεκαετιών. Για να αποφύγει περαιτέρω την ταπείνωση η Ρωσία, παρά την εγγύηση της ρωσικής κυβέρνησης προς το NATO ότι οι δυνάμεις της δεν θα εισέλθουν στο Κόσοβο πριν από τις δυνάμεις του NATO, ο ρωσικός στρατός πραγματοποίησε μια τολμηρή προληπτική κίνηση στις 11-12 Ιουνίου στέλνοντας μικρή δύναμη αλεξιπτωτιστών (από τις ειρηνευτικές δυνάμεις της στη Β-Ε, μέσω της Σερβίας) στο Κόσοβο για να καταλάβει τον έλεγχο του στρατηγικά κεντρικού αεροδρομίου της Πρίστινα. Η ενέργεια αυτή οδήγησε σε μία από τις πιο επικίνδυνες στιγμές⁴⁴ της πρόσφατης ευρωπαϊκής ιστορίας. Μέσα σε λίγες μέρες η ένταση στο αεροδρόμιο λύθηκε και οι Ρώσοι συμφώνησαν να μοιράζονται τον έλεγχο με το NATO. Το θέμα της ρωσικής στρατιωτικής συμμετοχής στην KFOR επιλύθηκε στις 18 Ιουνίου στο Ελσίνκι με άμεσες διαπραγματεύσεις με τη συμμετοχή των Ιβάνοφ και Σεργκέιεφ. Η Ρωσία δεν θα είχε ξεχωριστό τομέα στο Κόσοβο και ένα μικρό ποσοστό ρωσικών δυνάμεων θα λειτουργούσαν ως τμήμα της «δύναμης διεθνούς ασφαλείας» στους

⁴⁴ Ο Ανώτατος Διοικητής του NATO, στρατηγός των ΗΠΑ, Wesley Clark, διέταξε τα βρετανικά στρατεύματα τα οποία έφτασαν στη Prishtina το απόγευμα της 12ης Ιουνίου να απωθήσουν τη ρωσική δύναμη από το αεροδρόμιο. Ο βρετανός διοικητής στρατηγός Μάικλ Τζάκσον, αρνήθηκε να συμμορφωθεί με την εντολή του Κλάρκ, λέγοντας ότι δεν θα ξεκινήσει τον Τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

τομείς⁴⁵ των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Γερμανίας δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση σε περιοχές που υπήρχαν Σέρβοι.

Με την ολοκλήρωση των στρατιωτικών «ανταλλαγμάτων» υπό την KFOR, η εστίαση επέστρεψε στη διπλωματία και την εφαρμογή των πολιτικών πτυχών της διοίκησης του Κοσόβου η οποία είχε τεθεί σε εφαρμογή με τη συμφωνία Rambouillet και το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ. Και τα δύο είχαν εγγυηθεί ότι το Κόσοβο θα παραμείνει στην κυριαρχία της ΟΔΓ.

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας κατά την διάρκεια της κρίσης του Κοσόβου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πολιτική απογοήτευσης για την ταχεία ένταξη της στο δυτικό σύστημα αξιών. Η Ρωσία έπαψε να είναι ο παράγοντας που καθορίζει την πορεία των γεγονότων στην περιοχή των Βαλκανίων. Η προσπάθεια μετάβασης από το σοσιαλιστικό σύστημα και οι διάφορες επιλογές του προέδρου Γιέλτσιν είχαν αρνητικό αντίκτυπο. Η απότομη στροφή στην εξωτερική πολιτική με την άφιξη του νέου υπουργού εξωτερικών Πριμακόφ προσδιόρισε τους παραμέτρους της νέας εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, (χωρίς σθένος) δημιουργώντας την εντύπωση της επιφύλαξης. Από το 1996, η Σερβία -ως διάδοχο κράτος της Γιουγκοσλαβίας- γίνεται ο μελλοντικός σύμμαχος των Ρώσων στα Βαλκάνια. Γεγονός αναμενόμενο, αν αναλογιστεί κανείς την αντιπαλότητά της με τη Δύση και την στροφή των υπόλοιπων βαλκανικών κρατών προς την ΕΕ, κυρίως για να χρηματοδοτήσει την ανασυγκρότησή τους και να εγγυηθεί την ανεξαρτησία και την σταθερότητα των ανασχηματιζόμενων δημοκρατικών δομών τους. Η διατήρηση της Σερβίας στο άρμα των ρωσικών συμφερόντων είναι ένας τρόπος να διατηρήσει η Ρωσία τα παραδοσιακά γεωπολιτικά συμφέροντα στην περιοχή και να τα συνδέσει με τα νεότερα, διατηρώντας μια συνεχή έστω και διαφοροποιημένη παρουσία στην περιοχή.

Η ρωσική διπλωματία προσπάθησε να δώσει δείγματα ανεξαρτησίας, πρωτοβουλίας και δραστηριότητας, ενώ απέρριψε κατηγορηματικά τη χρήση των δυνάμεων του NATO για την επίλυση της εθνικής σύγκρουσης, επηρεασμένη από την αντιστοιχία της υπόθεσης με το ζήτημα της Τσετσενίας, δεν αναγνώρισε

⁴⁵ Οι «λεπτομέρειες» για το πώς θα λειτουργούσαν με την εντολή του NATO διευκρινίστηκαν στις αρχές Ιουλίου.

την ύπαρξη θέματος αυτοδιάθεσης και κράτησε αρνητική στάση έναντι στο ΝΑΤΟ, θεωρώντας το Κόσοβο εσωτερική υπόθεση της Σερβίας και την επίθεση ενάντια σε κυρίαρχο κράτος, παράνομη. Μέχρι σήμερα η Ρωσία δεν έχει αναγνωρίσει το Κόσοβο, όπως μεταξύ άλλων και η Ελλάδα, λόγω ενδυνάμει αντιστοιχίας της υπόθεσης με το Κυπριακό.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η Ρωσία επέστησε ορισμένα βασικά διδάγματα από την κρίση του Κοσόβου σχετικά με την στάση της εξωτερικής πολιτικής της σχετικά με την πολυμέρεια αφού, στο εξής απαιτείται να αντιπαχθεί στις προσπάθειες να «υποτιμηθεί» ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο Ασφαλείας καθώς και οποιαδήποτε τάση να εκτοπιστεί ο ΟΗΕ από «δυτικούς θεσμούς» - και φόρουμ «περιορισμένης σύνθεσης» περιορίζοντας, κατά αυτόν τον τρόπο τις «ορέξεις» των ΗΠΑ να αναζητήσουν την κυριαρχία σε ένα μονοπολικό κόσμο προσπαθώντας να «υποβαθμίσουν τον ρόλο του κυρίαρχου κράτους ως θεμελιώδους σημασίας στοιχείο των διεθνών σχέσεων», επιδεικνύοντας σεβασμό και προσήλωση στο διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς οργανισμούς, θεωρώντας ότι το στοιχείο αυτό είναι τόσο ηθικό – υπέρ ενός ανθρωπιστικού πνεύματος, αλληλεγγύης και συνεργασίας -, όσο και συμφέρον για τη Ρωσία (Hughes 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 2000

Τα Βαλκάνια αποτελούσαν παραδοσιακά τη σημαντικότερη ζώνη επιρροής της ΕΣΣΔ. Χώρες – δορυφόροι της (εκτός της Γιουγκοσλαβίας) βρίσκονταν σε στενή οικονομική σχέση με τη Μόσχα, τόσο από πλευράς τροφοδοσίας πρώτων υλών, όσο και από πλευράς τεχνογνωσίας. Η εξάρτησή τους όμως αυτή απέβηκε μοιραία, όταν μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ βρέθηκαν αποκομμένες από τη Δύση, και στερούνταν ακόμα και τα βασικά που προέρχονταν από αυτήν.

Στο οικονομικό αυτό παιχνίδι η Ρωσία ήταν αδιάφορος θεατής, εξαιτίας των δικών της εσωτερικών προβλημάτων που είχαν κάνει την εμφάνισή τους αμέσως μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Όταν όμως η Ρωσία άρχισε να σταθεροποιείται οικονομικά, η πολιτική της ηγεσία στράφηκε στα Βαλκάνια, επιδεικνύοντας ενδιαφέρον για τα εθνικιστικά προβλήματα της περιοχής, που επιδείνωναν την κατάσταση.

Η ρωσική εξωτερική πολιτική, λοιπόν, μετά το 2000 φαίνεται να αποκτά ένα δυϊκό χαρακτήρα. Προσπαθεί να ισορροπήσει μεταξύ της εξασφάλισης μιας ανοδικής πορείας στον οικονομικό τομέα της χώρας αλλά και της ύπαρξης ενός πολιτικού/φιλοσοφικού αφηγήματος που θα αποδίδει ένα χαρακτήρα στη σημερινή Ρωσία. Η ηγεσία της χώρας μετά από την κρίση του Κοσόβου, συνειδητοποιεί, πως ο δρόμος για την επιστροφή στο «ρωσικό μεγαλείο» περνούσε μέσα από τα υπόλοιπα κράτη που είχαν μεγάλο αριθμό φιλό-Ρώσων πολιτών. Στην προσπάθεια αυτή και προκειμένου να ανακτήσει περίοπτη θέση στην περιφέρειά της και μια εν δυνάμει ανταγωνιστική θέση στο διεθνές στερέωμα, ο πρόεδρος Πούτιν, παραχωρεί στους τομείς όπου δεν μπορεί να ανταγωνιστεί τη Δύση την πρωτοβουλία στη τελευταία. Ωστόσο επικεντρώνεται, στην ανάπτυξη οικονομικών δεσμών και στη διείσδυση στον ενεργειακό σε μεγάλο βαθμό στην περιοχή των βαλκανικών κρατών (και όχι μόνο), και δημιουργεί δυναμικές σχέσεις οι οποίες σε γενικές γραμμές είχαν τους παρακάτω τρεις στόχους:

Αρχικά να αποκτήσει ένα ρόλο ως περιφερειακός παίκτης. Τα Βαλκάνια δεν έχουν μεγάλη οικονομική ή στρατηγική σημασία και από μόνα τους, αλλά η θέση

τους στη γειτονιά της ΕΕ σημαίνει ότι έχουν αξία για τη Ρωσία. Κατά **δεύτερον** να σταματήσει την περαιτέρω επέκταση του ΝΑΤΟ. Η Μόσχα θεωρεί οποιαδήποτε επέκταση της συμμαχίας ως όχι μόνο ένα αδίκημα (ανεξάρτητα από το ιστορικά γεγονότα, οι Ρώσοι πιστεύουν ότι τους δόθηκε σιωπηρή διαβεβαίωση στο ΝΑΤΟ δεν θα επεκταθεί μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου), αλλά και εμπόδιο και πρόκληση. **Τέλος** να αξιοποιήσει τη δυνητική επέκταση της ΕΕ (και των ενδεχόμενων αποτυχιών της). Η σκέψη είναι ότι η πιθανή είσοδος νέων, φτωχότερων χωρών θα δημιουργήσει αναπόφευκτα περαιτέρω απαιτήσεις σε πόρους. (Kuchins and Zevelev 2011).

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΡΩΣΙΚΩΝ – ΣΕΡΒΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Η ρωσική εξωτερική πολιτική για τα δυτικά Βαλκάνια (κατά κύριο λόγο για τους Σέρβους και τους Μαυροβούνιους) σημαδεύτηκε σε όλη την ιστορία από την πολιτιστική και πνευματική εγγύτητα. Την ίδια στιγμή συχνά η σλαβική-ορθόδοξη αλληλεγγύη ήταν σπάνια ένας αποφασιστικός παράγοντας της ρωσικής πολιτικής στα δυτικά Βαλκάνια. Ενώ όμως τον δέκατο όγδοο αιώνα, η ρωσική συμμετοχή στα Βαλκάνια βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στη φιλία, στη δεκαετία του 2000 η Σερβία προσπάθησε να ελιχθεί ανάμεσα σε δύο επιλογές της εξωτερικής πολιτικής: την ένταξη στην ΕΕ και στενότερους δεσμούς με τον μακροχρόνιο «φίλο» της, τη Ρωσία.

Μια από τις πρώτες σημαντικές αλλαγές πολιτικής που έκανε ο Πούτιν, μετά από τις εκλογές του Μάρτιου του 2000, ήταν να διαμορφώσει μια νέα αντίληψη της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, θέτοντας τον ΟΗΕ στο κέντρο αυτής. Η Ρωσία θα αντιπαχθεί στις προσπάθειες να «υποτιμηθεί» ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο Ασφαλείας και οι προσπάθειες να «υποβαθμιστεί ο ρόλος του κυρίαρχου κράτους ως θεμελιώδους σημασίας στοιχείο των διεθνών σχέσεων». Η Ρωσία έκανε επίσης τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Σερβίας ως προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής και δήλωσε ότι θα αντιπαχθεί σε οποιαδήποτε μελλοντική «κατανομή» (Hughes 2013).

Η Ρωσία με κάθε ευκαιρία που της δινόταν κατήγγειλε την δυτική διοίκηση του προτεκτοράτου του Κοσόβου. Για παράδειγμα, η Μόσχα παραπονέθηκε για την

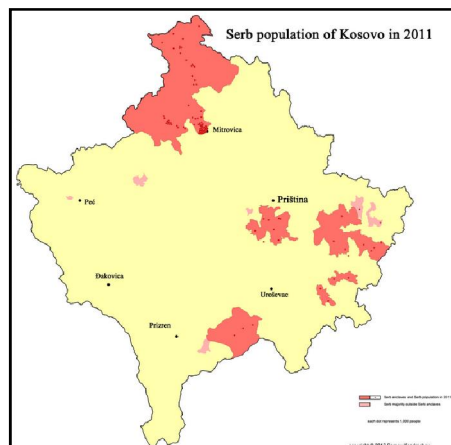
έλλειψη προστασίας που δόθηκε από την KFOR στις σερβικές και άλλες μειονοτικές κοινότητες, οι περισσότεροι από τους οποίους εκδιώχθηκαν, σχετικά με τις παραβιάσεις της αποστολής των ΗΕ στο Κόσοβο (UNMIK) και τον αποκλεισμό του Βελιγραδίου. Υπήρξαν πολυάριθμες ειδικές κατηγορίες όπου αγνοήθηκαν από την UNMIK σχετικά με την κυριαρχία της ΟΔΓ, όπως: το ζήτημα των εγγράφων ταυτότητας που δεν έφεραν τα σύμβολα της ΟΔΓ, η ιδιωτικοποίηση της κρατικής περιουσίας της ΟΔΓ χωρίς τη συγκατάθεση του Βελιγραδίου, η εισαγωγή του Deutschmark ως νόμιμου χρήματος και η πρόληψη στην επιστροφή ενός συμφωνηθέντος αριθμού στρατιωτικού προσωπικού της Γιουγκοσλαβίας και της Σερβίας στο Κόσοβο. Όλα τα παραπάνω ήταν σε προφανή αντίφαση με την έμφαση στις «επιστροφές» που είχαν ενσωματωθεί στη συμφωνία του Ντέιτον και η Ρωσία συνεχώς στην διεθνή κοινότητα τα επισήμανε (Felberbauer, Jureković and Labarre 2008).

Παρά το γεγονός ότι διαδραμάτισε τόσο σημαντικό ρόλο στις διπλωματικές προσπάθειες για τη διαχείριση της κρίσης, η Ρωσία αποκλείστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη διοίκηση της UNMIK, εκτός από τη συμμετοχή της σε μικρή ειρηνευτική δύναμη στην KFOR.

ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ (ΚΟΣΟΒΟ, ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ) ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

Στην περίοδο Πούτιν, η σημαντικότερη διαμάχη της Ρωσίας με τη Δύση αφορά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Στην περίπτωση του η Ρωσία κατά κύριο λόγο προέκρινε την μη ανάμειξη της στα εσωτερικά του σερβικού κράτους, υποστηρίζοντας ότι τα αντιτιθέμενα μέρη έπρεπε να επιλύσουν τις διαφορές τους μόνα τους, μέσω διαλόγου μέχρι να καταλήξουν σε έναν αμοιβαία αποδεκτό συμβιβασμό.

Η κατάσταση στο Κόσοβο μετά τα γεγονότα τις 9/11, άρχισε να μεταβάλλεται. Ο Κουσνέρ (Kouchner)⁴⁶ όσο και οι διαδοχικοί του, υπονομεύουν σταθερά την απόφαση 1244 με την ανάπτυξη και τη δημιουργία θεσμικών ικανοτήτων για αυτοδιαχείριση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και των Αλβανών του Κοσόβου. Ο Κουσνέρ είχε ήδη ξεκινήσει μυστικά με εμπειρογνώμονες, από το 2000 συζητήσεις για την κατάρτιση συντάγματος για το Κόσοβο (Webber 2009). Οι προσδοκίες των Κοσοβάρων ενισχυθήκαν με τα επεισόδια του Μαρτίου 2004 όπου ουσιαστικά οδήγησαν στην ουσιαστική εδαφική διχοτόμηση του Κοσόβου, με τους Σέρβους να συγκεντρώνονται (στο μεγαλύτερο μέρος τους) στον βορρά, πράξη που αποτέλεσε τον επίλογο της εθνοκάθαρσης των Σέρβων στο Κόσοβο. Από την μια πλευρά οι Αλβανοί πίστεψαν ότι η επικρατούσα κατάσταση θα ήταν μια ενδιάμεση φάση για να ολοκληρωθεί η ανεξαρτησία ενώ από την άλλη πλευρά οι Σέρβοι μπόϊκοτάραν τους κοσοβάρους από τις κρατικές υπηρεσίες του Βελιγραδίου. Τα χρόνια που ακολούθησαν η σερβική μειονότητα του Κοσόβου εκδιώχθηκε και καταπίεστηκε σε σημείο ώστε να παραμένουν πλέον στην περιοχή λιγότεροι από 100.000 Σέρβοι, περιορισμένοι κυρίως στο βόρειο Κόσοβο, καθώς και σε σερβικούς θύλακες στα νότια και ανατολικά της χώρας, υφιστάμενοι συχνά φαινόμενα βίας και καταπίεσης εκ μέρους των Κοσοβάρικων Αρχών κάτω από τα «στραβά μάτια» της διεθνούς κοινότητας.

Σερβική μειονότητα του Κοσόβου

⁴⁶ Στις 15 Ιουλίου 1999, με την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ ορίστηκε ως ο δεύτερος Αντιπρόσωπος των ΗΕ και επικεφαλής της Αποστολής των ΗΕ για την Προσωρινή Διοίκηση στο Κόσοβο (UNMIK), στην προσπάθεια του ΟΗΕ για τη δημιουργία μιας νέας πολιτικής διοίκησης και πολιτικού συστήματος. Έτσι, τα δημοτικά συμβούλια εκλέχθηκαν σε τοπικό επίπεδο μέχρι το τέλος του 2000. Αντικαταστάθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2001 από τον δανικό σοσιαλδημοκράτη Hans Hækkerup.

Ωστόσο η Πρίστινα δεν μπόρεσε να εδραιώσει την εξουσία της στο Βορρά έδαφος, όπου περίπου 40.000 Σέρβοι αποτελούν την πλειοψηφία. Ενώ το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Σέρβων του Κοσόβου που ζουν σε θύλακες στο Νότο έχουν προσαρμοστεί στην νέα κατάσταση του Κοσόβου, η περιοχή βόρεια του ποταμού Ιμπαρ (Ibar) παραμένει στα χέρια των «παράλληλων δομών» (ιδρύματα που χρηματοδοτούνται από το Βελιγράδι και τα απορρίπτουν συνεργασία με τις αρχές της Πρίστινα) (Felberbauer, Jureković and Labarre 2008).

Το επόμενο χρονικό διάστημα οι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι που εμπλέκονται στη διαδικασία των ΗΕ και ήταν συμπαθείς προς την ανεξαρτησία, επιθυμούσαν και ενθάρρυναν προσπάθειες που θα οδηγούσαν στην οριστική επίλυση του προβλήματος. Ο επίσημος αξιωματούχος του ΟΗΕ Σόρεν Πέτερσεν (Soren Jessen-Petersen)⁴⁷ προέβη σε μια διπλωματική προσπάθεια να δημιουργηθεί «δημοκρατικό, πολυεθνικό Κόσοβο», κυρίως μέσω των αποκαλούμενων προγραμμάτων «Πρότυπα για το Κόσοβο» που αφορούσαν στη δημιουργία καλών σχέσεων, ανάπτυξη των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και δημοκρατικών πρότυπων στο Κόσοβο. Ωστόσο το πρόγραμμα, στην πραγματικότητα, χαρακτηρίστηκε από αποτυχία της UNMIK να παράσχει ασφαλή επιστροφή των Σέρβων στα εδάφη τους στο Κόσοβο ή να αποκαταστήσουν την ιδιοκτησία τους.

Σε αυτό το πλαίσιο εμφανίζεται το 2007 το σχέδιο του Φινλανδού διπλωμάτη Μάρτι Αχτισάαρι (Martti Ahtisaari)⁴⁸, σύμφωνα με το οποίο προκρίνει ως συνολική λύση του ζητήματος του Κοσόβου την ανεξαρτητοποίηση της περιοχής, μια λύση η οποία στην πραγματικότητα, όχι μόνο αγνόησε την Απόφαση 1244, αλλά επέλεξε επίσης να αγνοήσει την εθνοκάθαρση των Σέρβων του Κοσόβου, την αποτυχία των αποστολών της UNMIK και της KFOR να εξασφαλίσουν την επιστροφή των πρόσφυγων Σέρβων στα σπίτια και τις περιουσίες τους, τις συνεχείς εκθέσεις από τα ΗΕ σχετικά με την αποτυχία των αρχών των Κοσοβάρων Αλβανίας να συμμορφωθούν με τα «Πρότυπα για το Κόσοβο» και τις «κατευθυντήριες αρχές» της Ομάδας Επαφής. Η ιδέα της «υπό όρους ανεξαρτησίας» για το Κόσοβο ήταν η

⁴⁷ Ο Soren Jessen-Petersen ορίστηκε Ειδικός Αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα των ΗΕ για το Κόσοβο και επικεφαλής της UNMIK στις 16 Ιουνίου 2004. Κατείχε τη θέση του μέχρι τα τέλη Ιουνίου 2006.

⁴⁸ Μάρτι Αχτισάαρι είναι κάτοχος του Βραβείου Νόμπελ Ειρήνης (2008) και διπλωμάτης των ΗΕ και μεσολαβητής, γνωστός για την διεθνή εργασία του στην ειρήνη.

πρώτη που τέθηκε στη διεθνή ατζέντα από την ανεξάρτητη διεθνή επιτροπή για το Κόσοβο ως η «λιγότερο προβληματική και ελάχιστα αποδεκτή» λύση (Goldstone 2002). Το σχέδιο δεν έγινε αποδεκτό από τη σερβική πλευρά ούτε και από τη Ρωσία και την Κίνα, μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, των οποίων τα συμφέροντα στην ευρύτερη Βαλκανική δεν ταυτίζονται με τις κινήσεις των Δυτικών και έτσι οι διαπραγματεύσεις οδηγήθηκαν εκ νέου σε αποτυχία.

Το σχέδιο Αχτισάρι, προϊόν ενός και πλέον χρόνου διαπραγματεύσεων, υπό τον τίτλο «Γενική Πρόταση για Διευθέτηση του Καθεστώτος του Κοσόβου» (Comprehensive Proposal for a Kosovo Status Settlement) βασικά προέβλεπε την απόσχιση της επαρχίας του Κοσόβου από τη Σερβία, στην οποία μέχρι τότε τυπικά και σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο ανήκει, και την ανακήρυξή της σε ανεξάρτητο κράτος υπό διεθνή πολιτικο-στρατιωτική επιτήρηση για ορισμένο χρονικό διάστημα. Η διάρκεια της επιτήρησης θα εξαρτιόνταν από την εκ μέρους της αλβανικής ηγεσίας του κράτους θεσμοθέτηση και υλοποίηση ενός ιδιόμορφου πολύπλοκου συστήματος άσκησης της εξουσίας το οποίο προσδιοριζόταν στην πρόταση:

α. Την απαγόρευση στο νέο κράτος να έχει εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον οποιασδήποτε χώρας και να ζητήσει την ένωσή του με οποιαδήποτε άλλο όμορο κράτος.

β. Συνταγματικά κατοχυρωμένους θεσμούς με τους οποίους θα εξασφαλιζόνταν οι ελευθερίες και όλα τα δικαιώματα (εθνικά, θρησκευτικά, γλωσσικά, πολιτισμικά και άλλα) όλων των κατοίκων.

γ. Οι ελευθερίες και τα δικαιώματα των Σέρβων και των άλλων μη αλβανικών εθνοτήτων βασικά θα εξασφαλιζόνταν με την ευρεία-ενισχυμένη αυτονομία των περιοχών στις οποίες αυτοί συνιστούσαν την πλειονότητα των κατοίκων και οι οποίες περιοχές θα αποτελούσαν ιδιαίτερους, ξεχωριστούς Δήμους.

δ. Τη λήψη ειδικών μέτρων ξεχωριστής προστασίας της σερβικής ορθόδοξης Εκκλησίας και της πολιτισμικής-θρησκευτικής κληρονομιάς των Σέρβων.

ε. Δικαίωμα των σερβικών κοινοτήτων να έχουν ιδιαίτερες μεταξύ τους πολύμορφες διασυνδέσεις και κατά μόννας ή ως σύνολο, να αναπτύσσουν

ιδιαίτερες σχέσεις και δεσμούς με το σερβικό κράτος, σερβικά ιδρύματα, επιχειρήσεις, κρατικούς και μη οργανισμούς κλπ και να δέχονται φανερές ενισχύσεις από όλα αυτά.

στ. Τη μέριμνα για την επιστροφή στις εστίες τους ή σε οποιαδήποτε περιοχή του κράτους των επιθυμούντων να επαναπατριστούν εκπατρισθέντων προσφύγων.

ζ. Τη συγκρότηση πολυεθνικής (από τις εθνότητες του κράτους) αστυνομίας και κρατικής φρουράς δύναμης 2.500 ανδρών με 800 εφέδρους (Felberbauer, Jurekonić και Labarre 2008).

Ως αποτέλεσμα της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων για την υιοθέτηση του σχεδίου Αχτισάρι από τη σερβική πλευρά, ακολούθησε η μονομερής διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου από την βουλή του Κοσόβου, την 17 Φεβρουαρίου 2008, στη βάση του σχεδίου Αχτισάρι (Felberbauer, Jurekonić and Labarre 2008).

Ακολούθως, η αντίδραση της σερβικής πλευράς στην ανακήρυξη ανεξαρτησίας ήταν η δημιουργία ενός παράλληλου σερβικού συστήματος που επέφερε περαιτέρω στρεβλώσεις στο δικαιοσύνη σύστημα της περιοχής. Συνακολούθως, στο βόρειο Κόσοβο και στους σερβικούς θύλακες δημιουργήθηκε ένα παράλληλο σύστημα διοίκησης με την μέθοδο μη συνεργασίας και συνεχούς υπονόμησης της κυριαρχίας των κοσοβαρικών αρχών. Συγκεκριμένα, το σερβικό κράτος θεσπίζοντας νέα όργανα διοίκησης, δημοτικά και κοινοτικά καταστήματα, προσφέροντας δημόσιες υπηρεσίες στην περιοχή, όπως εκπαιδευτικά προγράμματα και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αλλά και καταβάλλοντας μισθούς και συντάξεις στο σερβικό πληθυσμό κάνει όχι μόνο εμφανή την παρουσία του, αλλά και καταβάλλει προσπάθειες για να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στην περιοχή (O.S.C.E. 2006-2007). Ας σημειωθεί δε, ότι στις 11 Μαΐου 2008 διεξήχθησαν βουλευτικές εκλογές στη Σερβία, συμπεριλαμβανομένων και των σερβικών περιοχών του Κοσόβου, ωστόσο η εκλογική διαδικασία στο Κόσοβο θεωρήθηκε παράνομη από την UNMIK.

Υπήρχαν διάφορες χώρες εντός της ΕΕ (Ισπανία, Σλοβακία, Ελλάδα, Κύπρο και Ρουμανία), με μειονότητες στο εσωτερικό τους, που πιθανόν να αναζητούσαν την απόσχισή τους, μετά τη διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου, οι οποίες δεν αναγνώρισαν την επίσημη αναγνώριση του. Ωστόσο η Ρωσία είδε την κίνηση της ανεξαρτησίας, όπως και την παρέμβαση του ΝΑΤΟ το 1999, ως ένα ακόμη παράδειγμα αυτού που «διαισθανόταν» ότι είναι μια προσπάθεια των ΗΠΑ για την δημιουργία ενός «μονοπολικού κόσμου», υπονομεύοντας έτσι την εξουσία των Ηνωμένων Εθνών.

Αργότερα μέσα στο χρόνο, ο Πούτιν σε συνάντηση με την καγκελάρια Μέρκελ, παρατήρησε ότι υπήρχε ένα σενάριο σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία θα μπορούσε να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, αλλά θα μπορούσε να γίνει μόνο μέσω μιας «διαδικασίας» των διαπραγματεύσεων και με τη συμφωνία όλων των εμπλεκόμενων μερών». Ο Πούτιν ταυτόχρονα προειδοποίησε ότι σε περίπτωση μονομερούς απόσχισης θα δημιουργούνταν πανευρωπαϊκό προηγούμενο (Putin 2008).

Η Ρωσία αισθάνθηκε ότι στο Κόσοβο τα συμφέροντά της και το διεθνές δίκαιο είχαν παραβιαστεί από την επιβολή μονομερούς ανεξαρτησία από τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Ωστόσο η προτίμηση της Ρωσίας για μια μορφή διμερούς προσέγγισης για την αντιμετώπιση της κρίσης αντανάκλούσε περισσότερο μια ρεαλιστική προσέγγιση της πολυμέρειας που είχε ωριμάσει πλέον στο Κόσοβο.

Όσον αφορά τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, η οποία αποτελεί μέρος της ομοσπονδίας της Β-Ε, θεωρείται το πιο εύφλεκτο σημείο στα Δυτικά Βαλκάνια. Μετά από την ειρηνευτική συμφωνία του Ντέιτον το 1995, η Β-Ε, αποτελείται από δύο αυτόνομες κρατικές μονάδες: τη Μουσουλμανική-Κροατική Ομοσπονδία και τη Δημοκρατία Σέρπσκα. Και οι δύο αυτές οντότητες έχουν δικούς τους προέδρους, κυβερνήσεις και κοινοβούλια. Συνδέονται μεταξύ τους από σχετικά αδύναμα κεντρικά θεσμικά όργανα, συμπεριλαμβανομένης της τριμελούς προεδρίας της Β-Ε, η οποία υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύει τρεις εθνικότητες: Μουσουλμάνους Βόσνιους, Καθολικούς Κροάτες και Ορθόδοξους Σέρβους. Οι Σέρβο- Βόσνιοι υποστηρίζουν την ευρύτερη αυτονομία της Δημοκρατίας Σέρπσκα και επιδιώκουν να αποσπαστεί η οντότητα από τη Β-Ε μακροπρόθεσμα (με

διεξαγωγή δημοψηφίσματος ανεξαρτησίας), ελπίζοντας ότι η Μόσχα θα στηρίξει τα αποσχιστικά τους σχέδια. Αυτό θα προωθηθεί από τον διάλογο για την ανταλλαγή εδαφών μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου -που σημαίνει ένα προηγούμενο που τελικά θα επέτρεπε την αλλαγή των συνόρων. Η Ρωσία δεν δήλωσε ποτέ δημόσια την υποστήριξη στους Σέρβο – Βόσνιους. Ωστόσο, μια σειρά συναντήσεων που πραγματοποίησε Ο Λαβρόφ με τον ηγέτη της σερβικής κυβέρνησης της Β-Ε και του πρωθυπουργού της Σερβίας θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως η απτή υποστήριξη της Μόσχας για τη μελλοντική ενσωμάτωση της Δημοκρατίας Σέρπσκα στη Δημοκρατία της Σερβίας.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το βασικό μέλημα της Ρωσίας μεταψυχροπολεμικά όσον αφορά το χώρο των Βαλκανίων είναι η διατήρηση και επέκταση της επιρροής της στην περιοχή ώστε να εξισορροπήσει την επέκταση των αντιτιθέμενων ευρωπαϊκών και νατοϊκών συμφερόντων. Ο στόχος αυτός έγινε πιο εφικτός κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Πούτιν, όταν η ισχύς της χώρας άρχισε να αυξάνεται. Κύριο μέσο για να επιτύχει αυτό το στόχο είναι η ενεργειακή της πολιτική που πραγματοποιείται μέσω της διπλωματίας των αγωγών (South stream, Burgas Alexandroupolis) και της διείσδυσης στην ενεργειακή αγορά και τις οικονομικές δραστηριότητες των κρατών της περιοχής. Το 1999, με την έλευση λοιπόν του Πούτιν η ρωσική εξωτερική πολιτική και στρατηγική επιδίωξε να σταθεροποιηθεί η Ρωσία στο εσωτερικό της και στη συνέχεια με διπλωματικά εργαλεία τη χρήση του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, να επιστρέψει ως μεγάλη δύναμη. Στην πραγματικότητα, λόγω της οικονομικής υπέροχης και ανάπτυξης επιθυμούσε και πάλι να αμφισβητήσει τις ΗΠΑ στην παγκόσμια πολιτική σκηνή (Nünlist March 2015).

Η Ρωσία αφού κατάφερε αρχικά να σταθεροποιηθεί οικονομικά στην συνέχεια μετατράπηκε σε μια ενεργειακή υπερδύναμη, γεγονός που τη βοήθησε να ισχυροποιήσει τη διεθνή της θέση. Ως εκ τούτου, η ρωσική εξωτερική πολιτική στην μετά το 2000 εποχή σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ενίσχυση της οικονομικής ανάκαμψης η οποία και εξασφαλίζει το διεθνές κύρος της και την ασφάλεια των συμφερόντων της. Στην πραγματικότητα η αλλαγή δεν έλαβε χώρα επί Πούτιν, όμως η έμφαση στην ενέργεια και οι πρώτες επιτυχίες που άρχισαν να

εμφανίζονται την περίοδο της διακυβέρνησής του δημιουργούν μια αίσθηση αλλαγής στη Ρωσία από το 2003 και έπειτα και ορθώς, καθώς έκτοτε οι ρυθμοί ανάπτυξης της χώρας ήταν θετικοί και η επανεμφάνιση της Ρωσίας στο διεθνές γίνεσθαι μέσω της έντονης εμπορικής της δραστηριότητας θεαματική. Έτσι, ο ρόλος της ενέργειας στη ρωσική εξωτερική πολιτική κρίνεται ως μείζον. Η λογική της εκμετάλλευσης του πλούσιου σε υδρογονάνθρακες και πετρέλαιο υπεδάφους της και μάλιστα η χρήση των εξαγωγών ενεργειακών προϊόντων ως όχημα μεταφοράς των ρωσικών συμφερόντων στα κράτη – εισαγωγείς, αποτελούν μια ευφυή πρακτική (Kuchins and Zevelev 2011).

Το δυνατό εξαγωγικό προϊόν της χώρας, λόγω των πλούσιων αποθεμάτων και της μεγάλης ζήτησης, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, απέδωσαν γρήγορα σημαντικούς πόρους στα ρωσικά κρατικά ταμεία. Αυτό, διότι το κράτος διατηρούσε τον έλεγχο επί των μεγαλύτερων εταιριών ενέργειας. Παράλληλα, στην επιτυχία της πρακτικής αυτής, δηλαδή την οικονομική ενίσχυση και πολιτική ενδυνάμωση της Ρωσίας, συνέβαλε η μείωση των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων.

Η Ευρώπη όντας πτωχή σε ενεργειακούς πόρους, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων από τη Ρωσία. Αντιστοίχως, όμως, και η Ρωσία απολαμβάνει από τη θέση του κυρίαρχου προμηθευτή ενέργειας της Ευρώπης τους οικονομικούς καρπούς αυτής της συνδιαλλαγής. Ως αποτέλεσμα, μεταξύ των δύο μερών δημιουργείται μια ισχυρή αλληλεξάρτηση. Η Ευρώπη χρειάζεται το ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο και η Ρωσία το ευρωπαϊκό χρήμα για να τροφοδοτήσει την ανάπτυξη και ανασυγκρότηση της χώρας στο εσωτερικό της (Bechev 2015).

Τα Δυτικά Βαλκάνια, στη ρωσική γεωπολιτική, παραμένουν ως σύνδεσμος μεταξύ της Ρωσίας με την Ευρώπη, δηλαδή αποτελούν τη γεωπολιτική γέφυρα μέσω της οποίας θα επιτύχουν τη ζώνη ασφαλείας αλλά και την περιοχή που θα τους δώσει τη δυνατότητα πέρα από σταυροδρόμι εμπορικό, στρατιωτικό και πολιτισμικό, να παίξουν και ένα νέο γεωπολιτικό ρόλο, αυτό του «ενεργειακού σταυροδρομιού». Η βαλκανική χερσόνησος λοιπόν αντιμετωπίστηκε από ένα μεγάλο κομμάτι της ρωσικής πολιτικής ελίτ ως ένας ενδιάμεσος χώρος μεταξύ της Ρωσίας και της Δύσης. Η περιοχή ουσιαστικά συνιστά μία χερσαία γέφυρα μεταξύ των καταναλωτριών χωρών της Δυτικής/Κεντρικής Ευρώπης και των

ενεργοφόρων περιοχών της πρώην ΕΣΣΔ. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το ρωσικό υπουργείο Εξωτερικών έχει υποκατασταθεί από ρωσικούς εταιρικούς κολοσσούς όπως η Gazprom και η Lukoil οι οποίοι ενθαρρύνθηκαν ανοικτά να επενδύσουν στις βαλκανικές ενεργειακές αγορές, προκειμένου να ισχυροποιηθεί ο ρόλος της Μόσχας στην περιοχή. Και πράγματι, η ενέργεια έπαιξε τον πιο καθοριστικό, τον πρωταγωνιστικό ρόλο, για να επανασυνδεθεί η Ρωσία με την βαλκανική περιοχή των κοινών πολιτισμικών αναφορών (Nünlist 2015).

Η εμπλοκή της ΕΕ και των ΗΠΑ στα Δυτικά Βαλκάνια, ως αποτέλεσμα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, είχε αρχικά αρνητικές συνέπειες για τη Ρωσία. Η δημιουργία ανεξάρτητου κράτους του Κοσόβου, η ένταξη στο NATO της Σλοβενίας και της Κροατίας και οι ευρωπαϊκές προσπάθειες να διαφοροποιηθούν από την ρωσική αγορά για την προμήθεια φυσικού αερίου, περιόρισαν τα στρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας. Συναφώς λόγω των περιορισμών αυτών η κύρια προσοχή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατευθύνθηκε προς τη Σερβία σε μια προσπάθεια να δημιουργήσει ένα αντίβαρο, η οποία πίστευε ότι είναι και ο μόνος σύμμαχος της στην Ανατολική Ευρώπη. Ως εκ τούτου, η Σερβία θεωρείται η έδρα της ρωσικής πολιτικής στα Βαλκάνια μέσω της οποίας η Ρωσία αντιμετώπισε τις χώρες μέλη του NATO. Σε αυτό βοήθα και η μεγάλη απόσταση που χωρίζει τη Σερβία από τη Δύση τόσο σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο αποδοχής της κοινής γνώμης. Σε αυτό συντελούν καθοριστικά οι πρόσφατες εχθρικές ιστορικές μνήμες του σερβικού λαού προς τις χώρες μέλη του NATO που συμμετείχαν στους βομβαρδισμούς κατά τον πόλεμο του Κοσόβου. Θεωρείται δύσκολο, αν όχι αμφίβολο, το αν και πότε θα καλυφθεί αυτή η απόσταση με τη Δύση, δεδομένου ότι προς το παρόν τα σερβικά συμφέροντα δε φαίνεται να συγκλίνουν σε απόλυτο βαθμό με τα δυτικά από το σύνολο του πολιτικού φάσματος (Galeotti 2018).

Όπως προαναφέρθηκε η ρωσική επιρροή στα Δυτικά Βαλκάνια είναι ιδιαίτερα έντονη στον ενεργειακό τομέα. Οι εταιρείες Lukoil Neftochim, Gazprom Neft (Σερβία) και Zarubezhneft (Κροατία, Βόσνια - Ερζεγοβίνη) ελέγχουν σε μεγάλο βαθμό το εμπόριο πετρελαίου, μέσω της ιδιοκτησίας μονάδων διύλισης και σταθμούς βενζίνης. Η σημασία της ενεργειακής αγοράς των Βαλκανίων για την ρωσική ενεργειακή εξαγωγική δραστηριότητα είναι βαρύνουσας σημασίας καθώς ο

όγκος των εξαγωγών στα Βαλκάνια αγγίζει τα εβδομήντα τρία δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ανά έτος, δηλαδή περίπου μισή φορά τον όγκο των ενεργειακών εξαγωγών προς την Ευρώπη.

Στο οικονομικό μέτωπο, η Ρωσία επιδιώκει να χρησιμοποιήσει τη θέση της μέσα από φυσικό αέριο και το πετρέλαιο. Αρχικά όσον αφορά στις πωλήσεις **πετρελαίου**, η παρουσία της Ρωσίας πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο μέσω ρωσικού γίγαντα «Lukoil». Όσο για την πώληση του ρωσικού **φυσικού αερίου** στη Σερβία η Ρωσία διαθέτει μερίδιο άνω του 95% και παραμένει μονοπωλιακός προμηθευτής φυσικού αερίου στις περισσότερες χώρες της περιοχής, με εξαίρεση την Ελλάδα τη Ρουμανία και τη Κροατία. Το αέριο χρησιμοποιείται κυρίως για τη θέρμανση και στα Δυτικά Βαλκάνια μόνο η Σερβία εισάγει σημαντικούς όγκους (περίπου 2,5 δισ. Κυβικά μέτρα ή 11% της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας). Αξίζει να σημειωθεί πως σε κάποιες περιπτώσεις πρώην Γιουγκοσλαβικών κρατών οι επενδύσεις στον ενεργειακό τους τομέα έγιναν ως αντάλλαγμα για παλαιότερες οφειλές της Ρωσίας. Επί παραδείγματι, το χρέος των 183 δισεκατομμυρίων δολαρίων της Σερβίας σβήστηκε με την επένδυση 105 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την κατασκευή του υδροηλεκτρικού εργοστασίου στο Τζερνταπ (Djerdap). Επίσης αμφιλεγόμενη είναι και η συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ της Gazprom Neft και της πετρελαίου της Σερβίας (NIS) αφού η πολύ χαμηλή τιμή πώλησης θεωρείται ότι αποτελεί ένα είδος χρέους προς τη Ρωσία για την υποστήριξη της για το Κόσοβο. Η «Gazprom» είναι η κυρίαρχη εταιρεία στην πώληση του φυσικού αερίου και υπάρχουν σχέδια για την ανάπτυξη του δικτύου φυσικού αερίου και στις λοιπές βαλκανικές χώρες. Στη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, η Zarubezh neft αγόρασε τα διυλιστήρια στα Bosanski Brod και Modrica το 2007 και το βενζινάδικο Banjaluka (Nünlist 2015).

Όσον αφορά τις μεταφορές επιλογές, κυρίως για τη μεταφορά του φυσικού αερίου, ο πόλεμος των αγωγών βρήκε εύφορο έδαφος στα Βαλκάνια. Δεδομένης της σπουδαίας γεωπολιτικής σημασίας της περιοχής για τα συμφέροντα των πρωταγωνιστών του «Νέου Μεγάλου Παιχνιδιού» η Ρωσίας παρουσίασε δυο σχέδια τον Trans-Balkan pipeline και τον South Stream.

Ο μεν πρώτος σχεδιαζόμενος αγωγός θα ελεγχόταν από την Ρωσία και υπολογίζεται ότι θα μετέφερε ετησίως 35-50 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου που θα έφταναν στο Μπουργκάς με τάνκερς που θα φεύγουν από τα ρωσικά λιμάνια του Νοβοροσίσκ (Novorossiysk) και Τουάπσε (Tuapse) της Μαύρης Θάλασσας. Ο αγωγός αυτός θα μείωνε την σχετική ισχύ που έχει η Τουρκία μέσω του ελέγχου των στενών. Βέβαια το μέλλον του αγωγού αυτού δεν ολοκληρώθηκε ποτέ καθώς βουλγαρική πλευρά πρόβαλε αντιρρήσεις, και αποχώρησε από το σχέδιο.

Ο μεν δεύτερος σχεδιαζόμενος αγωγός φυσικού αερίου ο South Stream, αποτελεί συνεργασία της Gaz-Prom με την ιταλική ENI. Θα έχει μήκος 900 χλμ και θα μπορεί να μεταφέρει στην Ευρώπη 30 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως. Ο South Stream θα ξεκινά από τη Ρωσία, θα διασχίζει υποθαλάσσια την Μαύρη Θάλασσα και θα καταλήγει στη Βουλγαρία, όπου θα χωρίζεται σε δυο τμήματα. Το ένα μέσω Ρουμανίας, Ουγγαρίας και Σλοβενίας θα φτάνει στη βόρεια Ιταλία και το άλλο μέσω Ελλάδας στη νότια Ιταλία. Η Σερβία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία έχουν ήδη υπογράψει σχετικές συμφωνίες για την κατασκευή αυτού του έργου. Με τον αγωγό αυτό η Σερβία αποκτά πρόσθετη διεθνής σημασία, καθώς θα πάψει να είναι ο μοναδικός δέκτης της ενέργειας μέσω αγωγών από άλλες χώρες, και γίνεται ένα από τα πολλά κράτη διέλευσης. Εκτός από τη Σερβία, ένα παρακλάδι του αγωγού στρέφεται στη Β-E, την οντότητα της Δημοκρατίας της Σέρπσκα, ενισχύοντας περαιτέρω τις σχέσεις της οντότητας με τη Σερβία και τη Ρωσία. Η κατασκευή αυτού του αγωγού μεγεθυνθεί τον ρόλο της Ρωσίας σε ολόκληρη την περιοχή των Βαλκανίων. Σε σχέση με τη Β-E, η ρωσική πολιτική είναι σαφής βοηθώντας με όλα τα μέσα τη Δημοκρατία των Σέρβων για την ύπαρξή της. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει τη Ρωσία να έχει άμεσο έλεγχο όλων των διεργασιών που λαμβάνουν χώρα στις Δυτικές Βαλκανικές χώρες και έμμεσες επιπτώσεις στις πολιτικές της ΕΕ και του NATO σε σχέση με την πιθανή επέκταση τους στην περιοχή. Ωστόσο, το πρόγραμμα του South Stream αντιμετώπισε νομικά προβλήματα. Συγκεκριμένα, το Δεκέμβριο του 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προειδοποίησε τις συμμετέχουσες χώρες ότι πρέπει να επαναδιαπραγματευθούν τις συμφωνίες τους με την Gazprom, επειδή παραβιάζουν τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, που απαγορεύει μια εταιρία να είναι ιδιοκτήτρια του αγωγού και συγχρόνως να παρέχει και το φυσικό αέριο. Και

κατά αυτόν τον τρόπο διαταράσσεται η ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια (Bechev 2015).

Οι δυο ρωσικοί αγωγοί συνιστούν σημαντικό κομμάτι του στρατηγικού σχεδιασμού της Ρωσίας, να καταστεί «ενεργειακή υπερδύναμη» και να αυξήσει την γεωπολιτική της επιρροή αξιοποιώντας τα ενεργειακά αποθέματα που διαχειρίζεται. Η επιλογή των Βαλκανίων, ως δίοδου για τη μεταφορά φυσικού αερίου, εντάσσεται στην επιδίωξη της διαφοροποίησης που προωθούν οι δρώντες του ενεργειακού εμπορίου. Για τη Ρωσία, που κατέχει τη μερίδα του λέοντος στις ευρωπαϊκές εισαγωγές, είναι μια εναλλακτική πορεία μέσω αξιόπιστων χωρών που θα παρακάμπτει την «προβληματική» Ουκρανία, η οποία πολλές φορές έχει προκαλέσει προβλήματα στη διαμετακόμιση.

Συμπερασματικά, τα ρωσικά συμφέροντα στα Δυτικά Βαλκάνια υφίστανται και θα παραμείνουν ακόμη κι αν έχουν διαφοροποιηθεί από το παρελθόν, λόγω της ενεργειακής ταυτότητας της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής σε συνδυασμό με την αυξανόμενη σημασία της νοτιοανατολικής Ευρώπης ως ενεργειακή αγορά και ως κόμβος διαμετακόμισης ενέργειας στην Ευρώπη.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ : Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

Η κατάσταση της ασφάλειας στην Ευρώπη έχει αλλάξει και ως εκ τούτου το ΝΑΤΟ προέβη σε ορισμένα απαραίτητα βήματα για να εξασφαλίσει την περαιτέρω ανάπτυξή του. Υπήρξαν τρεις κύριες αλλαγές στην ασφάλεια: Πρώτον, η διάλυση της ΕΣΣΔ μείωσε πρακτικά προσωρινά τη συμβατική απειλή που συνιστούσε για τη Δυτική Ευρώπη. Δεύτερον, μέρος από τις χώρες στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, της Βαλτικής και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (χώρες που ήταν στην σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ) άρχισαν τη σταδιακή οικονομική μετάβασή τους και την ενσωμάτωσή τους στις ευρωπαϊκές αλλά και τις δομές του ΝΑΤΟ. Τρίτον, οι αναδυόμενες προκλήσεις ασφάλειας εκτός του εδάφους του ΝΑΤΟ θεωρήθηκαν απειλή για τα μέλη της Συμμαχίας (Bechev 2015).

Οι εξελίξεις της τελευταίας εικοσαετίας προσέφεραν στο ΝΑΤΟ το εφελύχριο για την μετεξέλιξή του από στενό οργανισμό συλλογικής άμυνας σε παγκόσμιο

παράγοντα διεθνούς ασφάλειας, προς όφελος τόσο των μελών της όσο και της διεθνούς ειρήνης και σταθερότητας. Το απλουστευτικό και μηχανιστικό ερώτημα των αρχών της δεκαετίας του 90, «γιατί το NATO εξακολουθεί να υπάρχει μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ και του Συμφώνου Βαρσοβίας», απαντήθηκε στην πράξη με την προσαρμογή του NATO στις νέες συνθήκες και την εκ μέρους του κάλυψη των ευρύτερων απαιτήσεων ασφαλείας για τα κράτη – μέλη του, που προέκυψαν από την διαφοροποίηση των απειλών, των κινδύνων, των αβεβαιοτήτων, της αστάθειας και των νέων – προκλήσεων σε τομείς όπως η διεθνής τρομοκρατία, η ενεργειακή ασφάλεια κ.τ.λ.

Η διεύρυνση του NATO αποτελεί ένα βήμα για την περαιτέρω προώθηση ενός από τους βασικούς αντικειμενικούς σκοπούς της Συμμαχίας που είναι η βελτίωση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην ευρύτερη Ευρω - Ατλαντική περιοχή. «Τα μέρη δύνανται, δι' ομοφώνου συμφωνίας, να καλέσουν οιονδήποτε έτερον Ευρωπαϊκών Κράτος όπερ είναι εις θέσιν να προαγάγει τας αρχάς της παρούσης Συνθήκης και να συμβάλει εις την ασφάλειαν της περιοχής του Βορείου Ατλαντικού, όπως προσχωρήσει εις την παρούσαν Συνθήκην.(...)»⁴⁹. Η διαδικασία διεύρυνσης βοηθά στο να αποτραπεί η σύγκρουση, επειδή η ίδια η προοπτική της ιδιότητας του μέλους λειτουργεί ως ένα κίνητρο για τα επίδοξα μέλη προκειμένου να λύσουν τις διαφορές με τους γείτονές τους και να προωθήσουν με τις μεταρρυθμίσεις και τον εκδημοκρατισμό. Επιπλέον, τα νέα μέλη δεν θα πρέπει να απολαμβάνουν μόνον τα οφέλη από την ιδιότητα του μέλους, θα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να συνεισφέρουν στην συνολική ασφάλεια όλων των κρατών μελών.

Η διεύρυνση του όρου της ασφάλειας επέβαλε στην Βορειοατλαντική Συμμαχία εσωτερικές και εξωτερικές προσαρμογές. Χωρίς να παραμερισθούν καθ' οιονδήποτε τρόπο οι παραδοσιακές προτεραιότητες, ρόλοι και επιδιώξεις της Συμμαχίας, η τελευταία επιζήτησε επιτυχώς την διεύρυνσή τους στους τομείς της διαχείρισης κρίσεων, της αντιμετώπισης ασύμμετρων απειλών, της υποστήριξης αποστολών ειρήνης και σταθερότητας αλλά κυρίως την συνεχή της διεύρυνση σε μέλη.

⁴⁹ Άρθρο 10, της Συνθήκης του Βόρειου-Ατλαντικού, Washington D.C, 4 Απριλίου 1949.

Για τη Ρωσία τα Δυτικά Βαλκάνια, παρόλο που δεν είναι Ανατολική Ευρώπη, Καύκασος ή Κεντρική Ασία, είναι μείζονος σημασίας για την ασφάλεια της όπως τη διαφύλαξη των συμφερόντων της Ρωσίας στα Στενά, την αποφυγή χερσαίας επίθεσης εναντίον της Ρωσίας και την ανάσχεση της ανάπτυξης αντιτιθέμενων συμφερόντων στην περιοχή. Επίσης, τα Βαλκάνια αποτελούν το μοναδικό δυνητικό χερσαίο ενεργειακό διάδρομο για τη διαμετακόμιση πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κασπία, με σκοπό να μειωθεί η ευρωπαϊκή ενεργειακή εξάρτηση από την Ρωσία. Άρα, συνιστούν επιπροσθέτως ένα χώρο ζωτικής σημασίας για τη Ρωσία, ως προς την ανάσχεση ενεργειακών projects αντιτιθέμενων στα ρωσικά συμφέροντα. Συμπερασματικά, η Ρωσία έχει πληθώρα, ελαφρώς διαφοροποιημένων, αλλά τόσο παραδοσιακών, όσο και σύγχρονων συμφερόντων στα Βαλκάνια (Galeotti 2018).

Η παρουσία του NATO στα δυτικά της σύνορα θορύβησε τη Ρωσία η οποία έχει επιδοθεί σε μία προσπάθεια να επηρεάσει εκ νέου τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων με μία σειρά διπλωματικών και οικονομικών κινήσεων. Απώτερος στόχος της ρωσικής στρατηγικής είναι η υποβάθμιση τόσο του NATO, όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Βαλκάνια. Παρ' όλες τις προσπάθειες των εξωτερικών παραγόντων, τα περισσότερα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων έχουν ενταχτεί είναι ακόμα πρόθυμα να ενταχθούν στους ευρωατλαντικούς θεσμούς.

Οι Ρώσοι έχουν αντιληφθεί καλά ότι αποδίδει πολύ για αυτούς, η είσοδος τους στα κενά ισχύος της αμερικανικής - ευρωπαϊκής πολιτικής. Στα Βαλκάνια παραμένουν δυο εστίες πιθανής ανάφλεξης, που απειλούν να πυρπολήσουν ολόκληρη την περιοχή. Η πρώτη είναι η διατάραξη της εύθραυστης ειρήνης στη Β-Ε, η οποία ως κράτος απειλείται με διάλυση και η δεύτερη είναι το ασταθές Κόσοβο παράλληλα με την δημιουργία της «Μεγάλης Αλβανίας». Η στρατηγική της Ρωσίας έχει εμφανές επιπτώσεις σε μία περιοχή πληγείσα από εθνικό διχασμό και πολεμικές συγκρούσεις. Η Ρωσία στην Β-Ε, χρησιμοποιεί την επιρροή της για να υποστηρίξει την πιο αποσχιστική επεξήγηση της συνθήκης Ντέιτον με μπλοκάρισμα των διαδικασιών συνένωσης της χώρας. Κατά το ελάχιστο επιζητάει με μία στρατηγική «Διαίρει και βασίλευε» την συνεχιζόμενη διαίρεση ως εργαλείο για να αποτρέψει την ομοσπονδιακή κυβέρνηση από το να συμπλεύσει με την Δύση και να ενταχθεί στο NATO. Έτσι οι υποψίες για την προοπτική της

απόσχισης της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και πιθανής ένωσης της με την Σερβία παραμένουν, αφού έχουν επίτηδες κρατηθεί ανοιχτές.

Στην περίπτωση της διακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου το 2008, η Ρωσία αντέδρασε μεν, αλλά δια της οδού του διεθνούς δικαίου αφού διαθέτει προνομιακή θέση ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ και μπλοκάρει όλες τις διαδικασίες που τρέχουν από τα ΗΕ στα Βαλκάνια. Ωστόσο, η Ρωσία έκανε χρήση του Κοσόβου ως προηγούμενο στην περίπτωση της αναγνώρισης των γεωργιανών εδαφών της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας ως ανεξάρτητα κράτη το 2008 και αργότερα με την προσάρτηση της Κριμαίας. Αντί να πιέζει σκληρά για να επαναφέρει τα δυτικά θεσμικά όργανα του μετα-σοβιετικού χώρου, προσπάθησε να εκθέσει τις πολιτικές τους ως κοντόφθαλμες, διπλές και επιρρεπείς σε αποτυχία, όπως καθώς και να επιδιώξει επιπλέον μόχλευση μέσω της οικοδόμησης δεσμών με τις βαλκανικές χώρες όπως οι εξαγωγές ενέργειας, οι οικονομικοί δεσμοί που συνάπτει με τα Βαλκανικά κράτη και η διπλωματία των αγωγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπερασματικά η μελέτη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στα δυτικά βαλκάνια πρέπει να γίνεται στη βάση πρώτον, του ότι έχει συνέχεια, οι ρίζες της βρίσκονται πίσω στο 1993 και έκτοτε δεν έχει αλλάξει πέραν του τρόπου πραγμάτωσης και δεύτερον, ότι δεν υφίσταται πλέον ξεχωριστή ρωσική βαλκανική πολιτική, αλλά προσδιορίζεται με βάση τους γενικότερους στόχους και τις κατευθύνσεις της συνολικής ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι βασικές αρχές της, δηλαδή το δόγμα, οι κατευθύνσεις και οι στόχοι της διαμορφώθηκαν το 1993, τρία χρόνια μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ και τη δημιουργία της ρωσικής Ομοσπονδίας. Στο χρονικό αυτό διάστημα, εν μέσω της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, η Ρωσία μέτρησε τις δυνάμεις της και τους αντιπάλους της και κατέληξε σε μια εξωτερική πολιτική με πραγματιστικό χαρακτήρα, εις βάρος της αρχικής φιλελεύθερης, διεθνικιστικής προσέγγισης. Οι εξελίξεις στα Βαλκάνια έπαιξαν, σαφώς, καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης ταυτότητας της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, γεγονός που καταδικνύει με emphaticό τρόπο τη σημασία του χώρου των Βαλκανίων για τη Ρωσία.

Ο πρώτος διατελέσας υπουργός εξωτερικών της ρωσικής Ομοσπονδίας, Κοζίρεφ, συνέδεσε την εξωτερική πολιτική με την εσωτερική αναδιοργάνωση και την οικονομική ανάπτυξη. Έκτοτε, αποτελούν τρεις αλληλο-εξαρτημένες μεταβλητές της ίδιας συνάρτησης, της ανάκαμψης και ενδυνάμωσης της Ρωσίας. Επομένως για να μελετήσει κανείς τη ρωσική βαλκανική πολιτική πριν και μετά από τον Πούτιν θα πρέπει να ανατρέξει στις αρχές, τις κατευθύνσεις και τους στόχους της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής του 1993. Επίσης, για να ερμηνεύσει τη στάση της στα Βαλκάνια μεταψυχροπολεμικά, θα πρέπει να αναλύσει τη σημασία των Βαλκανίων στην ευρύτερη ρωσική εξωτερική πολιτική, εντοπίζοντας τα ρωσικά συμφέροντα στην περιοχή και αυτά που συνδέονται με την περιοχή αυτή.

Σε εξωτερικό επίπεδο, η Ρωσία προσβλέπει στη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητάς της, την επικράτησή της έναντι των συνορευόντων κρατών, την

ανάδειξή της δηλαδή σε περιφερειακό ηγεμόνα και στη διεκδίκηση ενός ρόλου ισότιμου εταίρου των μεγάλων δυνάμεων. Όσο αφορά τις υπάρχουσες δομές του διεθνούς συστήματος, επιδιώκει να ενταχθεί πλήρως στους υπάρχοντες διεθνείς οργανισμούς και να επωφεληθεί από τη συνεργασία με τους άλλους δρώντες και τη σταθερότητα στις εξωτερικές της σχέσεις, διατείνοντας παράλληλα το σεβασμό της στο διεθνές δίκαιο. Βεβαίως, το κυρίαρχο στοιχείο της ταυτότητας της εξωτερικής πολιτικής της είναι ο πραγματισμός και ως εκ τούτου, όπως παρατηρείται μάλιστα και στην πράξη, η αύξηση της οικονομικής ισχύος της και της δύναμής της σε σχέση με τα άλλα υποκείμενα του διεθνούς συστήματος, αυξάνει και τις επιδιώξεις της και μεταβάλλει τη στάση της επί των τεκταινόμενων.

Η επέκταση της Δύσης σε περιοχές που εδράζονταν παραδοσιακά ρωσικά συμφέροντα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπως τα Βαλκάνια, η Ανατολική Ευρώπη ή ο Καύκασος γίνεται αντιληπτή από τη Ρωσία ως πρόκληση ή ακόμα και απειλή και όσο αυξάνεται η ισχύς της ή μικραίνει η απόσταση (δηλαδή όσο πιο κοντά στα σύνορά της) δεν διστάζει να ασκήσει μια εξωτερική πολιτική περισσότερο κατηγορηματική και να προβεί σε χρήση βίας. Ωστόσο, παράλληλα, σε τομείς όπου εντοπίζεται σύμπτωση συμφερόντων – αντιλαμβανόμενη ρεαλιστικά την πραγματικότητα- δε διστάζει να συνεργαστεί. Ασκήει, λοιπόν, κατηγορηματική πολιτική στο στενό της περιβάλλον και επιδιώκει παρουσία ως μεγάλη δύναμη που στοχεύει στην εξισορρόπηση των αντιτιθέμενων συμφερόντων εκτός αυτού. Ωστόσο ενώ η επέκταση του NATO γίνεται αντιληπτή ως απειλή από τη Ρωσία, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν αντιμετωπίζεται σαν στρατηγική επέκταση της Δύσης που χρήζει αναχαίτισης, όσο καλλιεργούνται οικονομικοί δεσμοί με την ΕΕ. Η πρόκληση, για την πραγμάτωση των παραπάνω στόχων, δεν ήταν άλλη από την επιτυχία του τρίπτυχου: εξωτερική πολιτική, εσωτερική αναδιοργάνωση και οικονομική ανάπτυξη.

Η Ρωσία ξεκίνησε έχοντας μια φιλελεύθερη, διεθνιστική αντίληψη για τον κόσμο, κατά την οποία η ασφάλεια επιδιώκεται μέσω της συνεργασίας και όχι μέσω της αύξησης της ισχύος, όπως διατείνονται οι ρεαλιστές. Στην πράξη, όμως, συνδέθηκε με το οικονομικό μοντέλο του «shock therapy» το οποίο απέτυχε παταγωδώς να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στοιχείο καταδικαστικό αυτής της αντίληψης για τους Ρώσους ήταν αργότερα και η διεύρυνση του NATO

και ο πόλεμος εναντίον της Σερβίας, που έγιναν αντιληπτά ως στρατηγικές κινήσεις της Δύσης για την προάσπιση των συμφερόντων της ενάντια στα ρωσικά. Η συνειδητοποίηση της επιδίωξης ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής από τη Δύση, μέσω της προώθησης αποκλινόντων συμφερόντων και η αποτυχία του - δυτικής εμπνεύσεως - οικονομικού μοντέλου, συνετέλεσαν στην επικράτηση μιας ρεαλιστικής αντίληψης για τον κόσμο από τον Κοζίρεφ και της αρχής του πραγματισμού στην ρωσική εξωτερική πολιτική.

Με την ανάληψη καθηκόντων υπουργού εξωτερικών από τον Πριμακόφ, η Ρωσία μη έχοντας άμεση απειλή σύρραξης να αντιμετωπίσει, συνέχισε να επικεντρώνεται στην εξωτερική εξισορρόπηση, λειτουργώντας ως μια εκ των μεγάλων δυνάμεων. Τα παραπάνω γεγονότα στοίχισαν στη Ρωσία τη δυναμική της στο διεθνές στερέωμα κατά τη δεκαετία του 90' και την εξέλιξή της ίσως σε μια φιλελεύθερη διεθνιστική δύναμη. Ανέδειξαν, όμως, παράλληλα τον πραγματισμό, αλλά και την προσήλωση της Ρωσίας στο διεθνές δίκαιο και τους θεσμούς σε χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εξωτερικής πολιτικής της.

Έτσι, η ρωσική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια, πριν το 2000, υπήρξε προϊόν δύο μεταβλητών. Πρώτον, της αλληλεπίδρασης των εσωτερικών εξελίξεων στη Ρωσία και της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και δεύτερον, της ρωσικής πολιτικής και των εξελίξεων στη Γιουγκοσλαβία. Συνεπώς, τη ρωσική αδράνεια στο ξέσπασμα του πολέμου της Β-Ε, που συνεχίστηκε και κατά τη διάρκειά του, εξηγούν: α) η δύσκολη επικρατούσα κατάσταση στο εσωτερικό της Ρωσίας μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η συνεπαγόμενη εσωστρέφεια των Ρώσων, η αρχικά υιοθετηθείσα διεθνιστική προσέγγιση στη ρωσική εξωτερική πολιτική και β) οι εξελίξεις στην Γιουγκοσλαβία. Δηλαδή, η Ρωσία αδυνατούσε να παρέμβει όταν ξέσπασε η κρίση στην Β-Ε και γενικότερα στο πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας, καθώς προείχε η αντιμετώπιση των εσωτερικών της προβλημάτων, η σταθεροποίηση της χώρας και η ανάκαμψή της. Συνάμα, δεν ένιωθε απειλή από τη Δύση, καθώς θεωρούσε πως ο ανταγωνισμός έχει δώσει πλέον τη θέση του στην αμοιβαία επωφελή συνεργασία.

Καθώς οι ΗΠΑ ενεργούσαν μονομερώς από το 1994, η Μόσχα ανησυχούσε ότι η Ουάσινγκτον χρησιμοποίησε τα Βαλκάνια ως μια ακόμη ευκαιρία για να υπογραμμίζει την εξουσία της στον κόσμο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ωστόσο, η

Ρωσία δεν είχε ούτε την πολιτική δύναμη ούτε την πολιτική βούληση να παρέμβει εξ ονόματος των Σέρβων. Βασικά, η Μόσχα δεν ήταν ποτέ πρόθυμη να διακινδυνεύσει τις σχέσεις της με τη Δύση για χάρη του Παλε, δηλαδή δεν ήταν διατιθέμενη να αντιπαρατεθεί με τον κόσμο πάνω από τον χάρτη της Βοσνίας. Παρόλο που το ρωσικό κοινοβούλιο διατύπωσε από την αρχή του πολέμου μια πιο φιλοσερβική στάση απ' ό,τι η Κυβέρνηση Γιέλτσιν, δεν είχε την εξουσία, ιδιαίτερα μετά τις συνταγματικές αλλαγές Δεκεμβρίου 1993, να επηρεάσει ουσιαστικά την πολιτική της χώρας. Ωστόσο δεν υπήρχε και δημόσιο ενδιαφέρον για τους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας.

Η πολιτική της Ρωσίας απέναντι στη Γιουγκοσλαβία μπορεί να κριθεί υπέρ της παροχής βοήθειας προς την Σερβία. Ήταν μια πολιτική βασισμένη στην Realpolitik και όχι στην ηθική. Ωστόσο, στο συνολικό πλαίσιο της διεθνούς προσπάθειας, οι πολιτικές της Ρωσίας στην Β-Ε ήταν πολιτικές ευθύνης. Για αυτό και οι προσπάθειες της Μόσχας αναγνωρίστηκαν από πολλές ευρωπαϊκές χώρες κυρίως λόγω της συμπεριφοράς της κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία, παρόλο που δημιουργήθηκαν οι φόβοι ότι η συνεργατική πολιτική της Μόσχας προς τη Δύση δεν θα διαρκέσει. Φάνηκε σε πολλούς ότι του η συνεργατική πολιτική βασιζόταν στην πίστη για οφέλη της εταιρικής σχέσης.

Ο ρόλος της Μόσχας δεν ήταν ποτέ τόσο σημαντικός όσο ο ρόλος των Η.Π.Α., ή ακόμα και αυτός των της Βρετανίας ή τη Γαλλίας, αλλά η Ρωσία ήταν αυτή που συνέβαλε στο να τερματιστεί ο πόλεμος, ωστόσο ο πόλεμος στην Βοσνία έδειξε ότι η Μόσχα ήταν σε θέση να διαδραματίσει θετικό ρόλο στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Η αντίδραση της Ρωσίας, των δυτικών κρατών και του διεθνούς συστήματος γενικά στο ζήτημα του Κοσόβου κατά τη δεκαετία του 1990 δύναται να γίνει αντιληπτό στο πλαίσιο μιας δεκαετούς διπλωματίας και στρατιωτικής παρέμβασης. Ενώ η Γερμανία άσκουσε πίεση στο εσωτερικό της ΕΚ για ταχείες αναγνωρίσεις ανεξαρτησίας από τις πρώην δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, υπήρχε η αίσθηση από την διεθνή κοινότητα ότι το Κόσοβο δεν πληροί τα νομικά ή πολιτικά κριτήρια για να συμπεριληφθεί σε αυτή κατηγορία. Το Κόσοβο αποθαρρύνθηκε ενεργά από την αναγνώριση της δήλωσής του η ανεξαρτησία από την ΕΚ και τις ΗΠΑ και τα προβλήματα στην επαρχία θεωρήθηκαν ως «εσωτερικό» πρόβλημα για τη Σερβία.

Το πρόβλημα του Κοσόβου παρουσίασε στη Ρωσία ένα διλήμμα εξωτερικής πολιτικής που θα είχε επιπτώσεις όχι μόνο για τις νέες προτιμήσεις για πολυμέρεια σε διεθνές επίπεδο αλλά και για τις εγχώριες και περιφερειακές διενέξεις «γειτονίας», ιδίως με την όσον αφορά τις δικές της «παγωμένες συγκρούσεις» και τη χειραγώγηση των Τσετσένων πολεμιστών. Την προσπάθεια της Ρωσίας να εργαστεί μέσω του ΟΗΕ για την «παγκοσμιοποίηση» της διεθνούς αντίδρασης στην κρίση του Κοσόβου κατά συνέπεια, αντιμετώπισε ένα παράδοξο στη διαχείριση της εξωτερικής και της εσωτερικής πολιτικής της.

Η μονομερής στρατιωτική παρέμβαση του ΝΑΤΟ του 1999 επιδείνωσε τις ρωσικές αντιλήψεις για την απειλή εθνικής ασφάλειας που δημιουργεί η ανατολική επέκταση του ΝΑΤΟ και η νέα στρατηγική του αντίληψη. Όμως η Ρωσία διαδραμάτισε εποικοδομητικό ρόλο στη διαπραγμάτευση του τερματισμού του πολέμου και στην αναζήτηση μέσα από την Ομάδα Επαφής μιας λύσης. Ωστόσο, απειλούσε επίμονα ότι θα χρησιμοποιήσει το δικαίωμά της να ασκήσει βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ για να εμποδίσει τις προσπάθειες των ΗΠΑ και της ΕΕ να εξασφαλίσουν την αναγνώριση του ΟΗΕ στην απόσχιση του Κοσόβου. Οι κύριες διεθνείς συμφωνίες και φόρουμ διαπραγμάτευσης, στις οποίες η Ρωσία συμμετείχε μαζί με τις ΗΠΑ και τις μεγάλες χώρες της ΕΕ, επιβεβαίωσε ότι το Κόσοβο θα πρέπει να επιλυθεί με την Απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ και με τρόπο που τονίζει κάποια μορφή ενισχυμένης αυτονομίας. Επίσης συμφωνούσαν ότι δεν θα πρέπει να υπάρξει επιβαλλόμενη λύση. Όλα τα παραπάνω παραβιάστηκαν από τη μονομερή δήλωση ανεξαρτησίας του Κοσόβου το Φεβρουάριο του 2008 και από τις ταχείες αναγνωρίσεις που πρόσφεραν οι ΗΠΑ και οι περισσότερες χώρες της ΕΕ.

Ωστόσο, αυτός ο πόλεμος του ΝΑΤΟ, του 1999, ήταν ένα είδος ορόσημο στη σχέση της ρωσικής πολιτικής ελίτ και του κοινού της κατά τις ΗΠΑ και τη Δύση. Με την ευκαιρία αυτού του πολέμου στη Ρωσία επικράτησε η άποψη ότι οι ΗΠΑ εξαπάτησε τη Ρωσία και ότι το ΝΑΤΟ θα εξακολουθεί να στρέφεται κατά της Ρωσίας. Αγανάκτηση κατέκλυσε την Ρωσική κοινωνία και ενίσχυσε την εντύπωση ότι το πραγματικό κίνητρο της δυτικής επέμβασης στο Κόσοβο ήταν «εκφοβισμός, να απειλεί ακόμα και με επίθεση» κατά της Ρωσίας. Από τότε, δεν υπήρξε θέμα βούλησης της Ρωσίας να θέσει σε κίνδυνο στα δυτικά Βαλκάνια και δόθηκε

προτεραιότητα στους εθνικούς στόχους της πολιτικής της. Για να αποδείξει εκ νέον τη δύναμη της, η Μόσχα ήταν έτοιμη να αναλάβει σημαντικούς πολιτικούς κινδύνους, όπως δείχνει ένα από τα πιο δραματικά γεγονότα του πολέμου στο Κόσοβο.

Το γεγονός ότι η Ρωσία δεν επενέβη στην περιοχή και αποδέχτηκε ουσιαστικά την κατάσταση χωρίς βέβαια να έχει αναγνωρίσει ακόμα το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος, συνηγορεί και σε ένα βαθμό αποδεικνύει ότι η Ρωσία δεν ήταν ακόμα σε θέση να επιδιώξει έναν πιο ενεργό ρόλο σε διεθνές επίπεδο πέραν της στενής της περιφέρειας.

Μετά την ανάληψη των προεδρικών καθηκόντων από τον Putin ήταν παραπάνω από αισθητή μια προσπάθεια ειρηνικής σύμπλευσης με τη Δύση την οποία και η Ρωσία ακολουθούσε από πολύ κοντά προσπαθώντας να ενσωματώσει τις αναπτυξιακές πρακτικές της. Μόλις η Ρωσία άρχισε να δομεί ένα πιο ισχυρό κράτος αποφάσισε ο Ρώσος πρόεδρος ότι έπρεπε να ανυψώσει το ηθικό των Ρώσων μετατρέποντάς τους σε δραστήριους πολίτες. Αυτό που έλειπε από τους Ρώσους ήταν το όραμα. Για αυτό και ο Πούτιν στο εσωτερικό της χώρας δούλεψε έντονα προς αυτήν την κατεύθυνση ενδυναμώνοντας το κατά πολύ.

Ωστόσο η πρώτη θητεία του Πούτιν ως πρόεδρος (2000-2004) κυριαρχείται από τη δεύτερη όπου πραγματοποιήθηκε ο πόλεμος Τσετσενίας καθώς και η ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου. Οι Ρώσοι άντλησαν διδάγματα από τον πόλεμο βομβιστικής επίθεσης του NATO κατά της Σερβίας για το Κόσοβο και εφάρμοζαν τη μέθοδο της μαζικής αεροπορίας, βομβαρδισμούς από απόσταση, στη διεξαγωγή του πολέμου στην Τσετσενία.

Ωστόσο τη χρονική αυτή περίοδο διαμόρφωσε μια νέα αντίληψη στη ρωσική εξωτερική πολιτική θέτοντας τον ΟΗΕ στο κέντρο. Η Ρωσία αισθάνθηκε ταπεινωμένη για το Κόσοβο, διότι παρά το γεγονός ότι διαδραμάτισε τόσο σημαντικό ρόλο στις διπλωματικές προσπάθειες για τη διαχείριση της κρίσης, αποκλείστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη διοίκηση της UNMIK, εκτός από τη μικρή ειρηνευτική δύναμη στην KFOR. Όμως η Ρωσία απειλούσε και απειλεί να ασκήσει βέτο σε κάθε προσπάθεια αλλαγής της Απόφασης 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ. Η εμπειρία της Ρωσίας από το Κόσοβο, ενίσχυσε την

αντίληψη της δυσπιστίας της προς το NATO και τις ΗΠΑ, και σε κάποιο βαθμό την ΕΕ. Η δυσπιστία που συσσωρεύτηκε στο Κόσοβο ήταν καίριας σημασίας για την προσέγγιση της Ρωσίας στον Ρωσο-Γεωργιανό πόλεμο του καλοκαιριού 2008 και την επακόλουθη μονομερή αναγνώριση των αποσπασμάτων της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας. Η εμπειρία της Ρωσίας για το πρόβλημα του Κοσόβου βοήθησε να ενισχύσει τις απόψεις της σε θέματα διεθνούς ασφάλειας.

Ως μελέτη περίπτωσης, το Κόσοβο καταδεικνύει τα παράδοξα και τους περιορισμούς της πολυμέρειας στο Κόσοβο στο πεδίο της διεθνούς ασφάλειας, όταν υπάρχουν διαφορετικοί τύποι και επίπεδα αλληλεπίδρασης πολυμερούς συνεργασίας. Οι ηγέτες των ΗΠΑ και της ΕΕ είδαν το Κόσοβο ως ουσιαστικά ένα περιφερειακό πρόβλημα το οποίο θα μπορούσε να χειριστεί για να ανανεώσει και να ενισχύσει τη στρατηγική μετάβαση του NATO σε επιχειρήσεις γειτονίας. Η Ρωσία, ωστόσο, έβλεπε την πολυμέρεια στο Κόσοβο ως μέσο της για να ματαιώσει και να συγκρατήσει το NATO μακριά της. Με την παρέμβαση μονομερώς, τα δυτικά κράτη, με επικεφαλής τις ΗΠΑ, πήραν μια διατλαντική μορφή πολυμέρειας παρακάμπτοντας τον ΟΗΕ, υπονομεύοντας τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου για την εδαφική ακεραιότητα των κρατών. Παρά τις μεγάλες δυσκολίες και προβλήματα διατηρείται ο ρόλος της στον ΟΗΕ καθώς και μια μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ με τη δύναμη του βέτο.

Παρότι οι γενικές αρχές, οι αξίες και οι στόχοι της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, όπως αποκρυσταλλώθηκαν το 1993, ο τρόπος πραγμάτωσης της εξωτερικής πολιτικής από τον Πούτιν φέρει ένα χαρακτηριστικό που δεν παρατηρούνταν προηγουμένως και μπορεί να εκληφθεί ως αλλαγή ως προς τον τρόπο επιδίωξης των ίδιων στόχων. Εκμεταλλευόμενος τη δυναμική που προσέφεραν οι πρώτες μεταρρυθμίσεις του Πριμακόφ, ο τότε νεο-εκλεγείς πρόεδρος Πούτιν υλοποίησε την στρατηγική του Κοζίρεφ στηριζόμενος κυρίως στις εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων.

Η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη με τη Δύση δύο φορές την τελευταία εικοσαετία στα Βαλκάνια, όσο αφορά τον πόλεμο του NATO εναντίον της Σερβίας το 1999 και την κήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου το 2008. Στόχος της είναι να συνεχίσει να διατηρεί τα συμφέροντά της στην περιοχή περιορίζοντας την αμερικανική επιρροή και αυξάνοντας την δική της μέσω της υποστήριξης που προσφέρει στη Σερβία

σχετικά με το Κόσοβο και τον ενεργειακών της project στην περιοχή, με κύριο την υλοποίηση του αγωγού South Stream. Ωστόσο η Ρωσία δεν αντιστέκεται στην ενσωμάτωση των κρατών της περιοχής των Βαλκανίων στην Ε.Ε. Ο Βασικότερος λόγος είναι η ρωσική αντίληψη ότι δεδομένης της στενής σχέσης της με τα κράτη των δυτικών Βαλκανίων και των οικονομικών και ενεργειακών τους δεσμών, τυχών ένταξη τους θα προσδώσει μεγαλύτερη επιρροή στη Μόσχα στις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Η Ρωσία υποστηρίζει τις θεσμικές θέσεις της Σερβίας για το Κόσοβο και τη σερβική κοινότητα στη Β-Ε και σε αντάλλαγμα συνάπτει προνομιακές ενεργειακές συμφωνίες με τη Σερβία.

Παρά ταύτα, η ενέργεια παραμένει η κινητήριος δύναμη της ρωσικής πολιτικής ενδυνάμωσης και δεδομένων πρώτον της συνεχούς αύξησης της παγκόσμιας ζήτησης ενέργειας και της μείωσης των παγκόσμιων αποθεμάτων, τόσο μεσοπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα και δεύτερον της κατοχής από πλευράς Ρωσίας των μεγαλύτερων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στον κόσμο και της ένιατης θέσης μεταξύ των παραγωγών πετρελαίου παγκοσμίως, θα συνεχίσει να είναι καίριας σημασίας και σημαντική παράμετρος στη χάραξη της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Άλλωστε, η Ρωσία επεκτείνει τις δραστηριότητές της σε ολόκληρο το ενεργειακό φάσμα. Διεισδύει σε ξένες αγορές, επενδύοντας και εξαγοράζοντας μερίδια ενεργειακών επιχειρήσεων διεθνώς και τοιουτοτρόπως κατορθώνει να διευρύνει την επιρροή της και τα κέρδη της διασφαλίζοντας μερίδιο από τις απολαβές των ανταγωνιστών της στον τομέα. Προασπίζει και προάγει τα ενεργειακά της συμφέροντα μέσω μιας δραστήριας διπλωματίας των αγωγών.

Σχετικά με τα Βαλκάνια, τώρα, αποτελούσαν παραδοσιακά και αποτελούν περιοχή όπου εδράζονται ρωσικά συμφέροντα. Αν και δεν συνορεύουν πλέον με τη ρωσική επικράτεια και δεν εντάσσονται στην άμεση περιφέρεια της Ρωσίας, συνεχίζουν να έχουν στρατηγική σημασία ως χώρος για τα ρωσικά συμφέροντα. Τα συμφέροντα αυτά έχουν να κάνουν με την επέκταση της ρωσική επιρροής σε έναν χώρο όπου παραδοσιακά είχε δεσμούς με τη Ρωσία, ως τρόπος εξισορρόπησης αντιτιθέμενων στα ρωσικά συμφερόντων. Η επέκταση της ρωσικής επιρροής επιτυγχάνεται μέσω της προώθησης των ρωσικών ενεργειακών συμφερόντων στην περιοχή της Νοτιο – Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, οι ενεργειακές συμφωνίες αποτελούν συνήθως προπομπό για τη σύναψη και άλλων

εμπορικών συμφωνιών, όπως οι πωλήσεις στρατιωτικού εξοπλισμού. Συνάμα, τα Βαλκάνια αποτελούν δρόμο στρατηγικής σημασίας για τον ενεργειακό ανεφοδιασμό της Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα, πιθανή εναλλακτική οδό - παρακαμπτήρια της Ρωσίας- για την τροφοδοσία της Ευρώπης με αέριο και πετρέλαιο, όπως παραδείγματος χάριν από την Κασπία. Αλλά πέραν της διασφάλισης της ευρωπαϊκής αγοράς και του ρόλου της Ρωσίας ως εγγυήτριας δύναμης της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας, τα Βαλκάνια αποτελούν και μία εναλλακτική αγορά ενέργειας, δίολου αμελητέα για τους Ρώσους. Παράλληλα, η αύξηση της ρωσικής ναυτικής παρουσίας στη Μεσόγειο στο μέλλον, πιθανώς να αυξήσει τη σημασία της Νοτιο - Ανατολικής Ευρώπης για τα ρωσικά συμφέροντα, ως έξοδος προς τη Μεσόγειο.

Όπως ελέχθει, είναι γεγονός, πως κατά τη δεκαετία του 90' οι μεταβατικές κυβερνήσεις του Γιέλτσιν απώλεσαν την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης στον κόσμο σχεδόν ολοκληρωτικά. Επί προεδρίας Πούτιν, όμως, η Ρωσία ανέκτησε περίοπτη θέση στην περιφέρειά της και μια εν δυνάμει ανταγωνιστική θέση στο διεθνές στερέωμα, ανακτώντας έτσι και ένα μέρος της παλιάς της αίγλης. Η Μόσχα, λοιπόν, μπορεί να μην έχει -και να μην μπορούσε να διατηρήσει, αν είχε- τον πλήρη έλεγχο της περιοχής, τουναντίον παραχωρεί στους τομείς όπου δεν μπορεί να ανταγωνιστεί τη Δύση την πρωτοβουλία στη τελευταία. Επικεντρώνεται, ωστόσο, στην ανάπτυξη οικονομικών δεσμών και στη διείσδυση στον ενεργειακό και όχι μόνο τομέα των βαλκανικών κρατών, ποικιλοτρόπως, γεγονός που επιβεβαιώνει την ανάπτυξη των ρωσικών συμφερόντων στην περιοχή των Βαλκανίων. Η σημασία των Βαλκανίων στη ρωσική εξωτερική πολιτική, όμως, έχει να κάνει και με τη διαμόρφωσή της, καθώς πήρε σάρκα και οστά επηρεαζόμενη από τις εξελίξεις στη Γιουγκοσλαβία. Μάλιστα, όπως αναφέρθηκε, υπήρξε αξίωμα κλειδί της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, μετά το 1992, ότι -ως μεγάλη δύναμη- η Ρωσία πρέπει να διατηρεί το ρόλο της στις βαλκανικές υποθέσεις. Κάτι που επέβαλε, μεταξύ άλλων, το αίσθημα ομοψυχίας, καθώς το Σλαβικό και Ορθόδοξο Χριστιανικό στοιχείο είναι συγγενή συστατικά της ρωσικής εθνικής ταυτότητας, αν και πάντα κυριαρχούσαν και κυριαρχούν τα ρωσικά συμφέροντα, δηλαδή ο πραγματισμός.

Πρόκειται σαφώς για υπερεκτίμηση της πραγματικής επιρροής της Μόσχας. Είναι αλήθεια ότι η οικονομική και πολιτική παρουσία της Ρωσίας στις χώρες των Βαλκανίων, είτε εντός της ΕΕ είτε όχι, είναι υψηλότερες από οποιαδήποτε στιγμή από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Οι Ρωσικές επιχειρήσεις ενέργειας απολαμβάνουν ένα σχεδόν μονοπώλιο στη Σερβία και τη Δημοκρατία της Βοσνίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

“Όστις νέμει κάλλιστα την αυτού φύσιν, ούτος σοφός πέφυκε προς το συμφέρον”

“Όποιος αξιοποιεί τα φυσικά του ταλέντα εξυπηρετεί σοφά το συμφέρον του”.

***Ευριπίδης, 480-406 π.Χ.,
Αρχαίος τραγικός (Πολύιδος)***

Η Ρωσία διαθέτει όλους εκείνους τους παράγοντες που απαιτούνται για να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις Διεθνείς Σχέσεις. Παρά τη φθορά που υπέστη από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, την αδυναμία της να παρέμβει στις κρίσεις στα Βαλκάνια, καθώς προείχε η αντιμετώπιση των εσωτερικών της προβλημάτων, κατάφερε σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα να ανασυγκροτηθεί σε βαθμό που να δύναται να καθορίσει ικανοποιητικά τα τεκταινόμενα στην «εγγύς» περιφέρειά της συμπεριλαμβανομένων και των Βαλκανίων.

Αντιμετωπίζοντας με ρεαλισμό τις διαμορφούμενες συνθήκες κατάφερε εφαρμόσει τα λόγια του αρχαίου τραγικού Ευριπίδη και να αξιοποιήσει τα φυσικά της «ταλέντα» (ενεργειακά αποθέματα) προκειμένου να εξυπηρετήσει σοφά το «συμφέρον» της διεκδικώντας ρόλο Μεγάλης Δύναμης στην Ευρώπη και σημαίνοντα ρόλο στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson, David. *The Collapse of Yugoslavia: Background and Summary*. Dept. of the Parliamentary Library, 1995.
- Baranovsky. *Russia a Part of Europe or Apart from Europe*. International Affairs, 2000.
- Bechev, Dimitar. *Russia in the Balkans: How should the EU respond?* European Policy Centre, 12 October 2015.
- Bowker, Mike. “*The Wars in Yugoslavia: Russia and the International Community*”. Europe-Asia Studies, Vol. 50, Issue 7, 1998.
- Bull, Hedley. *Η άναρχη κοινωνία*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.
- Clarke, Richard, και Robert Knake. *Cyber War: The Next Threat to National Security And What To Do About It*. New York: HarperCollins Publishers, 2010.
- Cohen, Lenard J. “*Russia and the Balkans: Pan-Slavism, Partnership and Power*”. International Journal, Vol 49, Issue 4, 1994.
- Felberbauer, Ernst M., Predrag Jureković, και Frederic Labarre. *Cutting or Tightening the Gordian Knot? The Future of Kosovo and the Peace Process in the Western Balkans after the Decision on Independence*. Vienna: National Defence Academy and Bureau for Security Policy at the Austrian Ministry of Defence Security Studies Institutes, October 2008.
- Gagnon, Vallere Philippe. *Ethnic nationalism and international conflict The case of Serbia. International security*. CORNELL UNIVERSITY PRESS, 1994.
- Galeotti, Mark. *Do The Western Balkans Face a Coming Russian Storm?* ECFR/250, Apr 2018.
- Galina, Nelaeva, και Andrey Semenov. *EU-Russia Rivalry in the Balkans: Linkage, Leverage and Competition (The Case of Serbia)*. European Institute of Romania Vol. 16, No. 3, September 2016.

- Geert-Hinrich, Ahrens. *Διπλωματία στο άκρο: Ομάδα Εργασίας για την παύση της εθνοτικής σύγκρουσης και της ομάδας μειονοτήτων των διασκέψεων για τη Γιουγκοσλαβία*. Ουάσιγκτον : Woodrow Wilson Center Press , 2007.
- Goldstone, Richard. *Whither Kosovo? Whither Democracy*. Global Governance, 2002.
- Headley, James. *Russia and the Balkans: Foreign Policy from Yeltsin to Putin*. London: Hurst, 2008.
- Hughes, James. «“Russia and the Secession of Kosovo: Power, Norms and the Failure of Multilateralism”». 6 June 2013. <http://dx.doi.org/10.1080/09668136.2013.792448>.
- Kuchins, Andrew C, και Igor A Zevelev. «“Russian Foreign Policy: Continuity and Change”». 16 DEC 2011. <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2012.642787>.
- Lynch, Allen C. “*The Evolution of Russian Foreign Policy in the 1990s*”. Journal of Communist Studies and Transitional Politics, Vol. 18, Issue 1, 29 Jun 2010.
- Mearsheimer, John. *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.
- Morgan, Patrick M. *Deterrence now*. Cambridge, 2003.
- Morozova, Natalia. «“Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin”». 11 NOV 2009. <http://dx.doi.org/10.1080/14650040903141349>.
- Mulalic, Muhidin, και Mirsad Karic. “*The Western Balkan Geopolitics and Russian Energy Politics*”. Epiphany, Issue 1, 2014.
- Nünlist, Christian. *The Western Balkans between Europe and Russia*. Zurich: CSS Analyses in Security Policy, March 2015.
- O.S.C.E. *Parallel structures in Kosovo*. 2006-2007.
- Petrillo, Enza Roberta. “*Russian foreign policy towards the*”. ISPI - Analysis No.169, Apr 2013.

President of Russia, official website. *“Executive Order on measures to implement foreign policy”*. <http://eng.news.kremlin.ru/acts/3764>, viewed 3/3/2013.

President of Russia. *President of Russia (official website)*, «*The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*». 12 July 2008. <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>, viewed 3/10/1.

Rumer, Eugene B. *Chapter Two: Putin's Foreign Policy - A Matter of Interest*. Routledge, UK: Adelphi series, 47: 390, 2009.

Sakwa, Sakwa. *“Political Leadership”*, in ed. Wegren Stephen K and Herspring Dale R., *“After Putin’s Russia. Past Imperfect, Future Uncertain*. Inc., United States of America: Fourth Edition, Rowman & Littlefield Publishers, 2010.

Satow, Ernest. *A Guide to Diplomatic Practice*. London & New York : Longmans Green & Co , 1917 .

Talbott, Strobe. *The Russia Hand. A Memoir of Presidential Diplomacy*. New York: Random House, 2002.

Tsygankov, Andrei P. *“Russia’s Foreign Policy”*, in ed. Wegren Stephen K and Herspring Dale R., *“After Putin’s Russia. Past Imperfect, Future Uncertain*. United States of America: Fourth Edition, Rowman & Littlefield Publishers, 2010.

Tsygankov, Andrei. *“The final triumph of the Pax Americana? Western intervention in Yugoslavia and Russia's debate on the post-Cold War order”*. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 34, Issue 2, 2001.

UNSCR/1160. 31 MAR 1998. <http://unscr.com/en/resolutions/1160>.

UNSCR/1199. 2 SEP 1998.

UNSCR/1203. 24 OKT 1998. <http://unscr.com/en/resolutions/1203>.

UNSCR/1239. 14 MAY 1999. <http://unscr.com/en/resolutions/1239>.

UNSCR/1244. 10 JUNE 1999. <http://unscr.com/en/resolutions/1244>.

UNSCR/713. SEP 25 1991. <http://unscr.com/en/resolutions/713>.

UNSCR/721. NOV 27 1991. <http://unscr.com/en/resolutions/721>.

UNSCR/724. 15 DEC 1991. <http://unscr.com/en/resolutions/724>.

UNSCR/727. 8 JAN 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/727>.

UNSCR/740. 7 FEB 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/740>.

UNSCR/743. 21 FEB 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/743>.

UNSCR/749. 7 APR 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/749>.

UNSCR/752. 15 MAY 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/752>.

UNSCR/757. 30 MAY 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/757>.

UNSCR/758. 8 JUNE 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/758>.

UNSCR/761. 29 JUNE 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/761>.

UNSCR/762. 30 JUNE 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/762>.

UNSCR/764. 13 JULY 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/764>.

UNSCR/769. 7 AUG 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/769>.

UNSCR/771. 13 AUG 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/771>.

UNSCR/776. 14 SEP 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/776>.

UNSCR/777. 14 SEP 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/777>.

UNSCR/780. 6 OKT 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/780>.

UNSCR/781. 9 OKT 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/781>.

UNSCR/786. 10 NOV 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/786>.

UNSCR/787. 16 NOV 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/787>.

UNSCR/798. 18 DEC 1992. <http://unscr.com/en/resolutions/798>.

UNSCR/808. 22 FEB 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/808>.

UNSCR/816. MAR 31 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/816>.

UNSCR/819. 16 APR 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/819>.

UNSCR/820. 17 APR 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/820>.

UNSCR/821. 28 APR 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/821>.

UNSCR/824. 6 MAY 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/824>.

UNSCR/827. 25 MAY 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/827>.

UNSCR/836. 4 JUNE 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/836>.

UNSCR/843. 18 JUNE 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/843>.

UNSCR/844. 18 JUNE 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/844>.

UNSCR/847. 30 JUNE 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/847>.

UNSCR/855. 9 AUG 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/855>.

UNSCR/857. 20 AUG 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/857>.

UNSCR/869. 27 AUG 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/869>.

UNSCR/870. 1 OKT 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/870>.

UNSCR/871. 4 OKT 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/871>.

UNSCR/877. 21 OKT 1993. <http://unscr.com/en/resolutions/877>.

Waltz, Kenneth. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

Webber, Mark. *The Kosovo war: a recapitulation. International*. 2009.

Woodward, Susan L. *Balkan tragedy: Chaos and dissolution after the Cold War*.
Brookings Institution Press, 1995.

Yeltsin, Boris. *Midnight Diaries*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2000.

Zambetaki, Evie, και Carlos Pascual. *The Geopolitics of Energy From Security to Survival*. USA: Brookings Institution Press, 2010.

Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*. Αθήνα: Ποιότητα., 2000.

Αρμακόλας, Δημήτριος. *Η Ολοκλήρωση της Επιτηρούμενης Ανεξαρτησίας του Κοσόβου Αφήνει Ανοιχτό το Ζήτημα του Βορρά*. Αθήνα: ELIAMEP., 2012.

Αρμακόλας, Ιωάννης, και Φετιά Μπλεντάρ. *Η ολοκλήρωση της επιτηρούμενης ανεξαρτησίας του Κοσόβου αφήνει ανοιχτό το ζήτημα του Βορρά*. ELIAMEP, 2012.

Βοσκόπουλος, Γεώργιος. *Transatlantic Relations ab Eurasia Conceptualizing World Order Through Alliance Theory , in Russia the EU and the US, as a security triangle*. Αθήνα: Eurasia publications., 2011.

Ήφαιστος, Παναγιώτης Ι., και Πλατιάς Αθανάσιος. *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Παπαζήση, 1992.

Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Κοσμοθεωρία των Εθνών. Συγκρότηση και Συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*. Αθήνα: Ποιότητα, 2009.

Καραγιάννης, Μάνος. *Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στα μετακομμουνιστικά Βαλκάνια. Στο: Ι. -. Θαν.Ντόκος, επιμ. Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη*. Αθήνα: Ι.Σιδέρης, 2013.

Καραγιάννης, Μάνος. *Η Ρωσία σήμερα*. Αθήνα: Παπαζήση., 2010.

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα, 2008.

Κουσκουβέλης, Ηλίας Ιωάννης. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.

Κυρκιλής, Δημήτριος. *Είναι η Ρωσία μία οικονομία φυσικών πόρων, οικονομική μετάβαση, οικονομική ανάπτυξη και ο ρόλος του πετρελαίου. Στο: Η Ρωσία Σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2010.

Λίτσας, Σπυρίδων. *Russia in the Eastern Mediterranean: Intervention, Deterrence, Containment. Digest of Middle East Studies*. . 2017.

Λίτσας, Σπυρίδων. *Ιλιάδα και διεθνής πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα.

Πλατίας, Αθανάσιος. *Εκτός Συνόρων*. 1993.

Χρηστίδης, Γεώργιος. *Η σερβική πολιτική στο Κόσσοβο: Ιούνιος 1999-2016*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2017.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

